

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Vera Concilii Tridentini Historia

Contra falsam Petri Suauis Polani narrationem

Pallavicino, Sforza

Antverpiae, 1670

Historiae Concilii Tridentini Liber Primvs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11642

HISTORIÆ CONCILII TRIDENTINI LIBER PRIMVS.

ARGVMENTVM.

Status Reipublicæ Christianæ ineunte sæculo decimo sexto nostræ salutis: Origo & exitus falsi Concilij Pisani. Indulgentiæ à Leone X. promulgatæ: eadem à Luthero impugnatæ, aliæque præterea Fidei dogmata. Dies illi dicta ab Auditore Camera Apostolicæ. Eius causa Thomæ de Vio Cardinali, tunc in Germania Legato, commissæ. Huius cum Luthero congressus. Lutheri prouocatio à Cardinali tamquam à suspecto Iudice. Legati ac Lutheri studia contraria apud Saxonem: secundi prævalent, & quare. Timor Lutheri, & eiusdem ad futurum Concilium prouocatio. Declaratio interim à Pontifice promulgata super Indulgentiarum vi. Mors Maximiliani Caesaris, & incommoda inde consecuta. Carolus Meltitius ad Saxonem allegatur à Pontifice, occasione Aureæ Rosæ ei deferendæ; at potissimum Lutheri causâ: quomodo is exceptus. Duos annos in ea tractatione versatur diligentius quàm prudentius. Eius cum Luthero colloquia; atque huius ad Pontificem literæ. Solemnis disputatio Lipsiæ habita inter Carolo stadium ac Lutherum ex vna parte, & Ioannem Eckium ex altera. Exordia Zuingliana heresis in Heluetia. Lutheri doctrina in variis Academiis damnata: Leonis in eum

Pars I.

A

Diplo-

Diploma. Lutheri libri nonnullis in locis concremati ob Diplomatibus obseruantiam. Mutua combustio solemniter à Luthero habita VVirtembergæ eiusdem Diplomatibus, totius Iuris Canonici, aliorumque voluminum. Ad Carolum Casarem, nouum Imperatorem, Nuntij à Pontifice missi Caracciolus & Aleander, cui præcipue negotium de Luthero datum. Propensa in Carolo voluntas, atque in Belgio Diplomatibus executio. Difficultates ad id exequendum Coloniae & in alijs Germanicæ Urbibus obiectæ, ac superatæ. Generalis Conuentus à Carolo VVormatiæ habitus. Varia tum in eius Consiliarijs, tum in diuersa conditionis Viris de causa Lutheri sensa. Proponitur Conuentui edictum Casareum contra Lutheranos. Perorat ibi tres horas Aleander. Euocatio & accessio Lutheri, fide publicâ acceptâ. Interrogatur, & admonetur in Conuentu; eiusque responsa. Timor ab eiusdem fautoribus Conuentui incussus. Adhortationes, quibus priuatim Principes erga Lutherum visi sunt; eiusque pertinacia. Eiusdem inde dimissio, discessio, ac voluntarius in itinere raptus. Edictum Casaris, contra Lutherum, eiusque affectas ac doctrinam promulgatum.

CAPVT PRIMVM.

Rei Christianæ status ante Lutheri hæresim, & Iulij Secundi ingenium & mores.

VVAT meam inde narrationem inchoare, vnde plane Suauis inchoat; vt pari passu gradiens, possim subinde lectorem admonere de iis locis, vbi ille vel per ignorantiam labitur, vel per fraudem lapsus alteri parat. Nostræ salutis sæculo sexto supra decimum perdurabat schisma atque hæresis in Oriente, è cælo multata supplicio æque graui ac lamentabili Regnis etiam Catholicis; tyrannide scilicet Turcarum, qui paulò antè Constantinopoli expugnata regiâ, opprimebant eodem tempore partem Christianæ gentis noxiâ seruitute, innoxiam terrore, cum in Occidente vera Fides re-gnaret, vix leuiter contaminata; quippe minutis quibusdam labe-culis, ac penè visum fugientibus aspersa ignobilium ac despectarum hæresum, apud gregem exiguum rusticorum ac rudium; reliquias
nempe

nempe vel antiquorum Waldensium, vel factiones Ioannis Hussi, damnati combustiſque ſuperiore ſæculo in Conſtantiensi Concilio. Verum ex hiſce neglectis reliquiis accidit, quod in contagijs uſuenerit; in quibus aliquoties incuria ſordidi panniculi cremandi efficit, ut poſt aliquod tempus peſtilentia ſæuior ex improviſo repullulet.

2 Huiusmodi calamitatum aliquem prius metum incuſſerant contentiones Principum cum Capite Religionis: hiſ tamen feliciter compoſitis, debilior uiliorque auctor tantam Europæ vaſtitatem poſtmodum intulit. Diſcordiæ inter Iulium Secundum, atque Ludouicum Duodecimum Gallia Regem, ab eo Sacris interdictum, accedente aliquot Cardinalium ambitione, quorum quiſque, prout fert huius uitij natura, ſperabat inter ſchiſmatis fluctus Petri Naui ſe potiturum, horribilem antea procellam in Eccleſia exciuerant. Etenim ubi Ludouicus à Iulij obedientia ſeceſſit, exſtimulatus pollicitationibus Maximiliani Caſaris, Pontificem pariter auerſantis, indixit coëgitque (Cardinalibus, quos memorauimus, vnâ conſpirantibus) Concilium Piſis, animo, uti vulgabant, Eccleſiæ reformandæ cum in membris tum in Capite, hoc eſt Pontifice, adeoque ipſius exauthorandi. Sed Piſani, Florentinæ Reipublicæ, cui parebant, imperio adducti, apertis execrationibus cœtum illum uti ſacrilegum exceperunt: neque ſe ab vlla ſignificatione contemptus & auerſationis abſtinuerunt; conclamante per liberam indignationem populo, longè indigentiorum reformationis eſſe quemlibet coëuntium, quam ij ad quos reformandos ſe conueniſſe iactabant. Clerus non modo recuſauit Synodi functionibus intereſſe, ſed non aliter, quam iuſſu Reipublicæ coactus, uſum Eccleſiæ ſacriſque ornatus conceſſit. Tranſlatus deinde cœtus ille Mediolanum, magnâ Gallorum Antiftitum lætitiâ, qui vnâ cum Alibreto Cardinali, dumtaxat metu Regis concurrebant; ideoque opportunitatem quamlibet eius diſſoluendi cupidè conquirebant. Verum Mediolani cum deſpectu Regiæ auctoritatis excepti, non ut Cardinales (quæ dignitas in Chriſtiana Republica maximo in honore habita eſt) ſed ut perditionis ac ſcelerati homines, atque ut cometæ infauſti, quocumque perueniſſent. Quin etiam, tametsi Galli memorabili ad Rauennam uictoriâ potiti, Mediolanum duxiſſent captiuum Ioannem Medicum Cardinalem, exercitus Pontificij Legatum, qui poſtea creatus Pontifex, Leonis X. nomen ſumpſit; haud tamen uictores milites cohibuere ſe, quin incredibili frequentia confluerent ad uerendum ut Legatum Chriſti Vicarij, quem captiuum habebant; abſolutionem poſtulantes, quam illis impertiri poterat, quod contra

Iouſus &
Guicciardini
in Hiſ-
toria eorum
temporum.

4 HISTORIÆ CONCILII TRIDENTINI Lib. I. Cap. I.

Ecclesiam arma captassent; datâ fide, se id in posterum haud commissuros. Tanta inest Christiano populo Religionis vis, tantoque illi horrore est, obuolutam Religionis pallio siue ambitionem siue ultionem deprehendere.

Opposuit Iulius huic Concilio, quasi quoddam propugnaculum; unde quateretur, alterum Concilium ad Lateranum indictum. Adscribitur id consilium ab aliquibus ^a Thomæ de Vio à Caieta, Magistro Generali Ordinis Prædicatorum, ac Theologo præstantissimo, qui postea à Leone adlectus ad Purpuram; ab aliis, ^b Cardinali Antonio à Monte S. Sabini ^c Iulij Tertij patruo, eiusque fortunæ auctori; qui Antonius à Iulio Purpuram acceperat, præmium sententiæ à se in Romana Rota fortiter dictæ, aduersus iteratas atque ardentissimas eiusdem Pontificis commendationes. Consilium autem eò tendebat, ut omnem seditiosis auferret speciem, quòd viderentur velle auctoritate Concilij, obtentæ necessitati Ecclesiæ consulere ob incuriam Pontificis, quando iam ipse Pontifex (cuius erat pro sua summa inter Christianos auctoritate illud indicere) satis superque consulebat per Concilium à se conuocatum. Verùm, quia solet ab hominibus respui satisfactio uti deficiens, ubi non quæritur ex causa, sed ex colore alienationis; Concilij Pisani fautores negabant, esse amplius in facultate Pontificis Concilium congregare, cum iam ipsi præoccupassent: quin aiebant, debere Pontificem adesse ipsorum Concilio, quò fuerat ab illis citatus.

^a Flavius in Oratione habita in Iulij funere; & recensetur in Ann. 1. Bzouij.
^b Guicciardinus lib. 10.
^c Cappellanus in suis dissertationibus.

Quamquam autem Christianum genus totius oculis tueretur hosce seditiosos ac turbulentos, neque Rex Catholicus suos Hispanos Antistites eò misisset, neque Maximilianus Cæsar, uti promiserat, Germanos, imò permisisset, Conuentum Præfulum Germanorum Augustæ habitum ferre suffragium contra Pisani Concilium, tamquam schismaticum; non tamen post eos turbines coorta serenitas est, nisi ut euenire solet in discordiarum vlceribus inueteratis aduersus Principes per electionem creatos, nimirum Iulij obitu. Nam Cardinales schismatici, Iulio contumaces, Purpurâ ab eo exuti, ideoque à Pontificis Comitibus exclusi, mox ad Leonis, qui Iulio successerat, benignitatem confugere, ^{*} ac supplices veste non Senatoriâ sed priuatâ, in Pontificio Senatu detestati solemniter Pisani Concilium uti spurium, seque reos facti, eorum criminum, ob quæ gradu moti fuerant, veniam, ac pristinam dignitatem impetrarunt. Itidem Rex Galliarum cum Ecclesia in gratiam rediit; Concilium verò Lateranense, promotum absolutumque à Leone, pro legitimo acceptatum est.

^{*} Guicciardinus lib. 11.

Diem

5 Diem claudit Iulius (viti * Franciscus Guicciardinus, seuerissimus * Eodem lib. ille cenfor summorum omnium virorum, & imprimis Pontificum, tradit) pari constantiâ ac pietate. Fuit indolis tam præcelsæ, vt si profanum tenuisset dominatum, inter Heroës merito recensetur. Sed ea est celsitudo virtutis, quam sibi vendicant nomen illud Sanctissimi, & auctoritas Sequestri inter Cælum ac terram, vt maculæ in ceteris hominibus inobseruabiles, euadant in ea luce monstrosæ. Præterea tam difficile est explere simul in alios Principes & partes Parentis in rebus Diuinis, & identidem æmuli in humanis, vt interdum à Fama carpantur Pontifices, quasi nimium rei suæ, vel parum alienæ studiosi, quòd subiectos sibi populos tueantur seu recuperent, ad quorum patrociniū obligatione mutuâ dominantes ac subditi trahuntur: & tamen, quò ditionem suam defenderent, ferro non pepercerunt vel ij * Pontifices, quorum nomen * S. Ico Notus. fidelium pietas erectis Aris veneratur. Erat quidem Iulius feroci animo atque iracundo: sed hi animi impetus etsi nonnumquam contra virtutem dimicant, sæpè tamen dimicant pro virtute. Næ ille, si tam ferox non fuisset, numquam Ecclesiæ recuperasset maiorem potioremque suæ ditionis partem, quæ peculiari Dei prouidentia attributa Pontifici videtur, cum neque tam modica sit, vt à profanis Principibus violentiam ferre faciliè cogatur; neque tam magna, vt cultus Christiani obseruatio humano timori, non studio Religionis possit adscribi.

6 Quoniam autem contra Iulium incipit Suauis dentes suos semper mordaces exercere, placet hîc sincere ac breuiter meum iudicium de Iulio proferre. Indulsi ille quidem militiæ studiis supra quàm opus fuit, ad recuperandam & conseruandam Ecclesiasticam ditionem, & supra quàm tanti Capituli sanctitatem deceret. Sed quis tam perfecte sui compos est in rebus gerendis, præsertim iis quæ citra æstum & impetum fieri nequeunt, qui numquam extra fines arctissimos honesti dilabatur? Inter eos fines ne maximi quidem sapientissimi que Sanctorum, etiam in castigando corpusculo, se plerumque continere. Vnde S. Bernardus vti nimias & imprudentes damnauit corporis afflictationes, quibus diu fuerat vsus in hac vita; in qua (vt Catholica Fides contra Pelagianam arrogantiam nos docet) nulla quidem virtus obtinetur nec ab omni perturbatione secura, nec ab omni labe incontaminata. Pro se quisque perpendat, an maiorem mereantur laudem constantia ac vigor Iulij, quibus iam senior, posthabitis otij commodis, tot tantisque laboribus ac periculis sese obiecit, vt lacerum Petri pallium refarciret,

farciret, paucos sibi annos gerendum, neque postea confanguineis relinquendum; an maiorem vituperationem, quod succentiam semel, nec iniuste, bilem cohibere nequirit, nequando in flammam minus moderatam exarserit; sicuti peritissimus militum imperator nequit semper exactissimam disciplinam suas copias coercere.

Verum his omisissis quæ Iulio vertuntur vitio, non à Suauis magis 7 quam ab aliis historicis Suauis acceptissimis, dum Pontifici oblatant, regrediamur ad Pisanam Pseudosynodum. Neque verum, neque ab alio quoquam auctore traditum est id quod Suauis pronuntiat, huius cogendi necessitatem inde ortam, quod Iulius cum Cardinalibus ac Principibus iusto imperiosius ageret. Quod attinet ad Cardinales, concordant in hoc eius ætatis * Historici, nihil sane Pontifici studiosi, discordiarum sollem, ut supra significauimus, fuisse ambitionem Pontificatus, quam singulis suimet ipsorum amor pollicebatur; fallax enim uerò dialecticus, dum intentus ad obseruata in aliis obstacula, exclusis singulis, per necessariam consecutionem seipsum includit. Principibus uerò, eius Concilij auctoribus, non tam in Iulio imperiosa agendi ratio displicuit, quam mansueta. Cameracensi fœdere perdurante, nihil in eo reprehensum, ceu minus sedatum moderatumque quam communem Parentem deceret: mox inita per eum cum Venetis pace, uideri cœpit intolerabilis; & qui regredi ad memoratum fœdus recusauerat, alioque arma conuerterat, ipsum abdicare moliti sunt, tamquam facem Christianæ Reipublicæ.

* Toulas & Guicciardinus supra citati.

Nulla mihi cum Iulio nec publicè nec priuatim studia sunt; nihil ille de Tridentino Concilio; nondum Lutherus eius ætate bellum intulerat Ecclesiæ. Et quantum spectat ad Romani Pontificatus gloriam, qualiscumque tandem fuerit Iulius, satis exploratum est, Romanos Pontifices quamplurimos extitisse sanctitate spectabiles, nonnullos uerò deteriores quam Iulius, ut Suauis aliique confirmant. Sed ingenui scriptoris officium nequaquam est, permittere ut laudis rectè quæsitæ gloria, adulationis potius beneficium quam uirtutis præmium uideatur, nec dedecoris ignominia à mortu liuoris quam à uitij pœna profecta, utrumque enim horum vim illam debilitat, quæ Natura in bonæ famæ appetitione ad honesti custodiam esse uoluit.

Equidem haud procul absim ab ea existimatione, Iulium in ea parte excessisse, in qua Suauis eum defecisse reprehendit. Afirmat hic, non magnoperè eum Sacerdotali deditum fuisse muneri. At ego ex aduerso cenfeo, utcumque ille fortasse naturæ, vel sæculi, non-

nondum à Concilio Tridentino emendati vitio, aliquid in eo genere defecerit; nullâ tamen re aliâ magis rei Christianæ nocuisse (quamquam recto animo, & quòd ita res tulisset) quàm molimine operis summi Sacerdotis, ac summi pariter Principis, adeoque supra vires ærarij sui; nouâ, inquam, ædificatione admirabilis Basilicæ Vaticanæ. Hanc religiosâ Constantini potentiâ prius extructam, dein maiori, hoc est temporis potentiâ dirutam, decreuit ille ampliorem in formam magnificentius restituere. Ferebatur Iulius suopte ingenio ad gloriosa facinora: quod sanè studium, cum ita quærit humanam laudem, vt in ea quasi in vltimo fine minimè consistat, ad eamque nititur per bonas artes, honestate non caret ex Patrum doctrina. Venerabatur Iulius præcipuâ quâdam pietate Principem Apostolorum, non modò quòd eius muneri successerat, sed quòd prius Cardinalis titulum tenuerat ab Æde sacra, vbi vincula eiusdem Apostoli asseruantur, iam tum ab ipso exornata eximia porticu, quæ adhuc visitur. Quare beneficio Pontificatus Apostolo obligatior, ac viribus auctior, statuit templum eiusdem honori dicatum extruere, Bramantis nobilis Architecti operâ delineatum, omnium post homines natos pulcherrimum. Sed pietas sumptuosa Salomonis tunc planè est cumulatè laudabilis, cum opibus Salomonis innitur: alioqui magnificentia studium, etiam pietati seruiens, in Principibus Aulae quàm in priuatis cautius oportet esse. Hi de suo sumptum faciunt; illi, de alieno quæsitum pro suo patrimonio subditorum substantiam habentes. Quapropter hæc Vaticani templi structura cæmentaria, magna ex parte ruinam traxit ædificij quod in animis pietas struxit: quò enim tot decies centena aureorum millia colligerentur, quæ operis immensitas absorbebat, necesse fuit Iulij successori ea aggredi, vnde Lutheri hæresis duxit originem, quæ multo pluribus decies centenis animorum millibus absumptis depauperavit Ecclesiam.

CAPVT II.

Natura & mores Leonis Decimi Iulio suscepti, & Indulgentiæ ab eo promulgata.

1 **S**UCCESSIT Iulio ex concordi integerrimaque suffragatione Vaticani Senatus Ioannes Mediceus supra memoratus, non modò excellenti variâque literaturâ præditus, sed egregiæ probitatis opinione conspicuus, vt * Guicciardinus ipse testatur; & qui iuuentutem egerat intaminatæ innocentia famâ, vt Iouius in eius Vita

* Guicciardinus lib. 12. & 14.

comme-

commemoratur: quæ res indicio est, Patres per ea suffragia eu-
hendæ virtuti studuisse.

Opponit Suavis, magis illum in literis profanis versatum, quàm
in sacris & ad Religionem pertinentibus. Haud quidem illi repu-
gnat. Leo ingenio capacissimo, ac singulariter studiis addicto do-
natus à Deo, vix pueritiam egressus, cum se in supremo Senatu Ec-
clesiæ collocatum cerneret, suo planè officio defuit, neglectâ in
literarum studio parte non solum nobiliore, sed suæ magis congruâ
dignitati. Grauior apparuit deformitas, quando trigesimo septimo
ætatis anno Præses ac Magister Religionis constitutus, non conti-
nenti solum studio profanarum literarum curiositati se totum im-
pendit, sed in Regiam ipsius Religionis maiori curâ eos accersit,
quibus essent perspectæ Græcorum fabulæ, Poëtarumque delicia,
quàm Ecclesiæ Historia ac Patrum doctrina. Haud sanè omisit
idem Theologiam Scholasticam remunerari Purpuræ honesta-
mento in Thoma de Vio, in Ægidio Viterbiensi, in Adriano Flo-
rentio eiusdem successore, & munere Magistri sacri Palatii in Sil-
uestro Prierate, quorum lucubrationes sacram disciplinam im-
mortaliter illustrarunt: sed non æquè Theologorum ac Poëtarum
consuetudine est delectatus, nec iuxta sacram eruditionem promo-
uit ac profanam, relicta Ecclesiâ in ea quam reperit penuria viro-
rum, qui post infelicem plurium sæculorum ignorantiam in lucem
reuocarunt sacram eruditionem, quâ iam fruebatur profana.

Certè vtriusque noxæ pœnas exoluit. Si namque Theologis af-
fueuisset, captius profectò in distributione Indulgentiarum eorum
consilio se gessisset; & nisi virorum copia in Ecclesiastica eruditione
præstantium ei defuisset, fortassis eorum scriptis primas Lutheri
scintillas facile oppressisset. Sed vitata est incuria Principum, sub-
ditos in pacis otio ad arma non exercere, minimè reputantium,
non posse breui tempore homines imbui disciplinâ militari, cum
improvisâ ingruit necessitas præliandi; atque ideo multarum cla-
dium pretio, militum deinde peritia comparatur.

Addit Suavis, Leoni haud magnæ curæ pietatem fuisse. Primum
quidem nosse oportet, in illo usque à pueritia extitisse semina ad-
miranda virtutis, ac præsertim pietatis: vnde Angelus Politianus,
agens Innocentio Octauo gratias quòd eum adolescentem ad Ordinem
Purpuratorum euexisset, ita de illo scribit: *Cultum pietatis &
religionis penè etiam cum lacte nutricis exsuxit, etiam tum ab incunabilis
sacra meditantis Officia, quando nondum editum, eum tamen Ecclesia iam
genitor prouidentissimus destinarat.* Et paulò antè: *Natiua in eo probi-*
tas

tas à genuina quoque diligentia parentis ita impensè exulta est, ut ex illius ore non modo non fœdus dictu verbum, sed ne leuius quidem unquam aut licentius exciderit. Hunc vitæ existimationisq̃ tenorem securus ille est vsque ad Pontificatum, ut vidimus: cum verò Pontifex factus est, affirmare non ausim, tantam in eo curam pietatis eluxisse, quantam celsitudo illa penè diuina postulabat. Neque mihi est in animo, Leonis hîc mores vniuersim commendare, vel certè defendere. Nam ut ea præteream, quæ sub famæ suspitione magis quàm affirmatione delitescunt (quæ fama semper amplificandi cupida, ibi libentius exprimit maculas, vbi deformiores apparent) constat venationes, facetias, pompas adeò frequentes, fuisse in Leone vitia partim sæculi, partim potentia, partim etiam ingenij: non tamen exigua in eo inter mortales fastigio, cui nulla par esse potest, nisi summa perfectio.

5 Non tamen prætereunda silentio ingens eius decus & maiestas in sacris functionibus obeundis, supra ceteros antea Pontifices, simul etiam abstinentiæ rigor, cum bis per hebdomadam ieiunaret, & insuper quartâ quaque feriâ colendæ Virginis gratiâ mensam priuaret carnibus, sextâ verò, ob memoriam Christi patientis, herbâ tantum ac legumine vesceretur. Tam crebra sensus maceratio in Principe iuvene, animoq̃ deliciarum appetente, coniuncta cum periculo diminuendæ vitæ, quæ à potentibus ceu numen quoddam plerumque amatur & colitur, diu non potuisset produci, nisi per vim validissimæ pietatis: neque certè, quòd non pertigerit quispiam propositam virtutis metam, eò reticendus est gradus ille, ad quem peruenerit; aliter nullum inter improbum & non optimum discrimen erit. Sed ad inceptum redeamus.

6 Leo, post Iulium in Romana Sede collocatus, se quidem hebetari passus est ab ea specie, quæ magnificum cum bono confundit, plausumq̃ multitudinis cum Reipublicæ emolumento: quamobrem illectus quoddam magnificentia splendore, quæ instar ignis tantum fulget quantum consumit, eam adhibuit in functionibus, in supellectili, in donariis; potissimè verò animum adiecit ad vix inceptum à Iulio opus Vaticanæ Basilicæ perficiendum: quo nimirum animi impetu, honestiq̃ specie iuxta ferebatur; nec animaduertit, cauendum esse, ne in plures riuos dissipetur fons, à quo ingens lacus est deducendus. Cum ergo immensæ pecuniæ vim opus absumeret, & ararium esset exhaustum, ad subsidia confugit collationis cuiusdam efficacis simul ac suavis, quippe liberæ, & tamen exactæ, quia conferentibus conducibilis. Indulgentias per

Pars I.

B

Chri.

^a De Indulgentiis concessis à Iulio II. ob fabricam S. Petri habetur distincta mentio in Diplomate Leonis in lib. 3. Diplomatum Secret. fol. 9. vbi extenduntur ad aliquas Gallic Prouincias eas exoptantes: atque in quodam Diplomate die 9. Augusti an. 1515. vbi confirmatur deputatio ficta anno præcedenti Fr. Christophori Foroliuensis Vicarij citra Montes Minorum obseruantium, tamquam Commissarij eorundem Indulgentiarum in Polonia fol. 255. Et harum omnium deputatorum Fratrum Franciscanorum per hos annos distinctè mentionem facit Fr. Lucas Wadidius Tomo 8. suorum Annalium. b Extat in lib. ab hæreticis impresso

Christianas regiones promulgauit, simulque facultatem lactis ouorumque comedendi diebus ieiunio sacris, ac etiam deligendi quem sibi quisque vellet ad excipiendam peccatorum confessionem, dummodò voluntariam eleemosynam ad construendum Templum Principis Apostolorum conferret.

Profectò à vero dissentit id quod Suauis narrat, hoc subsidium ⁷ ab exhausta iam prodigèntia Leonis inductum. ^a Iulius Secundus ante illum ad inopiam pecuniæ redactus, cum ob bellum maximis impendiis confectum pro recuperandis vrbibus sibi adeptis, tum ob necessariam maritimarum arcium reparationem contra bellicos Turcarum apparatus, intendit animum ad has fidelium suppetias vltro conferendas, quibus inchoatam Basilicam promoueret. Eas primò per annum indulsit, quod postea spatium ad sum arbitrium produxit, adiuncta etiam ad Indulgentias ac priuilegia consequenda veneratione templorum, quæ eligeret Hieronymus Torniuellus, Vicarius citra Montes Ordinis Minorum, illi negotio à Pontifice cum potestate præfectus in viginti quinque Prouincijs, in quibus Vicarij munere fungebatur; atque illi postmodum anno 1508. demortuo substituit 2. Ianuarij 1510. Franciscum Zenonem, eidem in Vicarij munere subrogatum; inde 23. Iulij ann. 1512. Zeno etiam vitâ functo suffecit; post alios quosdam minori cum potestate delectos, quos breuitatis gratiâ prætermittimus, Timotheum Lucensem, & Alphonsum Matritensem eiusdem Ordinis, Diplomatis vsu ad Heluetios pariter porrecto. Neque sanè tunc sibi defuit aut Christianorum pietas in argento elargiendo ad opes diuinas comparandas, aut Iulij magnificentia in attollendo augustissimo ædificio. Iam verò tamen ab eo vsque tempore Maximiliano Cæsari ^b libellus oblatu fuerit, exponens decem grauamina Germaniæ per Curiam Romanam illata, quorum octauo nonarum Indulgentiarum concessio arguebatur, veteribus aut abrogatis aut suspensis; Cæsaris verò responsio aliquam præferret ceteris in capitibus querimoniam, de hoc tamen nullum prorsus verbum fecit; vt pote qui & in Pontifice auctoritatem agnoscebat, & in re honestatem. Quare non potest iure Leo neque cupiditatis neque inconsiderantiæ condemnari, quippe in ea re exemplum antecessoris secutus, Populorum pietate ac Principum iudicio comprobatus.

⁸ Sunt qui huiusmodi concessiones vituperant tamquam lucro inhiantes, perinde quasi cælestes thesauros pretio venales Pontifex faceret: alij tamquam prodigas carpunt, quod pro tantulo argento immensi pretij priuilegia dispergantur. Sed primæ accusationi facile

cilè occurritur, si animo recolamus, pecuniam esse necessarium instrumentum ad obtinendum quidquid est in aliorum hominum potestate, siue id opes sint ab illis possessæ, siue illorum labores & opificia. Quocirca, cum fieri non posset, vt Vaticana Basilica extrueretur absque substantiis multorum millium hominum, & absque multorum etiam millium sudoribus; perinde erat impertiri Indulgentias & priuilegia cuiumque partem aliquam illius Basilicæ adificanti, atque eadem concedere tribuenti pecuniam idoneam ad cæmentorum partem aliquam comparandam, & aliquibus operis mercedem persoluendam. Ceterum quis ignoret, hominem nihil habere, & nihil esse nisi terram? ac propterea ad cælum emendum nihil posse de suo conferre, nisi terram? Deus autem hæc terram contentus, pro ea nobis soluit, non quanti ea est, sed quanti à nobis æstimatur: idcirco Regem illum hortatus est Daniel, vt eleemosynis sua peccata redimeret. Sacrilegus quidem est, qui cæli thesauros argento commutat in propria lucra conuerso, non qui eos spondet vt præmium oblata Deo pecuniæ, & ad eiusdem cultum expensæ. Enimuerò si opus huiusmodi æternum Diuinæ amicitia, claræque Dei visionis incrementum mereri potest; quidni mereri possit condonationem alicuius pœnæ certo tempore post mortem luendæ, & alicuius Ecclesiasticæ legis laxationem, modò id ritè & ordine fiat? Qua de re alibi copiosius disputandi erit locus.

9 Alterum quod opponitur, trahit originem ab ignoratione cuiusdam principij, quod totius prudentiæ, moralisque ac politicæ scientiæ fundamentum est; Quo statuitur, oportere, vt alicuius rei sanctio bona sit, haud respicere ad ea quæ fert in singulis peculiaribus euentis, sed quæ in eorum omnium collectione conferat: alioqui punire ciuem capite, quod haud malo consilio sicam gesserit, Magistratum feritas esset. Nouimus, sub aliquorum placida dominatione iuencam conficere, haberi pro capitali delicto. Hæ leges iustæ sunt ob ingentia incommoda, quæ pateretur Respublica, si frequentius ea opera committerentur: quod sanè eueniret, nisi grauius eadem prohiberentur vniuersè. Iam verò quod in pœna contingit, pariter vsu venit in præmio. Actiones quædam modicam de se utilitatem conferunt; sed earum frequentia tantum affert emolumenti, vt ad id obtinendum validissimo præmij illicio eas condire operæpretium sit. Hinc obseruare licet, Græcorum Respublicas, vt perpetuo militiæ tyrociniò ciues excolerent, pro ut finitimorum ratio postulabat, victores in luctatione vel cursu, honoribus, vt ait Tullius, Romanum Consulatum æquantibus

an. 1533. cui est titulus: Fasciculus rerum expensendarum, & singulorum datum.

an. 1533. cui est titulus: Fasciculus rerum expensendarum, & singulorum datum.

fuisse remuneratos. In quibusdam etiam regionibus, infecundi foli fossoris ars exornatur amplissimis priuilegiis, quæ peculiari fossori, ob peculiare commodum nauatæ à se operæ, minimè concederentur. Hac sanè ratione præstantissimæ illæ Indulgentiæ ac immunitates, quæ Cruce signatis attributæ sunt, rectè tribui videntur binos denarios conferentibus: nam ex innumerabili multitudine exiguarum collationum Rex Catholicus maxima subsidia suauiter conflat, quibus ingentes classes ad Christianorum tutelam possit instruere.

C A P V T III

Consideratur, quâ ratione Leo pecuniam expenderit ex Indulgentiis collectam.

NVllum Suauis verbum facit, quo indicet concessas fuisse Indulgentias causâ colligendæ per eleemosynas pecuniæ ad Vaticanam Basilicam extruendam; quod tamen in Lutheri literis ad Moguntinum Septemuirum disertè habetur, & in thesibus, quibus primò classicum cecinit contra Religionem Catholicam: adeoque ea silentio prætermitti non poterant ab horum euentuum scriptore, nisi maligno.

^a In Tom. 1. Operum Lutheri impress. Tenæ Saxoniz anno 1556. & 1557 quæ impressio semper intelligitur citata in Luthero, cum in posterum citabuntur Tomi omnium eius Operum generatim.
^b Guicciardinus.
^c Iouius in Vita Leonis lib. 4.

Quod si mentionem de his fecisset, eius quidem obtreccationem excusarem, quâ Leonem accusat, quod Magdalenzæ forori suæ prouentum quarundam Germaniæ partium, nempe Saxoniz, finitimarumque regionum dono dederit. Hoc non temerè Suauis tradidit: quippe à ^b graui auctore mutuatus. Quod ipsum, si verum foret, fuisset vituperatione dignum ob speciem quamdam potiùs sceditatis, non tamen quòd ea inesset enormitas reipsâ, quam species præferret, ac supponit Suauis, semper aduersus gesta Pontificum mordacissimos historicos secutus. Leonis animus nobilis atque excelsus aditum suspiciõni præcludit, templum Vaticanum corrasâ per Indulgentias pecuniâ ab eo fuisse defraudatum. ^c Scimus in Sacerdotiis conferendis se integerrimum præstitisse, impen-
seque Puccio Cardinali commendasse, ne sibi auctor esset quædam largiendi, quorum postea pœnitendum pudendumque; in frustra interdum concidisse oblatos ab aliquo è suis Cubiculariis libellos, quibus tale aliquid poscebatur; ac de suo eis elargitum, quod illi ab indecora concessione sibi decerpendum sperassent. Neque minus constat cum ex eius Vitæ scriptoribus, tum ex eius Operibus adhuc extantibus, quàm ille magnificentiz appetens fuerit, & in pri-
mis

mis in ædificiis. Ecquænam augustior digniorque fabricæ moles, quàm ea templi structura in Orbe terrarum facilè principis? Inter Diplomata Pontificia à Bembo edita, duæ sunt Leonis Epistolæ, ab eodem scriptæ ad Raphaëlem Vrbinatem, quæ miram Pontificis sollicitudinem illius ædificij declarant: in illarum altera Raphaëli mandat, vt ideam templi à Bramante descriptam, ex eiusdem morientis consilio in opus deducat, atque perficiat; ibique præter amplissimæ laudis stipendiique stimulos, hisce verbis vtitur: *Nos, quibus nihil est propè antiquius, quàm vt Fanum id quàm magnificentissimè quamq̃, celerrimè construatur. & mox: Te verò hortor, vt huius muneris curam ita suscipias, vt in eo exercendo, cum existimationis tuæ, ac nominis (quorum quidem in iuuenili atate bona fundamenta iacere te oportet) tum spei de te nostræ, paternæq̃, in te beneuolentiæ, demum etiam Fauæ, quod in toto orbe terrarum longè omnium maximum atque sanctissimum semper fuit, dignitatis & celebritatis, & in ipsum Principem Apostolorum debet à nobis pietatis, rationem habuisse videare.* Legitur etiam de Leone, in aulae sacris historiis picturata ad Pontificium Sacellum exornandum, eum simul insumpsisse quinquaginta aureorum millia, quæ ad ætatem nostram collata, ducentorum millium summæ respondent. Verùm, vt identidem vsuuenit, Principes in sumptu faciendo parum solertes, cuiusmodi erat Leo, conuertere in vltus minoris momenti pecuniam siue ad bella destinata, siue ad alia quæuis necessaria, quibus sperant se postea subuenturos argento aliunde quæsito: ita, si verè affirmetur ea largitio, Leoni contigisset, adnitenti rependere forori, quidquid familia Cibo, cui nupta fuerat, sibi iam impenderat in priuata atque infortunata ipsius conditione.

3 Dixi, Si verè affirmetur ea largitio: quòd rem commentitiam certè comperio ex accurata diligentia in perscrutandis omnibus illius temporis concessionibus decretisque Pontificiis Felicis Concelori, in hisce rebus vel maximè experti, quique Vaticani Tabularij diu custos impensissimo studio ea peruestigauit, & incomparabilem eorum cognitionem est adeptus. Hic ergo in Opella à se conscripta, quæ lucem præfert huic argumento, vnde multarum eorum ceteros latentium notitiam traxi, fidentissimè affirmat, nusquam reperiri præfatam donationem in vllò eorum librorum, in quibus oportuisset tam ex vsu, quàm quòd cautum esset Apostolicæ Camerae administris, illam referre. Neque sanè quidquam ab eo nos dimoueat auctoritas Guicciardini. Is enim sæpiùs in palmares apertosque errores labitur in harum rerum narratione, vt palàm à

nobis fiet, præsertim pluribus in locis secundi ac tertij libri. De reliquo, conuertantur oculi ad inæstimabilem illam Basilicam: atque hic obtutus satis erit ad liberandum Leonem, ceterosque Pontifices ab ea opinione, quâ quisque temerè suspicetur, distractas ab illis in propria emolumenta (prout Suauis diblaterat) eleemosynas, à Fidelibus eidem ædificandæ Basilicæ oblatas. Tam vasta moles adeò ingentem thesaurum absorbit, vt eleemosynæ illæ vltro collatæ penè atomus fuerint tanto colosso.

Quod autem hic Indulgentiarum prouentus peculiaribus quibusdam redemptoribus fuerit diuenditus, turpè quoque speciem præfert, vsque adeò, vt ingenuè fatear, satius fuisse quodcumque incommodum deuorari, quàm hoc scandalum, vt scholæ loquuntur, vel actiuum, vel passiuum Christianis populis afferri. Verùm si res ipsa per se perpendatur, quicumque de hominum commercijs peritus, intelliget vix aliam iniri potuisse rationem. Quis Principum in cunctis vectigalibus quæ constituit, non cogitur idem exequi? Nam tamen hac viâ modica pars ad Principem perueniat, multò tamen minùs perueniret, si per administratos suo nomine eadem exigeret. Et tamen coacta vectigalium exactio eam secum affert ex inflicta violentia perturbationem, quæ in collatione voluntaria, qualis prouenit ex Indulgentiis, timeri non potuit. Quare in multis quidem peccauit Leo, sed non ita grauiter, vt ab iis reprehenditur, qui studio sinceritatis volunt apud populos illum vituperare, à quo quies publica pender, id est Principem.

Veruntamen finge, in eo genere plusquam sacrilegum extitisse Leonem. Admirari satis nequeo, quo pacto Suauis hinc ortum hæresis deducat. Lutherus ipse cum suo Sleidano hominem arguunt mendacij: neuter enim rerum nouarum hanc causam fuisse commemorat.

Est itidem eiusdem calumnia, Indulgentiarum promulgationem fuisse demandatam non Eremitanis S. Augustini, vt mos fuerat, sed Patribus Dominicanæ familiæ, quo quid auctius exprimeretur, nihil verentis infamiæ notam inurere Ordini religioso, qui non minùs integritate quàm doctrinâ Ecclesiam perornauit.

Ac primò quidem falsum est, consueuisse hoc munus iniungi Eremitanis, cum à Iulio Minoribus impositum fuerit, vt supra declaratum est: ^a similiter Minorum Moderatori vnà cum Archiepiscopo Moguntino commiserat Leo in pluribus ^b Germaniæ locis die vltimâ Martij anni 1515. Equites etiam Teutonici paulò antè Patres Prædicatores ad promulgandas

^a Hæ concessionis Indulgentiarum à Leone factæ pro Fabrica continentur in libro 3. Diplomatum Leonis fol. 9. & lib. 1. & 2. Diplomatum secretorum Sadoleti.
^b Lib. 4. Diplomatum à Sadoleto scriptorum fol. 60.

quasdam similes Indulgentias, ipsis collatas à Pontifice in subsidium aduersus Turcam.

Secundò, Suauis in plerisque aliis circumstantiis memorat fuisse promulgatas à Leone Indulgentias per cunctas Catholicorum regiones, ^a cum re verà peculiare concessiones in hac materia tractatæ fuerint ad peculiare regiones, ac diuerso tenore. Idque ab eo factum anno 1517. quo anno Lutheri hæresis incepit. Sed repugnat facti euidencia, cum legantur Apostolicæ literæ super ea re confectæ anno 1514. & initio anni 1515. & vulgatæ anno 1516. Curam etiam conquirendæ pecuniæ ex promulgatis Indulgentiis in tractu Saxonix, cuius prouentus, vt ipse vult, Magdalensæ fuerat dono datus, commissam fuisse Arcimboldo ^b Episcopo, qui assumptâ Episcopi dignitate, mercatoris Genuensis artem non exuerat; & tamen Arcimboldus neque id temporis erat Episcopus, neque fuit Genuensis, neque mercator, sed Mediolanensis Patritius. Et, quod magis refert, eius delegatio regiones illas haud pertingebat, sed omnino alias, præcipuè verò tractum Rhenanum, Belgium, & Burgundiæ Comitatum, vt constat ex eius Diplomate. Licet hinc delibare quanta fuerit in Suauis seu peritia seu veracitas.

8 Vt redeamus ad Fratrum Prædicatorum delegationem; hæc electio nec à Pontifice, nec à degentibus Romæ Administris habita est. Pontifex hoc negotium iniunxerat Alberto Archiepiscopo Septemuirò Moguntino, è Brandenburgensi familia, videlicet viro tunc in Germania præstantissimo, ipsis quoque ^c hæreticis factentibus. Et tamen tantæ dignitatis Principi Lutherus ita non parcat, vt affirmare non dubitet, lucri dimidium illi promissum, ad excitandam Alberti diligentiam; quod tamen ne Lutheri quidem testimonio recenferi potest inter causas, quæ eas turbas excitauerint; siquidem ipsemet fatetur, illud se non rescivisse, cum aduersus Indulgentias inuectus est. Alioqui tamen Moguntini asperitati totam turbarum culpam assignat. At verò Suauis, quod Pontificem premat, nihil planè hac de re loquitur. Itaque Septemuir delegatus, Indulgentias promulgandas dedit Ioanni Tetzelio Dominicano, qui paulò antè similem delegationem administrauerat pro Teutonicis Equitibus; qui que tam doctrinâ, quàm munere Quæstoris Fidei, quoungebatur, satis ad hæc idoneus, satis dignus haberi poterat.

^a Ea delegatio fuit 2. Decembris an. 1514. & legitur lib. 2. Diplomatum secretorum Leonis à Sadoleto descript. fol. 65.
^b Delegatio Arcimboldi est an. 1514. 2. Decembris, & legitur in lib. 2. Diplomatum secretorum Leonis, scriptorum à Sadoleto fol. 65.

^c Georgius Sabius hæreticus apud Serassium in Alberto.

Lutheri contra Indulgentias turba.

HÆc delegatio Ordinis Prædicatorum Eremitanos offendit, siue ob dispendium cunctis mendicantibus commune, tam voto paupertatis obstrictis, quàm solutis, dum eleëmofynæ ex Indulgentiis partim ad Curiam Romanam commodum, partim ad subsidium stipendiumque Quæstorum reductæ, sustentationi ceterorum pauperum popularium videbantur subtractæ; quod incommodum opinione, vt assolet, exaggeratum, animos commouit multitudinis egenorum, ad ferociter tumultuandum contra eiusmodi concessionem alioquin optabiles: siue ob exortas planè per eos dies contentiones quasdam inter vtrumque Religiosum Ordinem, quæ tum in sacra tum in profana militia solent graui cum damno ac dedecore ardentius inter commilitones quàm inter hostes feruescere.

* Lutherus in Opusculo de Votis monasticis. Floremundus Remundus de Origine hæresum lib. 1. c. 5.

↳ Lutherus rom. 1. Epistolæ, Epistola 8. 13. 27.

Degebat inter Eremitanos Martinus Lutherus, in Saxonia natus, tam peruiaciter audax, vt ad eum deterrendum opus fuerit cælo * fulmen impendere, quo afflatus, & tantum non fulminatus, relictis laribus profugerit ad Cœnobiũ. Sed fortasse à suimet experimento eam doctrinam didicit, cuius postea ipse auctor euasit; posse quidem à timore hypocritam effici hominem, sed non probum. Acuto viuidoque fuit ingenio, propensus ad studia literarum, & in iis corpore ac mente indefessus. Cum inops literaturæ non esset, longè ditissimus videbatur; quippe cui in lingua, tamquam in numerato sua omnia in promptu erant; eiusque linguæ dexteritate, laterum etiam robore pollentis, eorum semper plausum sibi conciliabat, qui sensu magis quàm mente de disceptante iudicium ferunt. Hæ dotes replebant animum mirâ superbiâ, & apud vulgus opinionem, quæ illam aleret, prouocabant. Ex hoc animi tumore oriebantur despectus spectatissimorum Scriptorum, & arrogantia, quæ suam scientiam iactitabat, quasi non ab antiquis Doctoribus hereditariam eam haberet, sed totam ingenio suo comparauerit. Idcirco * duo nomina, ad summam in scholis venerationem euecta, Aristotelem in Philosophicis, sanctum Thomam in Theologicis euertendos susceperat: & iam tum huius facinoris spargebat semina in Wirtembergensi Academia. Igitur ab euulgatis Indulgentiis libenter opportunitatem arripuit; quippe quæ ob causas à nobis traditas viam sternebat ad res nouas inducendas absque inuidia, imò cum domesticorum fauore,

uore, non minùs ad comparandum difficili quàm necessario, ne nouitas priùs suffocata quàm orta dispercat.

3 Consilium immanis audaciæ plenum suscipit, persuadendi, humanum genus vniuersum decipi, erroribus, non nisi à se detectis, implicatum. Contendebat, nullius esse emolumenti Indulgentias, quas fideles tam impensò labore ac pietate consequi satagebant; quo ictu amulos quoque vulnerabat, illas promulgantes, & ad cælum euahentes. Cœpit, fouentibus ipsius Moderatoribus, eos paripendere priuatis colloquiis, traductà in amarum derisum Aulâ Romanâ, cui acerrimè inensus erat; fortasse quia quod ambiit adeptus non est, uti aliquis a Historicus narrat: quem sanè tam in malevolentia, quàm in eiusdem causa, imitatus est Suauis. Vnde mirum non est, quòd hic calamo defendat, quem factò secutus fuerat. Illud certum est, Lutherum scripsisse ad Argentoratenses, se initio ad res nouas compulsus, non studio erga Deum, sed odio erga Romanam Curiam adductum. Lutheri obrectationes & cum voluptate excipiebantur à populo, semper inuido potentioribus maioriq̃ reuerentiâ conspicuis, & à Poëtis in satyrarum oblectamenta trahebantur; qui se ignobiles putant argutiarum iaculatores, nisi sublime quid feriant. Hinc animosior Lutherus, statuit vniuersis in multorum teatro proponere, quæ singulis priuatim cum plausu infusurrauerat. Atque ut posset absque inuidia multitudinis, plerumque à turbulentis auersæ, ad alterum extremum excurrere, extremi contrarij aduersam partem insimulauit. Ad Septemuirum Moguntinum b scripsit, Concionatores quos non audierat, à se quidem non reprehendi; sed per vulgus serpere audacem fiduciam, suadentem, quicumque eleëmodynâ quæsitam conferret, æternæ gloriæ certum esse, nec aliâ satisfactione indigere, ut culpâ simul & pœnâ soluatur: nihil reperiri posse Sacris Literis repugnantius eâ persuasionem, cum à S. Petro doceamur, *vix iustum esse saluum*, & apud Amos ac Zachariam æquiparentur electi torribus è medio incendio subtractis. Vim aliam Indulgentiis haud inesse, nisi à pœnis Canonici liberandi, quas imponit Ecclesia. Ipsius Septemuiri nomine circumferri libellum, in quò affirmabatur, eleëmodynâs tribuentibus nihil opus esse peccatorum dolore conteri, neque ad Indulgentias impertiendas defunctis, neque ad absolutionem obtinendam ab eo, quem sibi delegissent ex priuilegio ad peccatorum confessionem audiendam. Non posse amplius sibi temperare in tam graui fidelium errore; proinde se Christi nomine remedium efficacè à Septemuiro suppliciter

Pars I.

C

pliciter

1517

Colligitur
 è Viris vniuersis
 triusque im-
 pressis, & è
 Vita Suauis,
 præcipue pag. 102. 103.
 104. 105.
 106. 107.
 108. 109.
 110. 111.
 112. 113.
 114. 115.
 116. 117.
 118. 119.
 120. 121.

b Lutheri
 Oper. tom. 1.

1517.

pliciter postulare. Ita scripsit Lutherus: at non eam, quam petebat, medicinam optabat; quin etiam fortasse morbo letabatur, quò speciosius foret venenum, sub medicinæ forma ab eo paratum. Propterea ad epistolæ calcem adiecit; Quò Septemuir pernosceret quàm dubia hæc de Indulgentiis materia esset, si ipsi liberet, à se positas in pagina de ea re Conclusiones perlegeret, quas illi mittebat. ^a Eodem die, responsis haud expectatis, nonaginta septem theses proposuit, quibus sanè multa vera continebantur, sed vstrum consilium eò solum spectabat, vt Indulgentiarum religionem eleuaret, fidemque adimeret eas promulgantibus, inter quos, & Eremitanos æmulatio ardebat. Atque ad id multa falsa veris immiscuit, excerpta plurimum à quopiam Scholasticorum, sed contraria sententiis magis receptis, magisque consonis Ecclesiæ sensui: ea quippe suis consiliis conducebant.

^a Conclusiones eodem die fuisse propositas, colligitur à die literis subscripto, qui est vltimus Octobris; quo die fuerunt exposte Conclusiones, vt testatur Spondanus in Auclario anni 1617. & Martinus Crusius in Annalibus Sueuicis lib. 10. c. 6.
^b Lutheri Oper. tom. 1.

Hæc porro erant: ^b Per Indulgentias aliam pœnam non remitti, 4 præter impositam à Sacerdotibus.

Pontifici nullam inesse potestatem absoluendi, sed solum declarandi aliquem absolutum, & comprobandi quòd in ea re factum foret.

Defunctorum animas, nisi hac in vita summam charitatis attigerint, tolerare in Purgatorio timorem desperationi parum dissimilem: hinc paruo discrimine Purgatorium ab inferno differre.

Posse prædictis animabus charitatem ac meritum augeri: oppositam verò sententiam in Sacris Literis fundamentum non habere.

Quidquid potest circa eas animas Pontifex, æquè posse intra fines suæ iurisdictionis Episcopum ac Parochum.

Quemcumque ex animo peccatorum pœniteat, plenam consequi pœnæ remissionem, absque Indulgentiarum auxilio.

Saluatoris & Ecclesiæ thesauros ita esse proprios fidelibus, vt iisdem nullum ius ad illos addere Pontifex queat.

Ecclesiæ thesaurum, vnde Pontifex Indulgentias extrahit, non constare Christi meritis ac Sanctorum.

Hæc erat capitum summa, quibus illæ theses à doctrinis communibus discrepabant. Ideo prodit se Suauis perperam edoctum in duobus quæ narrat. Alterum est; Martinum initio signa sustulisse solum aduersus Quæstorum abusus, postea verò per occasionem discutiendæ materiæ, Indulgentiis generatim se opposuisse. Alterum est; Cùm Romani contra Lutherum vterentur argumentis desumptis ab Ecclesiæ doctrina de Purgatorio, Pœnitentiâ, Remissione peccatorum; fuisse ideo propositam à Luthero disputationem de his articulis. Vtrumque conuincitur falsitatis, tam

ex co

ex eo quòd constet, efficaciam ac vtilitatem Indulgentiarum re ipsâ impugnari à Luthero, quàm etiam quòd errores pertinentes ad alia memorata dogmata congerantur in iis ipsis thesibus, quas Lutherus ad Archiepiscopum Moguntinum miserat unà cum primis querimoniis contra Quæstores, quasque solemniter eodem die ipse defenderat.

- 6 In illis, inter errores suprâ narratos, multa popularia sophismata ferebantur, ad inuidiam promulgantium, Indulgentiarumque despiciatum. Aiebat illic Lutherus, ægrè rationem reddi, cur à Pontifice, centum Crassis ditiore, templum illud omnino de suo construi non deberet. Quod argumentum quàm leue est apud homines rerum experientes, satisque conscios angustiarum in omnibus arariis summorum Principum vicies locupletiorum Romano Pontifice, tam est validum apud vulgus, cui persuasum est, Principes Midæ manus habere, ac potissimè Tyberim à Poëtis *Flauum* nominari, quòd auro liquefacto fluat.
- 7 Deberet, addebat ille, Romanus Pontifex, ac vellet (hac utebatur ironiâ, quasi ad animum Pontificis à vituperatione liberandum; sed reipsâ, vt in eiusdem res gestas licentiùs inueheretur) deberet, inquam, ac vellet Basilicam S. Petri diuendere, quò subueniret plerisque eorum, à quibus nonnulli Concionatores elemosynas corrogabant; sineretque potiùs eam in cinerem redigi, quàm carne & ossibus suarum ouium ædificari. Quæ in re nolebat Lutherus discrimen animaduertere inter exactiones coactas, & elemosynas voluntarias, quæ tunc acceptiores Deo sunt, cum à minus pecuniosis proueniunt; quemadmodum duo illa minuta à vidua in gazophylacio posita. Præterquam quòd tenuitas pecuniæ à singulis oblata leui erat incommodò cuiuscumque offerentium, & alioquin in summam Dei gloriam redundabat, cum Christiana Religio sui specimen faceret in magnificentia templi cunctorum maximi quæ habet Ecclesia, erecti liberali suorum omnium membrorum pietate. Quod si Lutheri sophisma vim haberet, multò magis oporteret tot alia templa damnare, infimæ plebeculæ pecuniis vltro collatis extructa. Quid porrò: num ad Principum ædes, villarumque delicias construendas aliunde auri copia defluxe, quàm à subditorum tributis, non quidem liberis, sed coactis?
- 8 Vociferatur hîc Lutherus, magis à Concionatoribus amplificari emolumenta Indulgentiarum, quæ reipsâ solùm à pœna ad tempus nos liberant, quàm operum charitatis, quæ meritum augent æternæ felicitatis. Sed non intelligebat, opera pro acquiren-

1517.

dis Indulgentiis iniuncta, cum sint opera pietatis, vtrumque simul emolumentum conferre, cum à rectæ mentis radice gignuntur.

Affirmat, responderi vix posse, cur, si potest Pontifex impertiri defunctis inexhausta Redemptoris merita, Purgatorium vniuersum vno verbo non exhauriat. Obiectum enimverò tam validum, quàm quicumque non hebes agnosceret. Quali verò hoc ipso, quòd Deus instituit Purgatorium, non satis liqueat, nolle Deum illud vacuum; & perinde ac si Romanus Pontifex prædicaretur à Catholicis tamquam dominus, non tamquam administrator diuini ærarij, adeoque in largiendis Indulgentiis vti posset liberalitate extra omnem causam rationi consentaneam. Simile id foret ac percontari: Si Princeps pœnas merentibus indulgere potest, cur custodias vincit, & triremes compeditis non exhauriat.

Quiritatur, si ad æris vnus campani sonitum promulgantur Indulgentiæ, centum profectò pulsanda essent, cum recitatur Euangelium, quippe citra omnem comparationem sanctius. At verò cui non est exploratum, actionum solemnitatem non tam esse dimittendam dignitate rei quæ sit, quàm raritate? Quidquid enim frequentius est, maximè solemne esse nequit sine tædio & incommodo intolerabili. Quis est regnantium, qui sæpè incedens per urbem, tantum sibi concursus pompæque postulet, quantum fieri solet, cum alij minores magistratus procedunt in publicum celebrioribus quibusdam diebus? Ex hoc Lutheri præscripto omnes quidem Principes meritò essent obiurgandi, quòd maiori solemnitate, quàm prædicetur Euangelium per dies singulos in quouis templo, leges humanæ in regni conuentibus promulgentur.

CAPVT V.

Quid Lutherus egerit post literas & theses ad Septemvium Moguntinum missas.

HAs Conclusiones proposuit ipso Sanctorum omnium peruigilio in templo magnifico, ipsorum nomini dicato in modum propugnaculi in arce Wirtembergenli ab eodem Saxonie Septemviro. Et quòd pluribus in locis vno tempore suscitaretur incendium, ac difficilius comprimi posset, eas imprimendas, & per omnem Germaniam dispergendas curauit. Sed gnarus, disputationes scholasticas, vt quæ intellectu difficiles, non frequentari à multitudine (quæ tamen potissimum maximeque necessarium ciendis turbis instrumentum est) haud certè defuit ad populares artes confugere, hoc est ad conciones. Hinc vnam habuit solemnem in templo

plo memorato super eodem argumento; eandemque simul habuit per vniuersam Germaniam typorum facundiã. 1517.

- 2 Proponebat Lutherus recensitas sententias, vti mos est noua molientibus, per simulatam moderationem à vero metu profectam. Aiebat, idcirco se nihil affirmatè pronuntiare, sed solum dubitantis modo; atque omnino Ecclesiæ iudicio se submittere. Et sanè credibile est, id quod ipse scribit in præfatione primi voluminis, eum non concepsisse initio spiritus sic elatos, cuiusmodi postea ab euentus prosperitate in illo sunt excitati, atque eos turbines casu commotos. Ex quo palàm est, eum cæli interpretem non fuisse, vt Propheta ac Diuinus Redemptor, qui nos veram legem edocuerit. Hi etenim ab eo Spiritu confirmati à quo mittebantur, electo populo prædixerunt per promissa, quæ id temporis pro eorum statu humanæ ratiocinationi temeraria videbantur, ingentia illa incrementa, quæ postmodum euenere. Neque vquam trepidè verbum locuti: quin Christus asseueranter dixit, Cælum ac terram transitura, numquam verò suorum verborum tenorem.
- 3 Præterea Lutherus, vbi prius in thesibus quos diximus Concionatores incensabat, quòd acrius compellerent homines ad diluendam per Indulgentias pœnam finiti temporis, quàm ad charitatem augendam per opera præmium merentia; paulò post, esse meritum negauit, illiusque boni operis emolumentum; imò affirmavit, in omni opere lethalem culpam inesse.
- 4 De Pontifice dislerebat ille quidem alicubi cum quadam submissione, quòd eum sopiret, ac sibi gratiam conciliaret ostentatione modestiæ: alibi verò cum despectu, quòd illius venerationem minueret, à quo se condemnatum iri præuidebat.

C A P V T V I.

Oppositiones contra Lutheri doctrinam, prius habitæ à priuatis, mox à Casare & Pontifice.

- 1 **A**dversus Lutheri Conclusiones exposuit alias Tetzelius Francofurti, vbi Quæsitorem Fidei agebat, quibus probi Theologi partes expleuit, cum breuissimè & intra thesium limites Lutheri fallacias detexerit, & Romanum Pontificem atque Concionatores aduersâ opinione purgauerit, qualem ipsis constabant vafre astutaque verborum formulæ, quibus Lutherana scripta texebantur. Verumtamen hæ theses, quòd obiectabantur ab æmulo, quodammodò antiperistalim imitata sunt, ad obfirmandam in sententia Lutheri

1518. Lutheri pertinaciam. Addit * Melancthon, iussu Tetzelij igni traditas Lutheri theses, vti hæreticas: sed hic in suis literis nullam huiusce rei mentionem facit, seu ob illius combustionis falsitatem, seu ad rei notitiam dissimulandam, quò pariter vltionem dissimularet; cum parèm acceperint contumeliam à flammis Wirtembergæ octingenta exemplaria thesium Tetzelij. Quod tamen in foro publicè peractum fuerit ante conspectum totius Vniuersitatis, * scribit tamen Lutherus, Duce, Magistratibus, ac se infcio, imò ægrè ferente, id fuisse patratum. Adeò rarum est citò ad extremum audaciæ deuenire, vt non modò superiorem subditus conculcet, sed à se conculcari profiteatur.

* Tom. I. E-
pist. 42. &
47.

* Epist. 44.
tom. I.

Scriptit illicò aduersus Lutherum breuissimas quasdam notas: Ioannes Eckius, Ingolstadij Procancellarius, & Augustæ Concionator, vir doctrinà & eloquentià præpollens, prout eius Opera typis edita palàm faciunt. Hunc à se despici simulabat publicè Lutherus, quò eius contradictionem auctoritate exarmaret. Ea verò ab Eckio fortasse minùs acerba confici potuisset, quò non tam hosti spiculum inferret, quàm erranti facem præferre videretur. Fortè oppugnatores, dum præposterè hæreticum indigetant, hæreticum faciunt: & fortè è contrario in ipso opere necessitas sese obtulit, obrecti veneni patefaciendi, ad cautelam prouisionemque imperitorum, nobis absentibus haud explorata. Constat planè, ad has Eckij notas atrocissimo animi sensu Lutherum excanduisse, eique per extrema conuitia respondisse. Verùm in * epistola priuata satis aperuit, quanti faceret in Eckio virtutum præstantiam, quantumque doleret, tam egregium virum, prius secum amicitia coniunctum, sibi aduersarium experiri: quod certè pleniorè auctoritatem addidit Eckij oppositionibus, quippe à sincero iudicio, contra studij propensionem, profectis. Quòd si plures Eckio pares nouis Lutheri placitis occurrissent, quòd ille ex parte repressit, illi penitus oppressissent.

Non adeò in rem fuit scriptum, quo ea Romæ reiecta sunt, vbi primùm de Germaniæ turbis rumor peruenit. Illic Siluester Prietas, sacri Palatij Magister, ac generalis Quæsitòr Fidei, Theologiæ præsertim Moralis peritissimus, vt ex eius voluminibus liquet, opusculo Pontifici dicato ea refutauit. Sed quàm appositè proponebatur ibi fallacia Lutheri sophismatum, tam icuene rationes afferebantur, ad reuincendam falsitatem illius assertionum; cum eæ non semel tamquam hæreticæ ibi damnarentur, non alio ferè argumento, quàm Pontificiæ auctoritatis. Quare scriptum il-

lud

Iud & Lutherum exasperauit, quòd se altè petiitum cerneret probris æmulorum, quibus humana superbia numquam se victam fateretur; & planè ipsum edocuit, hanc infamiam euitari non posse, nisi oppugnata Romani Pontificis potestate; induxitque vt crederet, eam semel expugnata, nullum aliud superesse vincendum magni roboris obstaculum.

4 Eiusmodi nouitas in controuersia Religionis à Luthero excitata, maiori sollicitudine Germaniam quàm Romam vrgebat: quippe homines cordati, qui proprium bonum malo eorum quibus inuidet metiri non solent, satis præuidebant, vtcumque ea Romæ aliquam auctoritatis detractionem potuisset afferre, Germaniæ quidem allaturam exitium innumerabilium animarum per hæresim, innumerabilium verò corporum per bella ciuilia. Quapropter cum solemniter tunc iniretur Conuentus Augustæ, Maximilianus Cæsar exposuit ibi Septemuiris, ceterisque Procerum Ordinibus nouas doctrinas, quas Lutherus de Indulgentiis & de auctoritate Anathematis disseminabat; circa quod etiam scripto vulgauerat perniciosam concionem à se habitam, quòd se suosque audaciâ muniret contra fulmen illud, quod in se vibrandum præuidebat. Illinc etiam per literas certiosem fecit Pontificem, Martinum obdurescere in suis hæreticis doctrinis, quas vt tales Magister sacri Palatii notauerat: adiecitque, eum foueri patrociniis quorundam Principum. Proinde Pontificem enixè rogabat, vt auctoritate suâ prospiceret & consuleret: quidquid enim à Sanctitate sua, ad quam res pertinebat, fuisset sancitum, effecturum se vt in omnibus Imperij sui locis obseruaretur.

5 Hæ Maximiliani literæ, in Operibus eiusdem Lutheri impressæ, à Suauis certè prætermittendæ non erant, si Lectorem de hac causa sincerè voluisset edocere; quippe quæ iactatam vulgò in Leonem accusationem diluissent, quali nimis propter Lutherum irritasset, plagamque perfreuerat. At situm hoc est in animis mortalium, vt in aduersis rebus culpa semper attribuat ei quod patratum est, magnique existimetur emolumenti id quod prætermisum: atque hinc est, quòd præterito ac præsentem numquam satis contenti, maximam in futuro voluptatem speremus, plurimumque commodi fingamus in eo quod non fuit, posito quod fuisset.

6 In vno fortasse defecit Leo, sed excusabili defectu, quippe summis Principibus consueto: nimium scilicet credidisse, posse re ipsâ obtineri à se, quod iure potuisset; illectum tamen ad eam opinionem à prolis plenisque obsequij Cæsaris pollicitationibus.

Hinc

1518. Hinc omisit planè rem priùs cum Saxone stabilire, à quo eius effectus pendeat; quandoquidem neque sacra Pontificis auctoritas vim obtinet contra nolentem, neque profana Maximiliani se tam validam ostentabat, quæ posset suo iussu pollentem viribus Septemuirum deterrere. Quare Saxo, qui ante susceptam priuati hominis tutelam fortasse honori sibi duxisset, duobus hinc summis Principibus sponte gratificari, compulsus ad reuerentiam Lutherò, dum opportuna erga se officia negligebantur, se paulatim abduci passus est ab ea vi, quam incutit viuida eloquentis hominis vox, & auditorem doctrinâ superantis: adiecto etiam delectamento, quo gaudent Principes, hominem in sua ditone natum supra ceteros exteros sapientiâ ac ingenio excellere, & consuetâ propensione putandi, debiliorem à potentiore opprimi.

Romæ itaque, vbi lentius quàm pro rei magnitudine mora trahatur (vbi mos est in Aulis maximis, in rebus quæ nondum ingentes videntur, ac præsertim procul spectatæ ipsâ longinquitate minuuntur) Augusto ineunte, nimirum nono mensè post excitatione à Martino turbas, mandato Pontificis expeditæ ad Lutherum literæ ab Apostolica Camera Auditore, quibus in ius ritè vocabatur Romam, vbi intra sexagenum diem præsens causam diceret super iis quæ ipsius doctrinæ opponebantur. Causæ Iudex idem Auditor delegatus, qui ex suo munere Pontificias omnes sanctiones exequitur. Sed quò Theologi iudicio dirigeretur, collega illi adiunctus sacri Palatii Magister, cuius supra facta est mentio, ad quem causa spectabat, quippe tunc generalem Fidei Quæsitorem: cogitaret interim Lutherus, an illum vellet, vt ipsi fas erat, suspectum denunciare, ob commissam priùs inter eos contentionem.

C A P V T VII.

Effecta post diem Lutherò dictam.

HÆc in ius vocatio, Lutheri animum summoperè exagitauit; quippe certum non parere, incertum an impunè id posset. Promiserat illi Saxo, se non permissurum vt vi extra Germaniam traheretur: sed idem non ignorabat, Principes etiam non semper posse præstare, quod cum promiserant, se posse putarant. Neque tum illi erat tantum impudentiæ, vt satis esset ad sustinendam à Pontifice in causa Fidei damnationem citra pudorem. Eapropter iteratas scripsit, * atque anxias literas ad Septemuirum, Conuentus causâ commorantem Augustæ, & ad Georgium Spalatinum, illius
Aulicum,

* Epist. 41.
tom. 2.

Aulicum, sibi que fidum. In earum nonnullis eos enixè rogabat, vt Septemuiro ac Cæsare intercedentibus, à Romano Pontifice delegarentur suæ causæ Iudices intra Germaniam; vnde obligatione Pontifici se statuendi soluebatur, simulque manebat facultas ad eum post primam sententiam prouocandi, & interim patronis & asseclis se muniendi. * Curauit etiam, vt idem peteret à Pontifice Wirtembergensis Academia, quæ Leoni testata est, Lutherum contaminatum non esse vllâ doctrinâ repugnante Romanæ Ecclesiæ, cui Academia ipsa, cuius alumnus erat Lutherus, integram confessionem atque obedientiam profitebatur: sed tantummodò propositas ab eo fuisse disceptantis, non affirmantis modo theses aliquot, liberiùs quàm eius æmuli ferre potuissent.

* Tom. I.
Operum
Lutheri.

2. Veritus tamen Lutherus, ne Pontifex illis postulatis non assentiretur, * aliis literis à Septemuiro postulauit, vt simularet se à Luthero rogatum, vt ipi liceret per Septemuiri ditionem, eius interpositâ fide, iter facere quo Romam peteret; se verò recusasse, adscriptâ literis die veram diem antecedente: vt Lutheri postulatio mentiretur tempus opportunum (quod iam defluerat) ad eam re exequendam priùs quàm sexaginta dies præscripti elapsi fuissent. Addebat etiam nescio quæ sophismata, quo factum à mendacio liberaret: nullius tamen testimonio mihi liquet, Saxonem ad eam indignitatem adductum: solum rogauit Saxo Caietanum Cardinalem, quem supra memorauit, tunc apud Cæsarem legatione fungentem, vt exoraret à Pontifice illius causæ delegationem in Germania. Iuuat hîc in transitu notare, falsum esse quod communiter hac de re scribitur, Caietanum scilicet, vtpote insignem Theologum, in Germaniam missum, vt Martini nouis conatibus obstitere. Eius legatio casu, & ex aliis causis orta est: siquidem eo tempore Italia metu perculsa ob Turcæ propinquas victorias, quas in dies reportabat, Romanus Pontifex Christianorum Principum fœdus contra communem hostem promouebat: eiusque gratiâ

* Epist. 56.
tom. I.

14. Martij, an. 1518. * destinauit in Vaticano Senatu quatuor Legatos, ad Cæsarem, & ad Reges Hispaniæ, Galliæ, & Angliæ. Ad primum designatus fuit Alexander Farnesius Cardinalis, cui Sadoletus, à Secretis Pontifici, mandata præscripserat, in quibus nihil de nouis Lutheri cœptis, quippe de re nullius tunc existimationis. Postea, ægrotante Farnesio, successus in Senatu Vaticano habito die 26. Aprilis * Caietanus Cardinalis. Cùm igitur is in Germania ob aliam causam versaretur, suas interposuit ad Pontificem preces, Septemuiro impellente.

* Blasius
Cæsenas in
Diariis Leo-
nis X. ann.
1518. & A-
cta Consti-
torialia die
14. Martij.
* Blasius
Cæsenas vbi
suprà. & A-
cta Cõstitor.
26. Aprilis.

Pars I.

D

At

1518.
* Lutheri
Operum
Tom. I.

At verò glifcebat Romæ indignatio contra Lutherum, ex nuntiis de glifcentibus in Germania eius erroribus. * Propofuerat ille in Vniuerfitate Heydelbergenfi, priufquam Romam acciretur, aliquot ab eo nuncupata *Paradoxa*, appofito ad ea confirmanda tractatu.

Affirmabat illic: Humana opera omnia effe peccata lethalia; folumque venialia euadere, fi fiant cum metu ne fint lethalia.

Solam Fidem ad falutem fufficere.

Post peccatum Adami nullas in homine remanere reliquias liberi arbitrij.

Voluntatem nihil operari in bonis actibus, fed folùm exercere ministerium caufæ *Materialis*, vt dicunt, & *Paffiua* in iis excipiendis, non verò eos producere; atque idem ante Adami peccatum eueniffe.

Quæ opinationes ex ipfius Lutheri confeffione aded enormes vifæ funt, vt rifum fæpius in corona excitauerint. Fuit etiam ibi qui diceret, fi ruflici eas propofitiones audirent, haud fanè fe à iactu lapidum abftinerent. Sub idem tempus, per effrenatam obloquendi licentiam, eft debacchatus in ea quæ apud Philofophos maximæ funt reuerentiæ, pluribus pofitionibus productis tam genericis quàm peculiaribus, in fummum Aristotelis eiuſque doctrinæ contemptum, Anaxagoræ, Pythagoræ, ac Platonis placitis antepofitis.

C A P V T VIII.

Cur Lutherus huiusmodi opiniones docuerit, & præfertim inter eas quedam aded incredibilia; & tamen affectus nactus fit.

IAm verò fi hæ opiniones de Luthero narrarentur, non autem in ipfius voluminibus palàm effent, eas equidem vel amplificaciones, vel malignas interpretationes, vt crebrò affolet, æmulorum putarem. Sed cùm eas iterùm atque iterùm ille pronuntiarit, ac diu fuffinuerit, mirum fanè videtur, quo pacto ipfe non agnouerit falſas, & aliis perfuaferit pro veris. Verumtamen, fi rem intimè perferutemur, deprehendemus, vbi fic primò exilire cœpit, aliam nequiuiffe viam inſiſtere, quæ duceret quò inhiabat. Me non latet, quandoque Scriptores ſibi fingere myſteria & prouida confilia, in eo quod reapſe cæci caſus fortuitum opus fuit; nec pro certo affirmauerim, non idem mihi euenturum in ſequenti coniectura. Quòd ſi ex vna parte debilium ingeniorum eſt, ſibi ſuadere, cunctas mortalium actiones altiffimum ſibi finem præfigere; quemadmodum

modum ferè oculi, siue ex infirmitate siue ex tenebris, ad obuia quæque, quamuis parua, quasi ad grande quiddam expauescunt: ex altera nos docet Natura, vbi obseruatur actionum ordo consentaneus operi ab iis effectu, existimandum nobis, earum artificem fuisse consilium. Quapropter si fortè aberrauero, non ideo temerè agam in exponenda textura Lutheri, quæ mihi visa est deprehendi in eius licitijs, ad telam, quam contextam videmus, consueiendam.

2 Erat ille, vti diximus, appetens non tam veri quàm noui. Cœpitque aliquid nouare in ea materia, quò motus animi hominem compulit, suorumque domesticorum fauor impulit. Conatus itaque Indulgentiarum venerationem abiicere, quamdam reperit opinionem à S. Thoma confutatam; earum nempe vtilitatem in eo solùm sitam, quòd Canonicas pœnas remittant. Et quoniam S. Doctor hinc vt absurdum deducit; Si hoc ita foret, Indulgentias damno futuras, quippe quòd pœnæ canonicæ nihil aliud erant, nisi medicamenta; vnde ab iis soluere peccatores, perinde esset, ac soluere ægrotos à suscipienda medela: libenter Lutherus hanc sententiam arripuit, quò eandem consecutionem concederet, ob cuius falsitatem S. Thomas eam refellit; vtriusque animis ad opposita è regione spectantibus, cum hic studeret defendere, ille impugnare commodum, quòd fideles sperant ex Indulgentiis sibi decerpendum. Haud tamen audebat vaser ita derepentè Indulgentias omnino contemnere: ideo alteram simul sustinendam sibi suscepit opinionem, afferentem, Indulgentiarum beneficium, quòd spectat ad pœnam Purgatorij, aliud non esse, quàm declarationem illius fructus, quem opus bonum ex se obtinebat ad eiusdem pœnæ remissionem. Atque hæc sententia concordabat cum ea, quam minus consultè dixerat Magister cum alijs Scholasticis; nimirum in foro Pœnitentiæ nihil aliud esse Absolutionem, nisi declarationem veniæ à Deo datæ ex vi perfecti doloris, quem pœnitens sibi inesse Sacerdoti confirmat. Propterea Lutherus hanc etiam doctrinam assumpsit: sed quoniam hinc oriebatur, Sacramenta nouæ Legis, cuiusmodi est Pœnitentia, verè gratiam non efficere, sed tantummodò significare, ideoque in hoc non excellere supra Legis antiquæ Sacramenta, hoc ipsum etiam Lutherus libenter admittit.

3 Ad hoc: quia vt Indulgentiæ possent à nobis impertiri defunctis, videbatur opus esse consensu in excipientibus tale donum: ideo Lutherus sedulo perquisiuit cunctas opiniones, quæ probabiles quæ improbables, quibus hunc nodum nequius implicaret. Ac primo quidem cum aliquibus consensit, * negantibus, eas animas de

In 4. Distinct. 20.
Quest. 1.
Art. 3.

* Dionysius
Carchusi-
nus, quem
postmodum
secutus est
Michael
Baius.

1518. sua salute certas esse: vnde arguebat, easdem non posse dono as-
sentiri, quandoquidem, an illius essent capaces, ignorabant; non
animaduertens, dum illæ non experiuntur se Deum odio habere,
fatis nosse, extra inferos degere, adeoque in tuto versari; nisi singa-
mus, eam cognitionem, quam in hac vita Fidei beneficio obtinue-
rant, amisisse. Propterea significauit, se propendere in aliorum sen-
tentiam, opinantium, eas animas interdum recusare huiusmodi le-
uamentum, vt in ipsis diuina Iustitia expleretur: perinde quasi ma-
gis in se amarent effecta Iustitiæ, quàm Misericordiæ ex meritis
Redemptoris.

Tertiò: quoniam potissima causa, cur fidelium pietas conetur 4
opem ferre illis animis, est impotentia sibimetipsis opitulandi,
quippe sitis extra merendi statum: & hoc itidem negauit Luthe-
rus, affirmans ibi charitatem auferere; ac proinde par non esse,
vt fideles sibi bonum subtrahant, vt porrigant illi, qui melius pos-
set idem sibi comparare de suo.

Iam verò, tamen nonnullas ex dictis opinionibus tenuerit, vt;
significatum est, nonnemo Scholasticorum; tamen S. Thomas,
animaduertens absurdas inde manantibus, eas confutauit, & cum eo
communis consensus Doctorum maximi nominis; quorum do-
ctrinæ adhæserat iam Ecclesia tum in Conciliis expressè, veluti in
efficacia nouorum Sacramentorum, ac speciatim Absolutionis in
Sacramento Pœnitentiæ; vt Florentinum declarauit: tum in Di-
plomatis, vsuque Pontificum, veluti in eo quod spectat ad Ecclesiæ
Theaurum, ac vim Indulgentiarum pro viuis ac defunctis; vt ap-
paret in celebri Constitutione Clementis Sexti. Eapropter Luthe-
rus admissus est non modò S. Thomam, communemque Schola-
sticorum consensum, sed Pontificis etiam atque Ecclesiæ auctori-
tatem, eiusque traditiones paruipendere.

Intellexit porrò, subtracto hoc fundamento corruere multa no-
stræ Fidei dogmata, quippe claris verbis à Sacris Literis haud ex-
pressa: ipse verò (vt solent qui iam æstuant ardore certaminis)
haud retraxit pedem, quin in peiorem nouandi exarsit cupidinem;
& quæcumque dogmata putauit aliunde probari non posse, im-
pudenter reiecit.

Deducebatur ex his, non esse in terris certum Sacræ Scripturæ
Interpretem, nullique obnoxium errori: vnde, ne fateretur Fide-
les temerè atque incertò credere, affirmat; sibi quemque interpre-
tem Dei esse, habentem pro certa suæ fidei regula diuinum affla-
tum, quem in semet experitur.

Huius-

- 7 Huiusmodi doctrina secum trahebat, negandam esse Romano Pontifici eam iurisdictionem, quam in Ecclesia vniuersa tamquam Christi Vicarius exercet; tamen nonnullis Principum molestam, existimantibus, tantumdem ipsorum detrahi potestati. Accedebat auaritas in iisdem potiundi amplis illis prouentibus, quos vel maiorum, vel subditorum suorum pietas Ecclesiæ donauerat, & quorum libera distributio penes Romanum Pontificem erat, tamquam penes Ecclesiæ Caput. Lutherus igitur consentaneo suæ doctrinæ, suique propositi consilio, cœpit concutere omnem auctoritatem Legum Canoniarum, & iurisdictionis Ecclesiasticæ, omnesque Sacerdotiorum institutiones, seu merè Ecclesiasticas, seu etiam Religiosas.
- 8 Sed hæc illicita non erant populis accommodata, quibus vsui sunt immunitates illæ, quas secum affert Clericorum status, atque illi redditus, qui cum à Pontifice non possint sibi retineri, inter priuatos distribuuntur, ac plerumque inter vnus cuiusque Regionis populares. Vnde postea experimento compertum est, Prouincias ab Ecclesiæ obedientia subtractas, non idcirco pecuniosiores ditioresque quam antea fuerint euasisse. Et alioqui iucundum ac speciosum cuiuslibet accidebat, eminere in Christiana Republica Aulam vniuersalem, quæ promiscuè fideles omnes complectatur, & absque multo Patriæ nataliumque discrimine supremum Principem eligat, ac tot præterea Senatores regio in honore habitos à tam magna tamque præcipua generis humani parte, præter innumerabiles Antistitum præfecturas, honorum ornamenta, Sacerdotiorumque vectigalia: quæ omnia ibi dispersita recreant quamplures re, omnes spe; quæ forsitan inter mortales magis recreat quam res ipsa, nobis penè exhibens delibanda ea bona, quæ maiora videntur ac dulciora animo concepta, quam re experta.
- 9 Itaque quò populos alliceret, sine quibus Principum cuiuslibet non plus inest virium quam vni de populo, alià illecebrâ ad eos inescandos opus habuit. Ea verò fuit sensus licentia, abiectio metus gehennæ, & liberatio à moribus conscientiæ. Ad hoc aliquid vere conferebat indicata iam solutio à legibus Ecclesiasticis; non tamen satis erat, dum naturales ac diuinæ perstarent, duriores fortasse catenæ, & absque dubio maximè indissolubiles. Idcirco Lutherus eas etiam perfringere conatus est: cumque in Epistola Pauli ad Romanos animaduertisset, argui ab Apostolo tam Iudæos quam Ethnicos, quòd sibi salutem sempiternam pollicerentur merito operum, ad obseruandam siue scriptam siue naturalem legem exhibitorum,

1518. bitorum, monstratque neutros propriis viribus posse memoratas leges implere, animam verò iustitiam haud esse mercedem operis nostrà vi parati, sed fructum fidei nobis à Redemptore donatam; hæc verba inconditè accepit, docuitque præceptorum obseruantiam haud esse possibilem; opera esse ad salutem inutilia; solamque fidem sufficere: quamuis idem Apostolus in secunda memoratæ Epistolæ parte, pluribusque aliis locis bona opera, præceptorumque effectiōnem ardentè inculcat, denuntiāns, eos qui vetita peragunt, cæleste Regnum haud ingressuros. Quoniam autem confidens animal homo est, ac libenter extollitur in temerariam fiduciam, fidemque tribuit facienti spem certam boni, desumpsit quædam eiusdem Apostoli dicta, vbi Christianos cohortatur, vt plurimum spei collocent in eius Domini ope, qui ipsos fide suâ illuminauerat: omisissique aliis verbis, quibus idem Paulus redigit in memoriam metum, quem quisque de suo statu coram Dei oculis debet concipere, pronuntiauit: Nobis firmitate Fidei credendum esse, diuinam gratiam nobis inharere.

Ultrà progressus, specie quidem quasi diuinæ misericordiæ omnia tribuenda censeret, sed re verà, quò omni onere curaque humanam ignauitiam liberaret; negauit in hominis anima esse vim efficiendi honestos actus, sed merè eos à diuina gratia excipiendi, non aliter quàm aqua calorem ab igne accipit; detorsitque ad huiusmodi sententiam varias Sacræ Scripturæ & Augustini assertiones, quibus dicitur, nos ex nobisipsis nihil posse; neque solum quod possimus, sed etiam quod operemur, Dei donum esse: quasi verò eadem locutio oppositum non conficeret. Quandoquidem si nos posse Dei donum est, ergo possumus: quòd si etiam Dei donum est nos operari, ergo reipsa operamur. Ita etiam dici solet, Quidquid possunt, & quidquid efficiunt corpora inferiora, cæli beneficium est: non quòd ea non sint effectrices causæ nouorum effectuum; sed quòd à cæli affectionibus excipiunt eiusmodi impulsione, vigorem, atque adiumentum, vt absque ipsis nihil efficerent, & nihil possent.

Opinionem iam indicatam, quæ tollebat è medio necessitatem operum à Diuinis legibus iniunctorum, quòd nimis incredibilis videbatur, studuit ille quodam mysterio mitigare; affirmauitque, ea opera in manu nostra non esse, propterea quòd Adami noxa liberum arbitrium nobis sustulerat: non quidem ad actiones ciuiles (quæ ratione humana commercia, leges pœnasque à Principibus profanis illatas illæsa seruabat) sed ad pietatis opera, atque animæ salutem.

saluti conducentia. Atque ut hanc doctrinam persuaderet, abusus est quibusdam effatis diui Augustini contra Pelagianos, peccatum originale negantes, arrogantisque naturæ viribus perfectam legis obseruantiam & salutem, statutam ceu suæ rationationis basi aduersus id quod Caietanus Cardinalis scripserat, hac asseritione: Tribuere exsuperantiam Augustini locutionibus in hæreticis impugnantis, idem esse, quod infirmare Ecclesiæ fundamenta contra Pelagium, & vniuersæ veterum Patrum auctoritatem. Cum ergo S. Augustinus dicat, sublatis per peccatum Adami iustitiæ originariæ donis, haud posse nos bene agere, nisi denuò nobis Deus opituletur gratiâ Redemptoris, & quidquid nos ex nobis, non verò ex vi gratiæ agimus, esse peccatum; docuit Lutherus, quodcumque nostrum opus reipsâ peccatum esse, sed à Deo pro sua miseratione, culpæ non assignari fidelibus.

1518.
In thesibus
defensis per
fidente Lu-
thero à
Francisco
Guntoro
Wittem-
bergæ an-
no 1517.
num. 1. 2.
& 3. in to-
mo 1. Ope-
rum Luth-
eri.

12 Sic itaque per ostentationem submissi gratiæ animi erga Deum, sublata ab homine omni facultate, adeoque omni debito recte agendi, perfregit molestissimos illos dentes, quibus seuera conscientia mortales arrodit; eademque operâ seipsum absoluit ab ea vitæ innocentia, ad quam alioquin ipsum adstringebat ratio personæ, quam agendam susceperat in hac scena, diuini interuentij: quam certe personam, nisi prius eâ opinione inductâ, retinere non potuisset absque sibilis theatri, vitam ducens inter petulantiam ac furorem animi exandescens, interque crapulam ac lasciuiam concupiscentis.

13 Quòd autem hæc doctrina principiis rectæ Philosophiæ ex præscripto Aristotelis aduersabatur, tanti Philosophi existimationem euertere aggressus est, utpote multos errores contra Fidem scribentis: dissimulato discrimine inter ea, quæ protulit in medium Aristoteles tamquam dubitationi obnoxia, & per prolixam obscuramque argumentationem deducta, in quibus humanæ mentis imbecillitate nonnumquam labitur; & ea, quæ idem statuit tamquam positiones naturâ perspicuas, cuiusmodi sunt: Inesse nobis tam agendi libertatem, sine qua neque supplicia neque præmia mereremur, quàm innatam ad liberè agendum vim, sine qua actiones nec voluntariæ neque vitales esse possent.

Animos præterea addidit ad has doctrinas disseminandas temporis quædam conditio, quæ spem copiosæ messis augebat. Hæc fuit secta, quæ adhuc in propinqua Bohemia vigeat, Hussitarum, plures ex iam dictis erroribus asserentium; cum scilicet vi infinitis partibus maiore opus sit ad rem ex nihilo procreandam, quàm ex paruo propagandam.

Hæc

1518. Hæ igitur, quantum possumus assequi coniecturâ non vanâ, 14
 fuere causâ, cur Lutherus, in ludum fortuito ingressus, eâ in al-
 ueolo dispositione repertâ, latrunculos in hanc formam promo-
 uerit. Et quemadmodum ingens inde, tametsi damnosum lucrum
 prouenit, ita longè maius forsitan reportasset, nisi geminum ob-
 staculum offendisset. Alterum ex parte Dominantium, quippe qui
 animaduenterant, idem esse à Romani Pontificis obedientia se
 subducere, ac subditis exemplum præbere, quo se pariter ab ipso-
 rum Principum obedientia subducerent: tum ex eo quòd cuius-
 cumque Principis auctoritas in profanis haud nititur validioribus
 firmamenti diuturnæ possessionis, existimationisq̃ communis,
 quàm Romani Pontificis in rebus sacris. Quare dum alteram ipsi
 concuterent, docuissent alios de altera dubitare; tum quòd eâ
 persuasione sublatâ, quâ Monarchicum regimen à Christo insti-
 tutum putatur, cum hoc (saltem inter Ecclesiastica) sit perfe-
 ctissimum, multò sanè forius Monarchia depellitur à Dominatu
 profano, in quo eam rationes minùs validæ suffulciunt.

Alter obex, qui Lutheri progressus retardauit, fuit ex parte po-
 pulorum. Diffractâ siquidem vnitate Fidei, res in vnica sectiõne
 contineri non potuit, sed necessariò ferè in infinita diffracta. Et
 ratio in aperto est: nam sublatâ regulâ, vnica, certa, ac sensibus
 manifesta credendi, sed constituto pro regula impulsu interno;
 confestim necesse est, vt pullulent tot sectarum genera, quot ij
 sunt, qui arrogantes sibi aliquam ingenij præstantiam, persuasum
 habent, penes se esse clauem ad referendas arcanas cæli notas in Sa-
 cris Paginis exaratas. Profectò ablatâ per tam multiplicem par-
 tium diuisionem cuiuscumque sectæ vnitate, aufertur concordia ac
 firmitas, adeoque vis & veneratio. At verò Catholica Ecclesia
 regulam supra memoratam retinendo, atque ita concordiam & fir-
 mitatem, semper venerabilis præpotensq̃ perdurat.

C A P V T IX.

*Pontifex Lutheri causam Legato committit: & quid
 inter eos actum sit.*

HAud grauatè Pontifex annuit Frederici precibus de commit-
 tenda Lutheri causâ in Germania, quando præsentia ibi Le-
 gati opportunitatem suppeditabat, eundem causæ Iudicem con-
 stituendi; quod videbatur rerum conditionibus mirificè accom-
 modatum. Simul enim Principem obstringebat ad exequendam
 senten-

sententiam Iudicis, quam ipse postulauerat; simul etiam negotium collocabat in Theologo eius ætatis spectatissimo, ac facile principe: adeoque decisio non potuisset sperari vel directa melius à doctrina, vel commendata magis à fama: cui famæ oportebat satisfieri & propter dignitatem Pontificis, & quò sententia per venerationem id efficeret, quod per vim extorqueri non poterat.

2 Grauis tamen ea delegatio Luthero accidit; quippe tria illa mirum in modum eminebant in Cardinali, à quibus maximè Lutherus abhorrebat: Non solum esse Iudicem Ordinis Dominicani, sed eiusdem supremum fuisse Moderatorem: Ingenium obtinere usque adeò Scholasticis doctrinis refertum, vt in illis planè regnaret: Inherere tam studiosè Theologiæ à S. Thoma traditæ, vt in ea interpretanda reliquos omnes, adeoque seipsum superauerit. Verumtamen à Frederico confirmatus, plurimisque illius commendationibus communitus, Augustam se contulit; sed noluit Caietano se sistere, nisi prius à Cæsare fide accepta: neque Cæsar eam interposuit, nisi prius voluntas Legati sibi suboluisset. * Hic verò, quò procliuior esset congressus, assensus est: noluit tamen assensum suum pateferi, ne hac ratione comprobaret, à profano Principe fidem porrigi reo, in causa Religionis ad Romanum Pontificem iam delata.

* Epistola
Cardin. Caietani ad
Ducem Saxonie, tomo 1. Operum Lutheri.
Tom. 1.

3 Mandauerat Leo Cardinali per diploma, cuius exemplar extat in ipsis Lutheri libris, vt cum sibi liqueret ex fama, aliisque certis indiciis, Martinum Lutherum hæreticarum opinionum fontem esse, vbi tamen hic sponte se sisteret, erroresque retractaret cum intimæ pœnitentiæ significatione, in Ecclesiæ vnitatem benignè eum reponere: sin minus, accitâ profanorum Principum operâ, eum carceri manciparet. Quòd si Lutherum in sua potestate habere non posset, illum eiusque assecras, atque eos omnes qui hominem defenderent, excepto Cæsare, percelleret anathemate; Sacris etiam interdiceret cunctas regiones ipsum excipientes, & quemcumque locum quousque ibi degeret, ac ternis postea diebus. E diuerso concessit Legato, vt cunctis sibi obtemperantibus in ea re, plenam Indulgentiam, aliaque priuilegia ac beneficia tribueret.

4 Mentitur hic Suauis, dum narrat iniunctum fuisse Caietano, vt Sacerdotia & præmia Luthero polliceretur, si de illius obedientia spes affulgeret. Hoc haudquaquam legitur inter Pontificis mandata, in ipsius Lutheri voluminibus impressa. Perinde certè id fuisset, ac ab illo licitari simulatam quamdam obedientiam, non eum flectere ad veram. Imò non tam id præ se tulisset speciem obsequentiæ

Pars I.

E

subditi

1518. subditi erga Principem, quàm concordia ac pactionis inter duos æquo iure disceptantes. Ne ipse quidem Lutherus quidquam indicat de huiusmodi conditionibus, in proluxa illius congressus narratione. In reliquis pariter Suavis historia de hac re discrepat ab eo quod hinc Lutherus, hinc Ioannes Baptista Flavius, ibi Legato ab Epistolis, referunt. Quod ostendit, illum haud satis fuisse vel diligentem in rerum notitia perquirenda, vel fidelem in proferenda; & instar Poëtæ potius quàm Historici, haud valdè laborasse de veritate.

Conuenit Martinus Legatum, à quo humanissimè, vt ipsemet fatetur, acceptus est. Si eidem credimus, tria petiit ab eo Caietanus: Vt propositiones perperam à se edictas improbaret: Vt eas in posterum ne proferret: Vt abstineret à quavis alia doctrina, Romanæ Ecclesiæ auctoritati contraria. Si Luthero, inquam, credimus: nam indicata narratio Ioannis Baptista Flauij, à Secretis Cardinali, habet, satis Legato fuisse, si Lutherus scripto affirmaret, se subdere doctrinæ quam Ecclesia Romana fideles docuerat, nullà imposita expressâ palinodiâ. Sed quoniam hoc non consonat aliorum narrationi, assensionem hac ab re cohibemus; tamen magis idonea ad notam duritatis in Legato delendam, quam illi in huius rei tractatione hominum rumor inurit.

Negauit Lutherus, prolatam à se ad eum vsque diem assertionem vllam contrariam dogmatis Ecclesiæ. Tunc duas illi Cardinalis obiecit.

Prima dicebat, In Ecclesiæ thesauro merita Christi & Sanctorum non contineri.

Secunda, Ad obtinendum fructum Sacramenti, opus esse credere Fidei firmitate, illum obtentum iri.

Adiecit Legatus, alteram repugnare Constitutioni Clementis Sexti, cuius initium est, VNIGENITVS: alteram, refelli claris Scripturæ dictis, negantis posse quempiam certò scire sibi gratiam inesse.

Respondit ad primam Lutherus, perlectam à se fuisse Clementis Constitutionem, & alteram Sixti Quarti, illi concordem: non tamen idcirco se per eas dimoueri; cum anteferenda sint Pontificum sententiis Scripturæ oracula, à quibus dissidebant in multis binæ illæ Constitutiones, prout ipse conabatur ostendere. Ceterà, Pontificum Romanorum auctoritatem haud esse falsitatis immunem, quin etiam Conciliorum censuræ subiectam esse. Ibiq̃ reuocare cœpit in medium Gersonis sententiam, recentisq̃ Synodi Basileensis. Qua in re satis aperuit, verba, quibus identidem affirmat

marat

marat se obtemperaturum Pontificis decisioni, omniq̄ue planè obsequio Romanæ Ecclesiæ sensis adhæsurum, simulationes fuisse ad tempus aucupandum, & ne plus audaciæ in eo negotio ostentaretur, quàm in præsentia opus foret. Si namque, ubi se premi sensit, Clementem & Sixtum erroris damnauit, Sedemq̄ue Apostolicam vniuersè fallacem pronuntiauit; intelligi satis poterat, idem quoque in Leonem ausurum fuisse, ubi res compulisset. Ipsemet discrete memorat, paratum se ad obsequendum exhibuisse ad speciem quamdam vrbauitatis, at obfirmato animo se numquam reuocandi.

8 Ad secundum obiectum varia protulit Lutherus Scripturæ dicta, quæ vel nobis præcipiunt fidenciam in diuina misericordia, vel tamquam necessarium cuiicumque ad Deum accedenti, vt ipsum credat se quærentes remuneraturum. Atque hoc pacto confundebat nunc Fidem cum Spe, nunc vniuersalem iudicij firmitatem de remuneratione diuina, cum peculiari de præsentī in nobis habitu dīne, qualem postulant diuinæ promissiones remunerandi quærentes Deum vt oportet.

9 Legatus optimè intellexit, neque decorum esse, neque conducibile cum eo disceptare, qui & auctoritatem Romanæ Ecclesiæ repudiabat, & eò venerat non animo subditi quo se submitteret, sed tamquam aduersarius vt altercicaretur, nixusq̄ue ingenio, quasi peruersæ affectionis patrono, noua semper effugia reperisset. Ex altera verò parte, si Cardinalis, vt accidit in actu & improuisis iētibus disputationis, rationem aliquam responsionemve minùs firmam adduxisset, Lutherus & ipsius asseclæ mille tubarum clangoribus per vniuersam Germaniam triumphum cecinissent. Quod sanè Romanæ Sedi dedecus conflasset, causæ verò aduersam opinionem apud imperitum vulgus; quod tamen summam obtinet potentia, adeoque si non iure, saltem re summum tribunal existit. Legatus igitur, graui simul ac benigno vultu subridens, declarauit se nolle cum eo contendere; sed hortari parentis modo, vt reuocaret errores, seque Ecclesiæ iudicio submitteret. Quo in sermone dulcedinem suadentis, aliquà minitantis acrimoniâ appositè temperauit; satis gnarus, tunc sanè timorem esse causam efficacissimam interiùs ad hominem permouendum, cum exteriùs honoratior adest species quâ moueatur. Et quoniam videbatur Lutherus his consiliis acquiescere, quippe qui nihil amplius reluctatus discesserat; tunc sanè Caietanus (vt cuique mos est magnam sibi efficaciam in suis suasionibus polliceri) certam concepit spem sibi hominem restituisse.

1518.

Rediit postridie ad Legatum Lutherus; sed inopinato comitatu, nimirum cum scriba publico, & quatuor Senatoribus: nec ita multò post superuenit Ioannes Stupitius, Vicarius Generalis eius Ordinis in Germania. Contestationem scriba legit, quâ denuntiabat Lutherus: Nolle se vllò in articulo Romanæ Sedi obfistere; quin illi subdere quidquid dixerat, & quidquid seu tunc, seu postea dicturus esset. Addebat, Propositiones à se ad eam vsque diem assertas, probas esse, diuinisq̃ Literis consentaneas. Denique, se paratum esse id ipsum quâuis disputatione defendere; ac quieturum verò iudicio cuiuscumque Academix ex tribus Cæsareis celeberrimis, hoc est Basileensis, Friburgensis, & Louanicensis, nec recusaturum vniuersalem studiorum matrem, nempe Parisiensem.

At verò Legatus non poterat absque indignitate sui Principis cuiicumque tribunalium causam committere. Præterea satis exploratum erat, ea omnia moras esse ac diuerticula, non quò sibi satisficeret de Iudice, sed quò alius ex alio semper commutaretur, vt nullum tandem haberet: quod ex euentu postea compertum est, cum iudicium Coloniae ac Louanij, & paulò post etiam Parisiorum, damnationem Pontificis comprobantium, Lutherus tam petulanter est aspernatus. Quapropter Cardinalis hisce nugis abruptis, denudò cohortatus est vehementer hominem, vt errata retractaret, ostensâ huius remedij necessitate, ad euitanda pericula quibus premebatur. Sed Lutherus adduci non poterat, vt accepto vulnere tam acerbo sanitati consuleret. Et quo pacto vsuuenit litigantibus, qui vbi causâ ceciderunt, semper conqueruntur se à Iudice inauditos, quia noluisent factum sibi vniquam audientix finem, litemq̃ue diiudicatam; impensissimè flagitabat, vt causæ suæ momenta scripto consignata expenderentur, quandoquidem pridie eius diei secum Legatus satis * digladiatus erat.

* Verbum
Lutheri.

Ad ea Legatus subiecit: *Fili, nec tecum digladiatus sum, nec digladiabor, aut disputabo. Charitate parentis contendis, vt ad obsequia Pontificis & Ecclesie redires; nec abnuo ex commentario cognoscere quæ à te adducuntur, vt omni ex parte tibi fiat satis.*

Nimis enim uerò arduum accidebat homini arrogantis ingenij, & qui tantum in eo negotio procefferat, palinodiam canere. Ex altera parte, dum ille non ampliùs cogitatione, sed oculis voraginem metiebatur, cuius ad oram se præcipitanter adduxerat, planè exhorruit; dolensq̃ue se eousque progressum, cupiebat pedem retrahere, dummodò terga non verteret. Hæc animi perturbatio effecit, vt eâ nocte ingenij vires omnes impenderet, quò nouam aliquam

quam sibi viam aperiret, quâ suam opinionem tueretur, simulque infamiam effugeret despectæ auctoritatis Sedis Ecclesiæ Romanæ. Quare Constitutionem VNIGENITVS legens eo microscopio, quo omnes atomi non solum sub aspectum veniunt, sed migrant in species ingentes, comperit ibi affirmari, Thesaurum Ecclesiæ fuisse à Christo acquisitum. Quare die postero ad Legatum regressus, prolixum obtulit commentarium, plurimis argumentis refertum, pro more litigantis ex animi commotione: at præcipuum, & quo magis intumescebat, quasi ea Constitutio sibi faueret, illud erat, quod cum ea diceret acquisitum fuisse thesaurum Ecclesiæ à Christo propriis meritis, oportebat hunc thesaurum à meritis fecerni, vti à causa fecernitur effectus.

14 Verum nimis in aperto erat responsionis infirmitas. In primis Constitutio ait, Thesaurum donatum Ecclesiæ, fuisse acquisitum à Christo: non ait, Christum propriis meritis acquisivisse. Sed ut hoc illa asseruisset, quis ignoret vocis *merita* duplicem significationem esse, & utramque propriam, atque vsitatam? Altera exprimit actum, quo meremur; exempli gratiâ actum dimicandi pro patria, exercendi Reipublicæ munia, & consimiles. Altera designat ius illud, quod inest in nobis ex vi huiusmodi actionum ad remunerationem exeiendam: atque hoc sensu dicimus, multa vni homini adesse merita ad gradum aliquem obtinendum. Ius illud permanens, est fructus quidam earum actionum, quæ fluxæ sunt; atque hoc pacto verissime dicitur, à Christo per sua merita, hoc est per ea quæ passus est, fuisse acquisitum thesaurum suorum meritorum à se Ecclesiæ relictum; illud videlicet ius adeptum esse, quo apud Patrem potis est condonationem pœnæ homini debita impetrare. Hanc autem esse memoratæ Constitutionis sententiam adeo perspicuum est, ut ad eam pernoscendam sola lectio abundè sit, nisi quis per officinas de industria hallucinari velit.

15 Ex his intelligens Cardinalis, ad quæ sophismata Lutherus seu ab ingenio seu ab arrogancia adduceretur, eò firmitus in sententia persistit, in disputatione bonæ spei nihil esse, quo ille respiceret: cum quædam ingenia minus difficulter per obsequium voluntarium auctoritati se mancipient, quàm ratione tamquam expugnata se dedant; in altero sibi indulgentia, quasi ex obtentu virtutis, ab altero abhorrentia, quasi à confessione debilitatis.

Itaque ostensâ breuiter Lutheri noui fulcimenti imbecillitate, sublatâque omni quæstionum disceptatione, multus in eo fuit, ut grauius & amanter adhortando perduceret hominem ad reuocan-

1518.

da qua dixerat: iniunxitque, ne ad se rediret, nisi id perfecturus. Legatus enim existimabat, non aliud noui colloquij emolumentum fore, nisi per contentionem Lutheri ingenium acrius incendere, & ita alius in æmulatione defigere, dum in dies magis assuesceret reuerentiam erga Pontificis Maiestatem in eius Legato imminuere.

Duo manifestè peccat Suauis, vbi de his colloquijs mentionem ¹⁶ habet: alterum minoris momenti, dum solum duo colloquia numerat, tertio prætermissio: alterum grauius, dum affirmat à Cardinali cum contumelia Lutherum depulsum. Primi falsitas palàm fit literis Legati æquè ac Lutheri, vtrisque rem exponentibus Saxoni Septemuiro, & tria colloquia, vt à me supra recitata sunt, concorditer narrantibus. Nec minus secundi falsitas ex iisdem literis deprehenditur, atque ex peculiari etiam euentuum narratione à Luthero euulgata: non solum enim ille ne verbum quidem vsipiam facit de huiusmodi contumeliosis verbis (quæ sanè fuissent vsui ad suam causam, prouocationemque à Legato, tamquam ab iniquo Iudice purgandam) sed ait se fuisse ab eo humanissimè exceptum; eundem à se comperit in comitate alium hominem atque eius Concionatores Ordinis Dominicani, de quibus ipse conqueritur; paternam secum ab eo cohortationem adhibitam: appellat *optimum & humanissimum*. Solum queritur, conatum Caietanum fuisse, ipsum adigere ad se nondum conuictum reuocandum. At hominem conuincere, conuinci nolentem, non est in potestate vllius sapientiæ, nisi Omnipotentis. Hinc Legatus, desperato ex hac parte remedio, ad aliam cohortationem se conuertit; ad id quoque Stupitium adhibuit, apud Lutherum quàm pollentem auctoritate, quàm amicitiam gratiosum, cum & Vicarius Generalis in Germania familiæ reformatæ esset, & illi quàm maximè intimus. Sed Lutherus ingenio ac doctrinâ suo præside maior, & cum eo coniunctus æmulatione erga Dominicanos Quæstores, eundem suarum partium fecerat. ^a Quin etiam sunt qui velint, à Stupitio demandatam primò fuisse Luthero impugnationem Indulgentiarum, haud præuisâ ruinâ è succenso cuniculo mox futurâ. Stupitius itaque & renitentem se ostendit demandatâ à Legato procurationi, eaque haud fideliter peractâ, ^b Lutherum, vt idem narrat, reipsâ dehortatus est ab eo quod in speciem suadere illi studebat.

^a Florimundus Remundus de Orig. hæresum lib. I. cap. 8. Spondanus in Aucto-rio an 1517. ^b In dicta relatione.

*Oblata à Luthero, & à Cardinali recusata. Discessus, ac pro-
uocatio ad Pontificem. Quae ea in re gesserit
Cardinalis expenduntur.*

- 1 **I**Taque Lutherus à conspectu quidem Cardinalis abstinuit, sed per literas exposuit, retractationem suam infructuosam futuram: cum ex vna parte non valeret ipse rei per hanc veritatem euerrere; & ex altera, conscientiam prohiberetur: neque S. Thomae, & Scholasticorum auctoritatem sibi tanti esse, vt in ea conuiescendum existimaret.
- 2 Obtulit illi, vti semper obtulerat, velle se auctoritati Ecclesiae subiacere: sed ab ea obsequentis specie bracteolam apertae contumaciae praetendi satis apparebat, ex quo Lutherus à Legato pressus negauerat vel ipsam Ecclesiae auctoritatem, damnatis Clementis & Sixti Constitutionibus; tunc verò detrectabat iudicium Legati à Latere, ab ipso Pontifice Romano ad eam causam cognoscendam constituti.
- 3 Duo praeterea alicuius momenti addebat. Alterum, cum animaduertisset se prolapsus in verba minus reuerenter in Pontificem iacta, quamquam ad ea ab aduersariis lacessitum, tunc errorem e suggestu se reuocaturum, nec in posterum id commissurum: alterum, de articulis Indulgentiarum se habiturum silentium, modo haberent aduersarij.
- 4 At verò circa id apertissime labitur Suauis, narrans hasce literas fuisse à Luthero datas post prouocationem ad Pontificem, & postquam Augustà decesserat: vtrumque enim refellitur à die literis adscripta, & à memorata narratione Lutheri.
- 5 Ea quae literis quas diximus exhibebantur, haud poterant satisfacere Legato. Primò, quia Lutheri errata non solum Indulgentiis aduersabantur, sed grauissimis alijs capitibus, vti narrauimus: Secundò, quia promissum silentium solum effecisset, ne multiplicarentur errores, non verò vt iam asserti corrigerentur; cum semper Lutheri scripta perstarent typis ab eo edita, ac diuulgata; essetque cunctis exploratum, ipsum in sententia persistere. Tertio, quia pro tali silentio pretium ille postulabat, cuius solutio nimis foret indigna Pontificiae Maiestati; nimirum, par frænum ori Catholicae veritatis, & ab Ecclesia traditae iniiciendum. Satius igitur habuit Legatus, Lutheri literis nihil respondere; ratus fore vt
foliis

1518.

follis ille ventosâ elatione distentus, nulloque repercussus ictu, de se tandem humi confideret. Secus tamen ac speratum erat accidit. Nam prius quidem Stupitius timore correptus, siue eorum monitis, qui solent amicitia studium ostentare, pericula atque infortunia praefragiendo, siue interioribus minis conscientia, ob operam minus fideliter Legato nauatam, gnarusque nullâ sibi fide publicâ cautum, vti Luthero; clam se subtraxit, Cardinali Caietano insalutato. Ac paulò post Martinus etiam, suspitione atque intolerantiâ agitatus, improvisò discessit; contestatione prius habitâ per acta publica, quæ post eius digressum in Augustâ foro defixa sunt, destinatisque ad Legatum literis excusatione plenis. In iis, recensitâ facti serie, ostendebat: Fieri non potuisse, vt se Romam conferret ex praescripto diei sibi prius dictæ, quâ corporis inualitudine, quâ inopiâ, & quia Romæ intutum videbatur domicilium ipsi Pontifici, nedum aliis; indicans, opinor, coniurationem ibi contra Leonem recens conflatam. Duobus Iudicibus prius à Pontifice delegatis se diffidere, propterea quòd sacri Palatii Magister ante delegationem contra ipsum scripserat: Auditor verò Apostolicæ Cameræ potuisset quidem pro sua scientia diiudicare de causâ Iuris Ciuilis, non tamen dogmatis Theologici; vnde ab auctoritate Collegæ se trahi siuisset. Cùm autem postea ad interpositas Septemviri preces impetrata fuisset huius causæ cognitio in Germania, ac Legato demandata, voluisse aduersus multorum consilia Augustam pedibus adire, & graui cum incommodo, quò eum redderet de causa certiozem. Fuisse quidem ab eodem humaniter exceptum; sed impetrare nequuisse, vti res ex diuinæ Scripturæ testimoniis expenderetur, atque omnino iussum se retractare, quod sibi pro sua conscientia fas non erat; nosse etiam, gratiozem suo Principi prouocationem, quàm retractationem fore. Proinde cùm ob paupertatem illic diutiùs commorari ei non liceret, statuisse decedere, contestando, vbiicumque foret, se obedientem Pontificis & Ecclesiæ filium, se suaque omnia Leonis pedibus substermentem; prouocare se interim à Legato, tamquam à suspecto Iudice propter Dominicanorum Ordinem, cui nomen dederat; propter Scholasticam disciplinam, quam profitebatur; propter doctrinam S. Thomæ, in qua fuerat eductus: prouocare pariter à Pontifice, tunc causæ suæ malè conscio, ad eundem Pontificem, cùm de ea melius fuerit edoctus.

Hunc extremum actum habuit ea scena, in qua Martinus duplicem & oppositam personam gessit; alteram contumacis & contemptoris,

temptoris, alteram obtemperantis & obsequentis Romani Pontificis auctoritati. Etenim non in literis modò ab eo ad Legatum scriptis, solemniq̃ue prouocatione, sed in aliis plurimis ad Leonem missis, incredibile est quàm prolaxis pollicitationibus plenam exhibeat obedientiam mentis ac voluntatis, atque etiam operis ad eius nutum. Porrò ex se quisque animaduertit, quàm bellè adeò fallax & subdola agendi ratio congruat homini, qui se Dei nuntium venditabat, missum ad emendandos mortales, lucemq̃ue Religioni affundendam. Verùm subsecutis annis studuit ipse duplici arte huius fœditatem maculæ ab alienis oculis remouere. Alterâ, Christianam demissionem affectando, quâ seipsum damnabat; quippe id temporis nondum satis cœlesti lumine afflatus & adhuc Saulus erat, fidemq̃ue tribuebat Romani Pontificis auctoritati. Alterâ, profitendo fuisse vrbانيتatis officium, in ea rerum conditione huiusmodi subiectionem exterius obtendere. Atqui si Saulus id temporis erat, ergo tunc haud cœperat, vt sibi arrogat, Gentium Apostolus esse. Et si tunc fidem tribuebat auctoritati Pontificis, cur eidem simul refragabatur? Vrbانيتas verò postulat ea quidem obseruantia officia, quibus tamen numquam in iis, quæ scripsit, vsus est Lutherus, vel ab ipso Melanchthone suo in eo genere reprehensus; at minimè postulat vt offeratur veræ Fidei abiectio: alioquin fas erit, per vrbانيتatem idola venerari. Quare sacrilegus extitit Lutherus, si veram existimauit eam fidem, à qua obtulit se recessurum, si Pontifici id probaretur, quem legitimum diuini Verbi interpretem non censebat.

7 Equidem fateor, antequam hoc opus aggrederer, harumq̃ue rerum veritatem peruestigassem, ductum me ab opinione vulgari, cui quisque in eo quod sua non interest facile credit: idcirco inducebam in animum, hinc imperitiam, vti ferebatur, Caietani in Ecclesiastica eruditione, postremis deinde annis ab eodem sibi comparata; hinc eiusdem imperiosorem in agendo asperitatem, fuisse medicinæ defectum ingenio, & venenum animo Lutheri. At postmodum hanc rerum seriem ab ipsius Martini calamo edoctus, haud intelligo, tametsi Cardinalis viuum fuisset totius Ecclesiasticæ eruditionis ararium, quàm potuisset per eam quidquam proficere illi negotio, assumptis sibi disceptantis partibus, per se quidem minùs conducibilibus, & odiosis illi cui succumbendum est; adeoque debilitatâ Iudicis auctoritate, instar quorundam militarium Imperatorum, qui ad digladiandum cum suis militibus per iram se adduci patiuntur. Alioqui tantâ moderatione se gessit erga fratercu-

Pars I.

F

lum

1518.

* Lutherus
in literis &
narrationi-
bus citatis.

lum hæreticum, & nondum in ea conditione fortunæ positum, vt posset Wittembergâ Augustam equum conducere; ibique emendicato Religiosis Carmelitæ hospitio exceptum, victuque nutritum; quod si secus accidisset, maiore ratione fuisset Caietanus incusatus, dignitatis suæ minùs fortiter sustentatæ. Quin etiam potuit ad eò sibi imperare, vt vbi sensit se tam audacter ac solenniter à Luthero repudiatum, tamquam iudicem suspectæ iustitiæ, eundemque nullâ petirà abeundi facultate à se contemptim digressum; non tamen effecerit id quod in simili negotio quicumque iudex pedaneus effecisset, videlicet reum damnare. Sed est in more positum apud homines, adulari fortunæ, & alienam imprudentiam calumniari, in cunctis malis publicis illam ceu fontem absoluen- do, hanc vti fontem damnando.

CAPVT XI.

*Acta inter Caietanum Cardinalem, & Fredericum Septem-
uirum. Technæ Lutheri cum Septemuiro adhibita:
& quæ inde consecuta.*

Delusâ Legati spe, quam conceperat sibi conciliandi vel men- tem Lutheri doctrinâ, vel obsequium auctoritate, vel ani- mum comitate, vel submissionem terrore, non idcirco ab ea fiducia se deduxit, quam summi viri in suorum bonorum præstantia collocant; sed illum per se deicere posse putauit ab existimatione Septemuiro, solo impetu suæ præpotentis testificationis. Itaque ad Fredericum dedit literas, quibus ipsum de re summam docebat, rationibus prætermisissis, quarum vim intelligebat ab eo Principe haud percipi non posse; sed certiorum suo testimonio eundem faciebat, Martinum hæresi pollutum esse, suisque obiectis responsa relatu indigna reddidisse: quæ verba spectabant ad ea quæ Lutherus iactauerat de erroribus, in quos Romani Pontifices inciderant in Constitutionibus contra se adductis pro Indulgentiis. Quapropter rogare Saxonem, vt conscientiæ decorique suo consuleret, siue reo Romam dimisso, siue à sua dirone depulso, suâque tutelâ exarmato; eidem se denuntiare, pestilentem eam tabem non posse ita persistere, & causam tunc à se dilapsam, mox Romæ agitan- dam, ac iudicio decidendam.

Sed quemadmodum propinquo igniculo acrius incalescimus; quàm toto sole longinquo; ita maiorem intulere vim Frederico præsentia Stupitij ac Spalatini verba ad prosequendam Lutheri de- fensionem,

Epistolæ
omnes, alia-
que scripta,
quæ hic suc-
cessiue ci-
tantur hanc
rem concer-
nentia, im-
pressa sunt
primo tomo
Operum
Lutheri.

ensionem, quàm Cardinalis absentis scripta ad eleuandam ipsius fidem. Erat Stupitius ex nobili familia Frederico subiecta, magno ingenio, haud ita magnâ literaturâ; sed tamen tantâ, quæ apud omnino illiteratum magnam vim haberet. Dignitas Vicarij Generalis auctoritatem addebat: eiusque causæ agnoscebatur ab eo Lutherus quidem vt minister, ipse verò vt auctor præcipuus. Spalatinus, qui Saxoni à Secretis erat, & primarius sacrorum Curator (quod magno erat argumento, fidelem simul ac pium à suo Principe habitum) in eo negotio rem suam agebat, quamuis minùs cognitam, ideoque potentiorem: nimirum non tam Lutherum quàm suum de illo prolatum iudicium tuebatur. Vti non rarò contingit, primum beneficium quâ studio quâ temerè conferri, cetera verò ad iam collati prudentiam sustinendam.

1518.
Cocleus de
actis Luthe-
ri an. 1517.
& 1518.

3 Impetrarunt hi, vt Septemuir Legati literas ad Lutherum transmitteret. Nec ille sibi defuit tam difficili tempore. Rescripsit ad Septemuirum, adhibitis cunctis artibus, quas docet homines vera Rhetorica, hoc est ingenita, quâ pollebat, & quâ negotia promouentur; non illa quæ arte comparatur, cuius expertus erat, & quâ plausus excitatur in scholis. Hinc Frederici ingenium mirificè extollere, ipsumque sibi Iudicem deposcere: Populares quasdam rationes adducere, quæ vt doctioribus contemptui essent, ita rudioribus inaudita responsione vim faciunt: Recensere colloquia cum Caietano, sed in rem suam, & quâdam moderatione, quæ fidem conciliaret; perinde ac si mentiri voluisset, non esset tam ieiunè mentitus: Præferre studium ardentius erga Dei causam, quàm erga propriam existimationem; atque capropter non æquè difficilem se ostendit ad vtramque propositionem reuocandam, cum ex altera, nempe de thesauro Ecclesiæ, leuis momenti conclusiones deduci posse viderentur; quâ, inquit, propositione retractatâ non idcirco Indulgentiarum natura peruerteretur. Circa alteram propositionem, quæ asserit credendum esse, Fidei firmitate gratiam recipi à suscipiente Sacramentum, se iactitat inflexibilem, quod conscientia refugiat à Sacris Literis abnegandis. Simulat præterea, retineri se à reuerentia erga Cardinalem, quem hic, vt diximus, *optimum & humanissimum* appellat, ne amplius sui causâ armadenudet, ab iis ipsis desumpta, quæ contra se Cardinalis ad Septemuirum scribit; atque optaret, inquit, scriptum illud fuisse ab aliquo Siluestro Prierate. Sed interea per reticentiam congerit in eum quæcumque in animo habebat. Atque vbi Caietanus memorat, eos errores à Martino fuisse appositos in suis Thesis haud af-

1518. firmandi & solùm disceptandi gratiâ, sed ex aliis eius scriptis palàm fieri, eos ab illo pro veris habitos; ibi submissâ voce triumphum canit, & argumentatur: *Ego, inquit, Romam non aliarum scriptiorum, sed thesaurum causâ accersitus fui; adeoq; si nihil per eas asserui, evanescit delicti titulus, quo reus agor.* In ea porò ratiocinatione fastuosam quamdam comitatem venditat; instar lanistæ, qui intendet aciem pectori imperiti Dynastæ, ac deinde ictui parcat. Quasi verò modus ipse, quo Thefes Lutherus confecerat, satis non indicaret, à se veras credi, curariq; ut veræ ab aliis crederentur; quamquam, conscius easdem Ecclesiæ Romanæ dogmatis aduerfari, abstinerit ex formidine tunc in publico disertè eas confirmare; & perinde ac si hæc præsumptio fulciri non posset in iudicio ex aliis ipsius commentariis.

Accusat deinde acerbissimè huiuscemodi vim tyrannicam, quâ cogitur quispiam ad palinodiam, neque ratione compellente, neque disputatione concessâ; sed ex potentioris libidine, seipsam anteponente cuiuscumvis probationis ponderi, & Sacrarum Litterarum auctoritati.

Hæc redargutio semper fuerat Lutheri Achilles; sed Achilles ille supposititiuus, de quo canitur, Achillis specie non robore instructum diu certasse. Et idcirco à Cardinali per suas ad Fredericum literas detrahenda paucis fuisse ea larua: quod sanè affatim præstitisset, indicatâ illi Principi fallaciâ, eum percontatus: An Iudices à Septemuiro constituti, qui tandem supremi non erant, eam legem vel ex debito, vel ex usu accepissent, ne quem damnarent reum, nisi prius suæ noxæ verbis eum conuicissent, & cum eo tamdiu disceptassent, donec ipse fateretur, nihil sibi quod opponeret superesse?

Ad Lutheri literas redeamus. Implorabat ille Ducis clementiam, ne se mitteret suorum hostium victimam ac ludibrium. Concludebat postremò, se libenter inde digressurum, ne quid suboriretur, quod quietem Septemuiro, & cum Romano Pontifice concordiam turbaret; ibiq; eos ciebat studij, benevolentie, & commiserationis affectus, ut satis introspicatur in eo fuisse obtentum abeundi desiderium, quod ipsum reputaret firmissimum obicem ne abiret.

His erant eius literæ subfarcinatæ. Simul etiam commendatitiam epistolam ad Saxonem obtinuit ab Academia Wittembergenfi: sed eius commendatio fuit admodum tepida, & cum diserta conditione, quâ tepor ille in glaciem demigrabat; videlicet: Modò Lutheri patrociniū non disiungeretur à Romanæ Ecclesiæ magi-

magisterio, aut Pontificis voluntate; uti in ipso Septemuiro, quamuis se non momentibus, sponte statutum esse sciebant. Equidem ex ea quam accepi rei tunc agitatae notitia ita censuerim: Si Romanus Pontifex ex tot Theologorum sententia, suorumque Senatorum suffragio id temporis, uti postea factum est, solemniter anathemate perculisset non modò geminos illos Lutheri errores subliores, à Caietano impugnatos, & quos Leo primùm damnauerat, sed etiam tot impie & insanè ab eodem scriptis editos, enumeratosque à Diplomate Leonis postmodum promulgato; Septemuir nondum ad Lutheri defensionem tam vehementer affectus erat, ut eius causam sibi suscipiendam putasset. Sed fortasse prudenter actum est: nam si non optimum, certè id peractum est, quod homo prudens optimum cèssisset pro rei notitia quæ tunc habebatur.

Itaque Saxo, ratus Caietanum, utpote suorum sodalium studiosum, Lutheri depressionem affectare, usum pro ratione potestatis vi, subacerbè rescripsit Legato per epistolam, uti credibile est, à Spalatino, qui à Secretis erat, confectam. Se quidem aiebat promissa præstitisse, misso ad illum Luthero: ex præcedentibus Cardinalis literis spem longè diuersam concepisse de iis quæ ibi Lutherus fuisset experturus; nec in animum umquam induxisse, benignæ missionis vice, nisiurum ipsum fuisse, antequam rationibus eum conuinceret, solo imperio ad palinodiam cogere; nunc verò denuntiare causæ curam à se dimissam, & Romæ damnationem minitari. Quamplures pios ac doctos viros, tam ex sua ditione quàm ex aliis Academiis testari, doctrinam Lutheri probam esse, quamuis eiusdem eruditio eorum commodo, qui pro re sua illi obstituerant, nequaquam esset accommodata. Idcirco suam Academiam tam erudito viro priuandam non esse, donec vel rationibus, vel iudicio earum Academiarum, quibus suam causam permittebat Lutherus, in sua responsione Cardinali à Saxone communicata, compertum foret ipsum iure esse puniendum.

CAPVT XII

Prouocatio Lutheri ad Concilium. Pontificis Romani declaratio de Indulgentiis. Maximiliani Cesaris obitus.

Cardinalis literæ ad Septemuirum incussere Luthero metum suæ damnationis Romæ breuè ferendæ; statuitque eam præuerrere per prouocationem ab imminente sententia, ne illà post sententiam protractâ, videretur solùm ex eo denegasse supream

1518.

nam Pontificis auctoritatem, quod se damnasset. Igitur, cum vsque ad id temporis in suis commentariis, actisque iudiciorum, plenam subiectionem sui suarumque rerum Pontifici professus esset; tunc scripto publico palam fecit, se inprimis nolle aduersari Ecclesiæ, Sedisque Apostolicæ magisterio, ac Pontificæ auctoritati: sed adiecit, Romanum Pontificem, tametsi Dei Vicarius in terris esset, tamen obnoxium esse tamquam hominem erroribus; quod in Petro patebat, qui idcirco legitur à Paulo acriter obiurgatus. Quapropter sicut paratus erat obtemperare Pontifici probe edocto; ita ubi hinc suorum æmulorum suafu quidquam in se, vel per se vel per suos iudices statuisset à iure Sacrisque Literis alienum, prout Legati literæ ad Ducem minabantur, prouocare se ad futurum Ecclesiæ vniuersale Concilium, quod Romano Pontifici præest; vnde in Pontificum potestate non fuerit huiusmodi prouocationes interdiceret. Studet eo scripto Martinus causas diffidentiae rationibus fulcire, queriturque Cardinalem tyrannicè secum egisse, dum palinodiam imperabat, eius ratione haudquaquam adducta, simul etiam crudeliter ob minas, nisi pareret; non tamen hinc eas refert contumelias, quibus affirmat Suauis fuisse hominem à Cardinali repulsum.

Interea cognito Romæ congressus euentu inter Caietanum ac Lutherum, antequam hic in secundam prouocationem supra expositam prorumperet, scribit Suauis, Legatum ab Aula vituperatum, quod Luthero vel ipsam Purpuram non obtulisset, si conquiesceret: sed hæc vel sunt ad Aulæ inuidiam dicta, vel ab aulicis imperitis profecta, qui solum statuarum mobilium obtinent vicem. Ex altera parte, cum in eorum gestorum monumentis ne scintillula quidem tam exaggeratæ auctoritatis emiceret Cardinali concessæ, neminem in Romanæ Aulæ negotiis expertum latere potest, non esse in manu Legatorum ea offerre, quæ penes Pontifices summa sunt inter vel beneficia conferenda, vel præmia; eâ præsertim tempestate, quâ illorum paucitas qui Purpurâ donabantur, eiusdem augebat perinde æstimationem ac difficultatem. Verum, vt fuerit in potestate Legati, quis sanæ mentis fuisset auctor, vt Purpuram fœdaret eo capite, quod paulò antè Cæsar ac Pontifex manifestarum hæresum cloacam declarauerant? Vbinam vniquam huiusmodi exempla in Ecclesia Catholica memorantur?

Variatum quidem Aulæ sententiis, an seuerè, an leniter contra Lutherum agendum fuerit. Mitiora consilia antehabita, & vti magis ad ingenium Pontificis accommodata, & vti minus erga se peri-

periculosa ac turbulenta, ubi cum eo agitur, qui non habetur in potestate, & potest ultionem tentare. Verisimile quidem erat, Lutherum, toties pollicitum & verbis, & literis, & actibus publicis, subiecturum se iuxta Leonis arbitrio, ac si foret ipse Dei, nihil aliud postulasse, nisi Romani Pontificis declarationem super articulis impugnatis; & tam ipsum quàm eius asseclas quieturos fuisse, ubi palam fieret, Pontificiam auctoritatem circa Indulgentias nequaquam, ut ipsi dicebant, amplificationem Fratrum Quæstorum fuisse, sed Ecclesiæ Romanæ doctrinam. Et alioquin hæc generali decisione, neminem nominatim proferente, locus relinqueretur Lutheri sine pudore pedem retrahendi, quando multi etiam ex Patribus, in Ecclesiæ doctrinâ ac sanctimoniâ spectatissimis, sententias habuere, quæ nunc post sancita ab Ecclesiâ dogmata haberentur hæreticæ, neque idcirco ullam inde maculam eorum nomen contraxit.

4 Itaque nouo diplomate Pontifex declarauit, in Ecclesiæ thesauro Christi ac Sanctorum merita contineri, atque etiam iure clauium eo Romanos Pontifices uti posse, Indulgentias elargientes ad emolumentum uiuentium ac defunctorum. Missum est hoc diploma ad Legatum Lintzium commorantem, quod est oppidum Superioris Aultriæ: ab eo verò euulgatum, pluribus per Germaniam exemplaribus transmissis.

Diploma & alia scriptura infra citanda leguntur impressa in 1. tomo Lutheri.

5 Tres in errores hic incidit Suauis. Primus est, dum recitat tenorem Lutheranæ prouocationis ad Concilium, non solum mutilum & confusum, sed etiam à vero discrepantem. Experimento fit, cum asserit Lutherum ibi dixisse: *Nolle Pontificis auctoritati se opponere, ubi vera doceat*: quæ loquendi forma ridicula planè fuisset, cum certum sit, neminem umquam profiteri, se opponere veritati; at Lutherus ait; *se non intendere aduersari definitionibus Pontificis bene consulti*. In aliis pariter hallucinatur, prout quisque comperiet, cui libuerit eius narrationem conferre siue cum hac nostra, siue cum ipsa Lutheri scriptura: qua in re haud certè sim longior, ne dum lectoribus Suauem commonstro erga ipsos negligentem & infidelem, eisdem ipse minutus ac morosus euadam.

* Sunt Lutheri verba

6 Alter est, dum affirmat, ad eam prouocationem impulsus fuisse Lutherum à diplomate per Legatum promulgato. Et tamen promulgatio huius diplomatis habita fuit Lintzium 13. Decembris; prouocatio verò Martini iam præcesserat Wittembergæ 28. Nouembris. Quin ex quo idem diploma fuit Romæ subscriptum 9. Nouembris, etiam si Pontifex illud eodem die ad Lutherum misisset,

1518. sisset, cum ferè menstrui itineris spatio Roma distet Wittember-
 1519. gâ, haud planè peruenisset in eius manus, nisi longè post illum
 diem, quo diè legitur peracta à Luthero prouocatio. Et, quod
 idem conficit, in ipsa prouocatione nusquam fit sermo de tali di-
 plomate; à quo Lutherus disertè prouocasset, si quam eius noti-
 tiam accepisset.

Tertius error in eo situs est, quòd dicatur, Lutheri prouocatio-
 nem rationi consentaneam existimatam, & ideò Leonis diploma-
 te incendium non restinctum. Eius prouocationis cum ratione
 consensus neque credita est, neque credi poterat à cordatis viris.
 Non est credita, proptereà quòd illicò prodierunt censuræ aduer-
 sus Lutherum ex Academiis Colonienfi ac Louaniensi, decretum
 Pontificis, eiusque in definiendo auctoritatem comprobantes. Ne-
 que poterat credi, quia in huiusmodi causis vel admittitur quo-
 quo modo auctoritas Pontificia, vel omnino negatur. Si profus
 negetur, non est prouocatione opus; quemadmodum frustra esset
 prouocare à sententia hominis priuati. Sin aliquo modo admitta-
 tur, vti disertè ibi admittebat Lutherus, Romanum Pontificem
 appellans Dei Vicarium in terris, tamen talis auctoritas tamquam
 Concilio subiecta admitteretur, non idcirco Pontificiæ sententiæ
 executio, præsertim contra priuatum hominem, suspenderetur pro-
 uocatione ad futurum Concilium. Alioqui vel oporteret cuiusuis
 litis gratiâ Oecumenicum Concilium cogere, vel quilibet pende-
 ret anceps, donec opportunitas incideret Oecumenici Concilij in
 Ecclesia conuocandi. Pari ratione, quamquam sint Principes, qui
 subiecti sint generalibus Regni Ordinibus; risu tamen exciperetur,
 qui contenderet, executionem sententiæ, à Principe in priuatum
 latæ, ad Ordinum Generalium conuentum retardandam. Posi-
 to quòd Pontifex errare posset in Fidei dogmatis declarandis,
 essent quidem soluti fideles obligatione credendi indubitanter
 quod ille definit; sed non ex eo soluerentur obligatione extrin-
 secus obseruandi, quod in eo genere idem præciperet, dum-
 modò hoc præceptum Scripturæ, seu Legi diuinæ euidenter non
 opponeretur: quæ euidentia nequaquam poterat à Luthero præ-
 tendi, vbi tam magna fidelium ac Theologorum pars illius no-
 uitati reclamabat.

Ex alia igitur causa, quam suprâ indicaui, hebetata fuit acies
 diplomatis apud multitudinem; quia videlicet declaratio ab In-
 dulgentiis cœpta est, in quo populi opinabantur, & à Pontifice
 studiosius agi in rem suam, & à potentia Dominicanorum (qui
 in

in eo articulo certamen exciuerant cum Eremitanis ac Luthero) 1519.
 declarationem extortam, pro qua sacræ Scripturæ ac Patrum testimonîa haud omnino clarebant.

9 Quòd si damnationi fecisset initium aliqua ex tot odiosis sententis, & iam à Luthero prolatis, propter quas (vt ipse à nobis supra memoratus fatetur) in theatro Heidelbergensi fuerat irrisus; multò pronius eius existimatio apud homines concidisset. Quare vel fuisset necesse palinodiam canere cum existimationis iactura; vel si pertinaciter obstitisset, pro hæretico habitus popularem auersionem sibi conflaret.

10 Verùm nihil vim Pontificij diplomatis adeò debilitauit, quàm Maximiliani Cæsaris obitus die 17. Ianuarij anni 1519. plane post mensẽ ab promulgato per Legatum diplomate. Etenim non solum firmum illud Catholica Religionis columen cecidit, quod potissimè contra Lutherum auctoritatem suam, qua vrgendo, quæ offerendo, tam strenuè impenderat; sed Septemuiro Saxonie Vicarij munus pro Imperio gerente, in iis Germaniæ locis, vbi præscripta consuetudinesque Saxonie seruantur, tam amplam illam regionem, deiecto quasi aggere, Lutheri errores inundarunt, quorum plerique iam cum ex fama curiosiores, tum ex ipso Quæsiturum aduersantium interdicto audiores euaserant.

Litteræ Cardinalis Caietani ad Leonem X. tomo 1. litterarum ad Principes 29. Iunij 1519.

C A P V T XIII.

Leo ad Saxonie Septemuirum, Lutheri causâ Militium mittit: & quid initio actum.

1 Satis intelligebatur Romæ, ad subiectum ignem extinguendum, fomitem auramque Septemuiro subtrahenda esse; sed opus arduum id ipsum agnoscebatur: eò quippe is palam processerat, vt in damnando Luthero seipsum vnà damnaturus videretur. Quare cum alia prius tentata in cassum cecidissent, statuit Leo, ad Saxonem datâ operâ delegare virum aliquem ipsi gratiosum, in regionis illius moribus expertum, & qui titulum præferret Septemuiro acceptum atque honorificum. Mos est Romanis Pontificibus, quarto die Dominico Quadragenalis ieiunij solenni ritu Rosam auream consecrare, eamque intra aliquod tempus vni ex Principibus de Religione benè meritis dono mittere. Inter hos meritò recensendus erat Fredericus, non Maiorum modò pietate, sed propriâ, si eum ante Lutheri tabem * consideremus.

* Vide Catalogum de actis Lutheri 1517.

Pars I.

G

Magni-

1519.

Magnificum hic templum extruxerat, vti dictum est, Sanctorum omnium venerationi dicatum in arce sua Wittembergensi, illudque incredibili planè studio insignibus Sanctorum litanis ditauerat, copiosis prouentibus instruxerat, splendidoque Canonicorum cœtu cohonestarat. Eadem in vrbe egregiam fundauerat Academiam, præstantissimis tam sacræ quam profanæ disciplinæ Magistris ab vniuersa Germania eò aduocatis: atque vtrique operi perhonorifica priuilegia à Romano Pontifice obtinuerat. Sed in hoc liquidò compertum est, non æquè in Politica, atque in Natura licere à seminis probitate fructus præstantiam prælagire.

Memorata Ædes Sanctorum omnium nomini sacra, seruatoque ibi sacrorum cinerum thesauro venerabilis, primum fuit hæresis Lutheranae theatrum, venerationem cunctis Cælitibus abrogantis, ipsorumque cineres flammis ventisque dispertientis. Andreas Carlostadius, in ea Archidiaconi dignitate functus, hoc est præcipuà post Sacerdotem administratione augustissimæ Eucharistiæ, præcipuus extitit hæresiarcha in Eucharistia conculcanda, illi prorsus abnegatâ Corporis ac Sanguinis Christi præsentia. Martinus Lutherus, qui ordinarium Theologiæ scholasticæ magisterium exercuit in Academia Wittembergensi, in hostem abiit supra ceteros infensissimum scholasticæ Theologiæ. Philippus Melancthon, eò conductus humanarum præceptor literarum, diuinarum euasit corruptor deterrimus. Adeo verum est, quemadmodum è vipera concisa pharmacum conficitur saluberrimum, ita ex optimi corruptione venenum nocentissimum confari; nec aliunde in hominum Rempublicam sauiorem inuadere pestilentiam, quàm è duabus rebus planè diuinis, è Sacerdotio scilicet atque Doctrina, vbi ea deprauari contingat.

Sed inceptum profsequamur. Memorata pietatis nomina viam Pontifici sternebant, ad honorem Frederico Rosæ munere citra adulationem ostentationemque deferendum. Carolum Miltitium elegit, suum intimum cubicularium, qui eam deportaret, è familia in illis regionibus prænobili, & quem prius Academia Wittembergensis rogauerat, impetraret à Pontifice, vt causâ Lutheri Romanam citati in Germania dignosceretur. Pontificis literas efficacissimi studij plenas secum detulit, non solum ad Ducem, sed etiam ad Spalatinum, aliosque primarios ministros, vti Principem à Lutheri tutela desisterent; vnaque harum consimiles literas Iulij Cardinalis Medicei, Leoni sanguine coniunctissimi, atque in gradu quâ auctoritate quâ fiducia supremo, qui postea Romano Pontif-

Quæ spectant ad aduentum ac tractatus Miltitij, pariter impressa sunt in primo tomo Operum Lutheri.

Pontificatu suscepto, dictus est Clemens Septimus, eritque nostræ historiæ haud exiguum argumentum.

- 5 Sciscitatus per viam Militius, quam esset in æstimatione Lutherus, cum imperitos plerumque percunctaretur, quibus quodcumque nouum est ingens, sensit de eo cum admiratione homines loqui. Vbi Ducem adiit, nec benignè nec honorificè exceptus est; adeò vt ne obtinere quidem potuerit, vt suâ manu solenni que ritu illi Rosam offerret, sed solum vt priuatim alteri traderet, qui Ducis nomine acciperet: nimirum ne videretur Saxo donum illud magnipendere, cui gratiam rependere recusabat.
- 6 Comperio in literis Hieronymi Aleandri, paulò post in Germaniam à Pontifice missi ob easdem Lutheri turbas, vt mox exponemus, sibi suboluisse, Fredericum, hominem alioquin animi haud prauis, adductum ad Lutheri patrocinium, non modò Consultorum suasionibus, sed peculiari, quamuis occultatâ indignatione, tam generatim in Clerum, & præsertim in Moguntinum, in quem prima tela contorserat Lutheri lingua, quàm in Romanam Aulam, de cuius dignitate certabatur. In Clerum, inquam, ac Moguntinum, ob quamdam de oppido Erfordiæ controuersiam: in Aulam Romanam, quoniam cum filius nothus & occultus Ducis Romæ impetrasset, vt Sacerdotij commendati fieret adiutor; in reditu in Germaniam Bononiæ factus est certior de morte Commendatarij; quæ cum incidisset antequam ipse per diploma Adiutoris titulo insigniretur, opus fuit, vt de integro solueret bonam pecuniæ vim, vt sibi Sacerdotium illud obtineret. Nouit itaque Aleander, eâ re palàm à Frederico dissimulatâ, homine taciturno, sui que obtegente, stomachum illi corruptum aduersus Romam: quòdenim Ducem singulari læserat incommodo, eundem adduxit, vt crederet vniuersa, quæ de Romana avaritia per immodicam amplificationem ferebantur. Enimuerò, vt in omnibus Aulis auditas ministrorum amoris decorique Principis sæpissimè officit; Romanam Aulam longè grauius lædit, vbi Sanctitas Principatus, & ratio Sacri per omnes concessiones permixta, quamcumque avaritiæ labeculam scædiorem reddit.
- 7 Haud quidem asserere Saxo, velle se tueri quidquid Lutherus contra Indulgentias protulerat: sed negabat velle se esse Iudicem, qui hominem damnaret opprimeretque. Eâ verò ratione tantum licentiæ ac securitatis Luthero tribuebat, quantum satis erat, vt in Pontificem, Sedemque Romanam tela ex tuto iacularetur.
- 8 Idcirco cum animaduerneret Militius, haud posse Lutherum

vel ob sequacium numerum despici, vel ob acquisitam potentiam deiici, putauit lenitatis fomento posse molliri. Is ergo (vt mos est nouis ministris, ad peragendum negotium suffectis, infeliciter ab aliis administratum) maluit euentus improsperi accusare Caietani duritiem, quàm negotij arduitatem. Quapropter rationem agendi prorsus oppositam inire statuit. Sed cum Cardinalis ex dignitate Sedis Apostolicæ se gessisset, Lutherumque cohibuisset, ne quid in suo conspectu insolentius ageret; Miltitius ita se viliter abiecit, vt demissè timideque cum eo collocutus, responsa ignominiosa Pontifici, sibi scripto reddita tolerauerit: insigni documento, cuiuscumque homini rem quampiam gerenti, æquam laudis vituperationisque mensuram non à solo euentus commodo incommodòve petendam; sed etiam à maiori incommodo per suam solertiam euitato, vel à maiori commodo per suam inconsiderantiam haud acquisito.

C A P V T XIV.

Colloquia Miltitij cum Luthero, eorumque effecta.

Intentus itaque Miltitius Luthero sibi conciliando, impegit in arduam eius alloquendi difficultatem, cum hic audire refugeret, quem exaudire nolebat. Sed congressus tandem Ducis auctoritate impetratus. Colloquio initium fecit per verba præferentia existimationem nominis, plausumque, quem erga Lutheri doctrinam per Germaniam exceperat: vsque adeò, vt (si credimus ipsius Martini commentario) illi affirmauerit, ab integro iam sæculo nullum negotium Ecclesiæ contigisse, quod maiorem illi sollicitudinem incussisset: quin etiam in itinere pro singulis Romæ fauentibus, ternos offendisse Lutheri studiosos. Ad hæc vel profusus lacrymis ipsum orauit, ne tam perniciosam Christiano generi tempestatem cieret. Præterea, siue placandi hominis gratiâ, siue multandi Tetzelij eius æmuli noxas, forsitan à Caietano neglectas, tam acriter Tetzeliū obiurgauit pro malè gesto Quæstoris munere, vt ille miser ex agritudine animi extinctus sit, prout refert Lutherus, qui gloriatur insuper, se humaniter illi per literas consolationem exhibuisse. Additque, si ab initio huiusmodi ratione secum fuisset actum, nequaquam futurum fuisse, vt tam graues turbæ excitarentur: sed primam mali labem Septemuiro Moguntino adferendam, cuius asperitas ipsius animum exulcerauerat. Quæ omnia magis magisque declarant, quàm falsò Suauis Lutheri irruptionem
Ponti-

Pontifici assignet, pecuniam ex Indulgentiis corrosam distrahenti.

1519.

Primo tomo
Lutheri
pag. 221.
secundum
impressionem
citam.

2 Summa postea rei transactæ hæc fuit. A Miltitio quinque re-
rum capita scripto accepit Lutherus, vt ipse affirmat, harum turba-
rum fontes: Populum fuisse seductum ad prauas de Indulgentiis
opiniones: Eius seductionis auctorem fuisse Martinum: Eidem da-
tam ad id occasionem à Tetzelio: Ab Archiepiscopo Magdebur-
genfi (erat is Moguntinus Septemuir) ex lucri cupidine Tetzelum
impulsam fuisse: Tetzelum fines iniuncti sibi muneris transgres-
sum. Sperauit hac ratione Miltitius fore vt Lutherus facilius de-
glutiret amaritiam culpæ in se coniectæ, dum eâ vituperationis dul-
cedine suis æmulis inultæ aspergebatur.

3 Lutherus vicissim scripto respondit: Culpam esse Pontificis,
quippe qui non debuerat vel Moguntinum soluere Ecclesiæ legi-
bus, ad tot Episcopatus gerendos; vel, ob pretiorum pro palliis ex-
actionem, illum inducere ad pecuniam sibi conquirendam per ab-
usus Quæstorum, quibus ipse Indulgentiarum promulgationem
imposuerat: simplex verò Pontificis ingenium ab auaritia Floren-
tinorum illi ministrantium circumduci. Tam impudentis senten-
tiæ responsum scripto suscepit is qui personam Pontificis agebat à
priuato fraterculo; quod sanè responsum reddere per tam apertum
contemptum nemo summorum Principum ausus fuisset. Denuò
tamen palam fit, ad hanc effrenatam obloquendi licentiam nihil
omnino impulsam fuisse Lutherum, ex dictitata erogatione illius
pecuniæ à Pontifice sorori facta, neque ab iis, quæ in hac re Suauis
congerit ad Leonem prægrauandum.

4 Ceterà, cuique compertum est, an possit Germaniæ Principi-
bus denegari, ne pluribus Ecclesiis admoueantur: quòd quamuis
postea interdictum fuerit à Concilio, haud tamen in ea regione ser-
uari potuit. Tunc primùm quidem per legis Ecclesiasticæ solutio-
nem duo ibi Archiepiscopatus Alberto concessi: * Datum hoc fue-
rat non solum generis amplitudini, sed viri etiam præstantiæ, ab
ipsis hæreticis, vt meminimus, supra ceteros qui tunc in Germania
florebant, celebratæ, & à Trithemio Germano, eorum tempo-
rum probato Scriptori, per plura admirabilis pietatis gesta com-
mendatæ. Hinc porrò pro se quisque expendat, quam extorquen-
dæ pecuniæ occasionem præbuerit Pontifex Moguntino, dum exi-
geret ob indulta, vt diximus, beneficia eos legitimos prouentus,
quibus alimenta supremo Patriarchæ suppeditantur, quatenus ci-
tra dominatum profanum consideratur: quos certè prouentus qui-
cumque Princeps atque Magistratus exigunt extra omnem vitu-
perationem,

* Vide Ciac-
conum in
Vita Leo-
nis X. vbi
agit de Al-
berto ad
Purpuram
promoto
ab eodem
Leone, &
Vghellum
in Appendi-
ce ad Ciac-
conum.

1519.

13. Martij
1519. in pri-
mo tomo
Lutheri.

perationem, ex prerogatiuis immunitatibusque collatis pro consuetis singularum Regionum statutis.

Expressit tamen à Luthero Miltitius, vt cum aliqua obsequij specie literas ad Pontificem daret. Studuit in his antea à se tamquam necessaria excusare: de integro silentium est pollicitus circa Indulgentias, dummodò aduersarij æquè silerent. Scripti præterea vulgationem obtulit, quo populos hortaretur ad purum Ecclesiæ Romanæ cultum, damnaretque suam nimiam acerbiter, & iacta vehementius contra suos æmulos maledicta; contra quos tamen, dum hanc ipsam pœnitentiam expromit, vitur nouis atque asperrimis maledictorum aculeis. Hæc etiam verba subdit: *Nunc etiam, Beatissime Pater, coram Deo, & omni creatura sua testor, me neque voluisse, neque hodie velle Ecclesiæ Romanæ, ac Beatitudinis tuæ potestatem villo modo tangere, aut quacumque versutiâ demoliri; quin plenissimè confiteor, huius Ecclesiæ potestatem esse super omnia, nec ei præferendum quidquam siue in calo, siue in terra, præter unum Iesum Christum Dominum omnium.*

Hæc ille. Sed quod spectat ad oblatum silentium, quæ poterat Lutherus tacere, quando per tot ora loquebatur, quot aperiebat scriptioibus innumeris, ab eo Latinâ linguâ ac Germanicâ disseminatis? Quæ autem poterant eius aduersarij tacere, quando ipsius errores præcipua Fidei dogmata corruperant? Fieri hoc nequisset, nisi simul Theologiæ, adeoque Religionis euulsis linguis.

Alia igitur excogitata sunt: conatusque Miltitius est Lutherum adducere, vt suam causam in aliquo iudice reponeret; à qua renunquam se alienum professus fuerat. Conuenerunt de Archiepiscopo Septemuiro Treuirensi, & de Confluentia, loco congressus. Sed cum res arctius vrgeretur, Lutherus variis adductis Miltitio excusationibus per prolixam epistolam resiliit; quarum multæ agnoscebantur arte quæsitæ, vel inani specie obtentæ: Se vitæ suæ insidias formidare; aris inopiam ad iter conficiendum prætendere; in eadem vrbe commorari Legatum quicum agere recusabat, quod eum Christianum haud putaret. Aliæ honestiorem speciem præferabant: Nondum Româ peruenisse consensum, suæque delegationem causæ Treuirensi Septemuiro. Et re verâ delegationis huiusmodi tenuis dabatur spes, posteaquàm causa à Legato de Latere fuerat abdicata; & Pontifex eò processerat, vt illam delegare haud amplius posset, nisi alicui supremo, sibi que fidissimo è suis ministris. Altera excusatio opportunè contigit Luthero; nempe Disputatio, ad quam ipse ab Eckio Lipsiam vocabatur.

Hic

8 Hic sæpiùs cum Luthero Augustæ verba miscuerat, & partim studio Religionis, partim æmulatione præferuidus, nihil cupiebat ardentius, quàm sui specimen præbere in solemnî disputatione cum æmulo. Præstabat Eckius indole, huiusmodi palestræ mirificè accommodatâ, promptus ingenio, memoriâ, facundiâ, vox ac gestus animi vim ardoremque spirabant; atque hæc omnia sedulâ exercitatione pro virili exacuera. Quare huic inhiabat certamini eo animi æstu, quo milites pugnæ auidi prælij signum efflagitant. Videbatur illi Orthodoxæ Fidei ignominia non ferenda, Martinum tam frequenti petulantia quemcumque sibi aduersantium prouocasse, uti secum in literario puluere doctrinæ periculum faceret, singulisque indictum certamen subterfugientibus, formidatum quasi Goliath, vniuerso Dei populo insultasse. Itaque auctoritate priuatâ Eckius ad huiusmodi certamen Lutherum prouocauit; quod alter per varias excusationes declinare studuit, ut qui aduersarij robur, suasque opiniones parum acceptas fati intelligebat. Hinc tergiuersari, ne discrimen subiret, quo ad eam palinodiam cogere, præ cuius horrore ne ipsa quidem tartara exhorrescebat. Sed ab urgente Eckio stimulatus, cum eo tandem conuenit, uti Lipsiæ congregarentur, & vnde haud longè aberant amborum domicilia, & vbi Dux Georgius à Saxonia Frederici patruelis imperitabat.

9 Huic congressui obstitit Episcopus Marsburgensis, in cuius Diocesi Lipsia sita est. Nec certè sine causa: etenim, ut in locis ubi permissu Principum hæresis grassatur, hæc concertationes incredulis lucem affundunt; ita ubi Catholica Religio sola dominatur, sinceros fidelium animos importunis nebulis inuoluunt, atque in controuersiam reuocant id quod pacificè possidebatur. Nihilominus impetrarunt hi à Duce Georgio fidem publicam, & campum certamini destinatum. Initum illud fuit in Aula prægrandi, adstante Principe, Senatu, & Academiâ. Delecti sunt Iudices ad dirimendas, si quæ acciderent de forma disceptandi lites: impressæ utrimque controuersiarum theses, & euulgatæ per varia Germaniæ loca, finitimis ad spectaculum inuitatis. Conuenit præterea inter eos, uti publici scribæ utrimque dicta aut gesta subinde perferberent. Verùm difficile planè fuit de arbitro concordare, qui sententiam circa discussas quæstiones postmodum ferret. Lutherus quemcumque pro Iudice postulabat, ne quemquam haberet. Aiebat, ad vniuersos mortales pertinere iudicium, hoc est ad tribunal cuius colligendis calculis nulla vna satis capax. Vrgebat Eckius,

Eckius,

1519. Eckius, ut aliquis peculiaris arbiter legeretur; nec ullam Academiam, citra Wittembergensem, aliasque perpaucas, recusat. Post varias altercationes, nominavit Lutherus Erfordiensem, & Parisiensem: in altera tamquam in altrice sua confidebat; in altera propter quasdam offensiones ab ea nuper Romæ susceptas. in utramque Eckius consensit.

* Vide de hac disputatione speciatim Coileum de actis Lutheri anno 1519. & Bzouium eodem anno. num. 22. usque ad 30. atque eius acta leguntur impressa ab hæreticis una cum variis literis & apologis.

C A P V T X V.

Summatim narratur disputatio Lipsiæ habita inter Eckium & Carolostadium, priusquam Lutherus congrederetur.

L Ipsam cum magno comitatu Lutherus se contulit, ac præsertim cum Andrea Bondenstein, qui à patria sua Carolostadia, Franconiæ oppido, Carolostadij sibi nomen fecit. Archidiaconus, ut supra indicatum est, Wittembergæ, & à quo Lauream Doctoris in Theologia Martinus acceperat; hic, quippe doctrinis Lutheri addictissimus, voluit earum propugnationem in se recipere.

Cœpta igitur inter illum & Eckium disputatio die 29. Iunij: ac prius quidem uterque contestatus est, se haud in animo habere, per ea quæcumque dicturi essent, Ecclesiæ Catholicæ sensis repugnare. Fama huius literarij conflictus, quæ per ora, quæ per scripta hominum expectatione admodum celebrata, mihi persuadet, ut illius præcipua delibanda lectoribus exponam; quantum tamen in me erit, cum prolixitate, tum austeritate vitatâ.

Primum quod Eckius impugnandum suscepit ex aduersarij thesibus, fuit: Nostrum liberum arbitrium in actibus bonis nihil operari; sed eos in se recipere tamquam potentiam merè patientem. Sex ipsos dies super hoc articulo habita quæstio: ac primum Eckius protulit locum Ecclesiastici, quo dicitur *Deus fecisse hominem, & eum reliquisse in manu consilij sui*; & subdit: *Si volueris mandata seruare, conseruabunt te. Apposui tibi aquam & ignem; ad quod volueris porrigere manum tuam. Ante hominem vita & mors, bonum & malum: quod placuerit ei, dabitur illi.* Quæ verba quiduis aliud profectò sonant, quam acceptionem quamdam, omnis libertatis omnifque efficientiæ vacuum.

Fore sperauit Carolostadius, ut hoc telum declinaret, respondendo, Ecclesiasticum loqui de homine in innocentia creato, non verò de eodem, qualis in præsentia est post originarium peccatum. Verumtamen repulsa ab Eckio responsio: Tametsi verum sit, De-

uinum

- uinum Scriptorem ibi exordiri ab Adami creatione; tamen certum esse, per consequentia verba modò recitata loqui cum hominibus qui nunc sunt, & quales nunc sunt, non autem cum Adamo, qui amplius inter mortales non versatur; neque cum eius progenie, in eo innocentiae statu considerata, in quo fuisset si Adamus non cecidisset.
- 5 Præterquam quod, addebat ille, sancti Patres conferunt hominis arbitrium ante lapsum cum eodem post lapsum, tamquam sanum cum infirmo; atque ita S. Ambrosius locutus de arbitrio protunc est, appellat *vulneratum*, & S. Augustinus appellat *claudicans*. At vulneratus viuit, claudicans ambulat, quamuis vterque indigeat peculiari auxilio.
- 6 Processit Eckius ad idem confirmandum eâ Euangelij parabolâ, vbi seruus fidelis dixit Domino, acceptis à se talentis fuisse totidem lucratum, & ob eam rem à Domino & laude & præmio affectum. Ergo, arguebat ille, ad summam gratiæ à Deo acceptæ, accessionem aliquam adicere possumus operosâ industriâ nostræ negotiationis.
- 7 Carolostadius, vbi se in angustias coniectum vidit, respondit, suam thesim ab Eckio haud fideliter redargui: Non negari ab ea nostro libero arbitrio omnem efficientiam ad actus honestos, negari solùm quamdam naturalem efficientiam, eamque distinctam à gratiæ operatione. Verùm Eckius ostendit illicò, cum ipse tredecim theses proposuisset, oppugnatas à Carolostadio per septemdecim ab eodem confectas; in earum decimaquarta illum hisce verbis locutum: *Dominus Ioannes haud perspicuus, quo pacto opus bonum ex Deo totum sit, & opus Dei, adhuc legit, & recipit Scripturam per Moyse velamen*. Quibus verbis refellebat septimam Eckij thesim ita asserentem: *Errat, qui negat liberum hominis arbitrium esse dominum actuum hominis; quod ad solum malum habeat se actiuè, & ad bonum tantum passiuè*. Produxit etiam aduersario nonnulla eiusdem opera, in quibus dilucidè asserabatur, liberum arbitrium recipere tantummodò, non item efficere actum honestum: adiciebat, tametsi nunc ille admitteret in eo vim ad agendum à gratia ipsi communitatam, satis id sibi fore. Hic verò Carolostadius miseris modis tergiversari; & quandoque pressus argumentis, Aristoteli maledicere, cuius doctrina Theologiam corrupisset. In vno semel rectè Eckium confutauit: nam cum is pro se adduxisset Epistolam ad virginem Demetriadem, S. Hieronymi inscriptam nomine, monuit ille, (quod paulò antè didicerat ab Erasmo, quem principem Theologorum nominabat) eam verè non esse S. Hieronymi

Pars I.

H

ronymi

1519. ronymi Epistolam, sed alicuius auctoris Pelagiani.

Protulit vicissim Carlostadius rationes suas aduersus Eckium: sed hæ non nisi in aliquibus Scripturæ & Patrum assertis nitentur, quibus affirmatur, Non esse me qui honestè operor, sed gratiam Dei mecum: Absque diuino adiutorio nos nihil posse: Totum opus honestum, Dei esse. Prima retorfit Eckius, argumentatus: Si gratia mecum operatur, ergo non ipsa sola operatur: Si ego à Deo adiuuor, ergo simul operor pro mea parte; quicumque enim adiuuor, oportet aliquid de suo conferat. Postremis respondit: Quamquam totum opus Dei sit, non tamen, ut dicunt, *totaliter* à Deo esse; quemadmodum totum pomum efficitur à Sole, sed non à Sole *totaliter*, & sine plantæ efficientia.

Mirabile sanè est, discrimen illud, quod interest *efficere totum*, & *efficere totaliter*, cuiusque statim obuium, qui primum ascendit Philosophiæ gradum, & adeò intellectu facile, visum fuisse Carlostadio, eiusque affectis, portentum quoddam sophisticum: ita ut per derisum Eckium fuerit percontatus, vbi nam Patres eam distinctionem vsurpauerint. Ad ea respondit Eckius, Consimili modo Arianos egisse contra S. Athanasium, postulantes ab eo, ut in Scriptura & antiquis Patribus reperiret distinctionem inter vocem *ὁμοίον*, hoc est, *eiusdem substantiæ*, & *ὁμοιούτων*, hoc est *similis substantiæ*; quapropter se iuxta responsum ac ille respondit: Opus non esse eadem reperiri nomina, modò eadem sententia reperiantur.

Iuuat paucis simul ea contexere, quæ inter hos duos agitata sunt, etsi eorum disceptatio ab altera inter Eckium ac Lutherum, uti dicemus, fuerit interrupta. Itaque disceptatum est postea de duabus aliis thesibus. Altera fuit, * Liberum arbitrium operando quod in se est, non posse auferre impedimenta gratiæ. In quo de nomine ferè certatum: nam Eckius ostendit, se in suis variis commentariis docuisse, nos efficere quod in nobis est, nequaquam idem esse, ac efficere sine Dei auxilio; sed perinde esse, ac assentiri iis inspirationibus, quæ iustitiæ infusionem anteueniunt, adeoque obstaculum peccati amouere; non uti Deus efficit condonando, sed per dispositionem præmittendo condonatiõni actus honestos. Nec ab eo videbatur longè dissentire Carlostadius, affirmans, se non fuisse reluctatum tribuenti hanc agendi virtutem hominis arbitrio, si ea loquendi forma apud sacras Literas in vsu fuisset. Quò planè ratione recusaturus erat vocabulum *Diuiinarum Personarum* * uti iam Eckius obiecerat, quòd non legatur in Sacris Literis.

* Erat decimateria Carlostadii contra Eckium.

* In fine disputationis de primo articulo.

Postre-

11 Postremò disputatum est super Eckij thesi, quæ sic habet: 1519.
 * *Quamvis peccata venialia sint quotidiana, tamen negamus iustum peccare semper in quolibet opere bono, etiam bene moriendo.* Cui positioni ab Carolo studio superba, impia atque hæretica iniusta nota, producente dictum illud Ecclesiastici: *Non est homo iustus in terra, qui faciat bene, & non peccet.* Eckius contra opposuit fallaciam ab universalitate suppositorum, vti Scholæ loquuntur, ad universalitatem temporum: peccare quidem omnem iustum, sed non omni tempore; idque confirmavit multiplici testimonio, ac præsertim S. Hieronymi * dicentis: *Qui cautus est ac timidus, potest ad tempus vitare peccata.* Tandem addidit, incredibile videri, S. Laurentium peccasse super craticula, quando Ecclesia ipsi in ea posito accommodat ea Psalmi verba: *igne me examinasti, & non est inuenta in me iniquitas.*

* Conclusio secunda.

Cap. 7.

* Lib. 3. contra Pelagianos.

C A P V T XVI.

Disputatio inter Eckium & Lutherum.

1 **H**Æ duæ postremæ theses interruptè, vti narrauimus, exagitæ fuere. Nam Lutherus, animaduerso minùs prospere Carolo studio certamine, a subiit ipse pugnam, confirmatâ prius pro Romana Ecclesia Eckij contestatione; professus etiam, inuitum se trahi ad eam haud necessariam atque inuidiosissimam quæstionem. Verùm illa contestatio, vel inter disceptandum à Luthero subinde iterata, factò repugnabat; cùm ipse in suis thesibus poneret: b *Romanam Ecclesiam esse omnibus aliis superiorem, probatur ex frigidissimis Romanorum Pontificum decretis citra quadringentos annos natis, quibus aduersantur historia approbata mille ac centum annorum, textus Scripturæ Diuinæ, & Decretum Nicani Concilij omnium sacratissimi.* Itaque Eckius hanc positionem refellere orsus est, adductis Scripturæ dictis, & veteri communiq; sanctorum Patrum interpretatione, quæ S. Petro eiusq; Successoribus fauent. Ad hæc Lutherus respondere non dubitauit: *Si Augustinus etiam, omnesq; Patres, per Petram (à Christo nominatam cap. 16. S. Matthæi) intellexerint Petrum, ego is solus obsistam cum auctoritate Apostoli: arrogatâ sibi vni intelligentiâ sermonis Apostoli supra sanctos Patres vniuersos. Opponebat alter, à quocumque hæretico pro se Scripturam produci: ita factum ab Ario, vbi Filij Diuinitatem abnegans afferebat ea Christi verba, Pater maior me est: hoc interfuisse inter Arium & S. Athanasium, quòd ille sensum à vero aberrantem memoratis Euangelij verbis appingebat; hic verò eadem secun-*

a Disputatio inter Eckium & Lutherum est impressa in primo tomo Operum Lutheri.
 b Decimã tertia Lutheri thesis.

1519. dūm Spiritum sanctum interpretabatur. Quænam autem sit secundūm Spiritum sanctum interpretatio, ex nullo testimonio probatiori certius fieri, quàm ex concordi veterum sacrorumque Doctorum interpretatione.

Protulit in medium pro se Lutherus Concilium Africanum, alatum distinctione 99. in Canone *Primæ*, vbi cautum est, Ne primæ Sedis Episcopus appelletur *Summus Sacerdos*, vel *Princeps Sacerdotum*; atque adiicitur, Ne etiam Romanus Episcopus dicatur *Episcopus vniuersalis*. In ea Concilij productione vtrimque non semel erratum. Quod certè documento esse potest, quantum subeat periculi, qui improuisæ vocalis disceptationis alexæ magni momenti controuersiam committit. Prima pars memorati Canonis inest quidem Africano Concilio: sed in eo, vbi nominatur Episcopus primæ Sedis, sermo est non de Romano Pontifice, qui etiamsi, vt Lutherus contendebat, fuisset Occidentis tantummodò Patriarcha, haud sanè potuisset legem accipere ab vnus Africanæ nationis Concilio. Sermo igitur ibi est de peculiaribus Primatibus Africanis. At verò secunda pars, vbi fit certa mentio Romani Episcopi, pars illius Concilij neutiquam est: neque vt talis ea recensetur à Gratiano; sed ab eodem subscribitur Canoni iam allato diuersis characteribus, veluti summa ab ipso confecta duorum Canonum sequentium, quos ille continuò regerit decerptos ex literis Pelagij II. & Gregorij Magni Pontificum Romanorum. Et nihilominus tam Lutherus quàm Eckius in pluribus congressibus egerunt de illa interdictione, tamquam de re Concilio Africano contenta.

Verùm adhuc necesse habebat Eckius, vt literis modò indicatis Pelagij & S. Gregorij satisfaceret, quæ pariter à Luthero opponebantur, sed separatim ab eo Concilio. Ad eas porò manifesta erat Eckij defensio, recusatum ab illis Pontificibus titulum, quatenus videbatur significare, solum Episcopum & Patriarcham Romanum potiri dignitate ac iurisdictione Episcopali ac Patriarchali. Neque potest in dubium reuocari, hunc esse germanum illorum sensum; cum ratio suprà allata huiusmodi interdicti legatur disertè posita in iisdem literis, vnde laudati Canones excepti sunt. Quamuis autem Lutherus contrà opponeret, Neminem tam stolidæ mentis esse potuisse, cui dubitatio suboriretur, an solus Episcopus Romanus esset Episcopus, adeoque non potuisse eius tituli interdictionem eò spectare, vt suspicionem huiusmodi significationis auerteret: eum tamen Eckius monuit legere quæ scripserunt Aluarus in libro de
Planctu

Planctu Ecclesiæ, Cardinalis à Turrecremata in Summa de Ecclesia, Guillelmus Occamus in Dialogo, ibique comperturum, huiusmodi dementiam in quibusdam capitulis exortam; nihil tamen opus esse ad coniecturas confugere, ubi memorati Pontifices hanc apertè rationem reddunt, cur huiusmodi titulum recusent, ut à nobis demonstratum est.

4 Asserebat insuper * Eckius, hoc solùm sensu sublato, posse nominatum titulum illis conuenire, ideoque eodem vsos Sixtum ac Victorem Pontifices Romanos; quin etiam eadem S. Gregorij Epistolâ ut compertum referri, fuisse illum titulum eius decessoribus oblatum à magno Chalcedonenſi Concilio, Patribusque subsecutis.

5 Tunc Lutherus retorquere probationem contra aduersarium admissus est, perinde quasi inde conficeretur, Pontificis Romani Primatum, quippe à Concilio illi oblatum, esse solùm ex humano iure, non item diuino. Sed ea reiectio nimis languidè cessit: siquidem huiusmodi appellatio nec à Concilio nec à Patribus subsecutis oblata fuit Episcopo Romano, quasi tunc primùm supra vniuersam Ecclesiam principatum deferrent; quod fieri nequiuisset, si Christus in ea non vnus supremi, sed multorum æqualium regimen constituisset; multoque minus talis principatus offerri potuisset à Patribus subinde secutis, quibus nulla inerat potestas totius Ecclesiæ vni Episcopo subiiciendæ. Fuit igitur ab eo Concilio Romanis Pontificibus oblatum hic titulus, immò delatus cum quadam acclamatione publica, uti narrat S. Thomas, & S. Leo IX. adducti in Notis Gratiano additis, tamquam illis debitus propter summum Imperij fastigium, quod in iisdem supra vniuersam Ecclesiam agnouit: nisi enim id fuisset agnitum, hoc illos insigniri titulo fas non erat.

6 Rursus æquè vtrimque peccatum, ab Eckio in proferendo testimonio, ab Luthero in recipiendo. Aiebat Eckius, Gregorium Magnum in recusando Episcopi vniuersalis titulo, neutiqum potuisse in animum inducere, Primatum, ut Lutherus arguebat, sibi non conuenire; quando in eius epistola encyclica à Gratiano relata, in quaestione sexta causæ secundæ, in Canone *Decretum*, pronuntiat, ab Ecclesia Romana ita dispersitam reliquis fuisse suam iurisdictionem, ut illæ quidem admittantur in partem sollicitudinis, non verò in plenitudinem potestatis. Sed enim reuerà hæc Epistola non est Gregorij Magni, sed Gregorij IV. quod fortasse eâ tempestate non erat adeò exploratum, nondum eâ diligentia recognitis collatisque locis à Gratiano citatis, quâ postea iussu Gregorij XIII. id

* De titulo Occumenici seu Vniuersalis, seu simili, vsitato à Pontificibus Romanis, vel erga eundem, vide Horatium Iustinianum, postea Cardinalem, in Notis, collatione 22. Concilij Florentini num. 9. pag. 125.

1519.

peractum est. Quare cum ibi Gregorius Papa citaretur, credidit uterque disceptantium, illum esse, qui sic per antonomasiam vocari solet absque additamento. Iam verò, Gregorium Magnum agnouisse in se huiusmodi principatum, & Eckius ex historiis probauit, & ex variis Operum Gregorij locis patefieri licebat. Quapropter concludit Eckius in tituli quæstione, oportere ad tollendam de medio nominis ambiguitatem, appellari Romanum Pontificem, non quidem *Episcopum vniuersalem*, sed *Episcopum Ecclesiæ Catholicæ*, hoc est, *Ecclesiæ vniuersalis*.

Ita respondit Eckius præcipuo Lutheri obiecto: alterum enim, 7 è quodam Canone Concilij Nicæni deductum, minorem intulit difficultatem: quod cum postea fuerit accuratius discussum à recentioribus, & inter ceteros à Ioanne Matthæo Caryophyllo aduersus Nilum Thessalonicensem, atque à Iacobo Sirmondo, nihil attinet de eo differere.

Verum implicatiore nexu Eckius Lutherum inuoluit ex auctoritate Concilij Oecumenici recentior in ipsa Germania celebrati, videlicet Concilij Constantiensis. Damnantur ibi hæc quatuor positiones Ioannis Husli.

Petrus nec est, nec fuit Caput Ecclesiæ sanctæ & Catholicæ.

Non est scintilla apparentiæ, quod oporteat esse vnum Caput in spiritualibus, regens Ecclesiã, quod semper in militanti Ecclesiã conuersetur.

Papalis dignitas à Cæsare inoleuit.

Papæ præfectio & institutio, à Cæsare inoleuit.

Ex harum positionum damnatione liquidò constabat, Pontificis Romani potestatem & ortam in S. Petro, & esse necessariam, nec ab hominum arbitratu pendere, nec inductam auctoritate Cæsarum fuisse, vt Lutherus asseuerabat, illecebrã supremæ huius eminentiæ appetentiam Cæsaris, ac Principum, Cæsarumque imperio fauentium, ad suam doctrinam pellecturus.

Hiscæ tam vrgentibus assertis illius Concilij vniuersalis, cuius summa perdurabat in Germania veneratio, respondit quandoque Lutherus, Illius Acta ab aliquo impostore potuisse peruertere. At illius memoria in illis Prouincijs adeò vigeat, vt facile fuerit hoc illi profugium occludere. Subiunxit, effata Ioannis Husli interdicta, non omnia indiscriminatim hæresis fuisse damnata; sed per disunctionem, alia aliis censuris affecta, quæ reapse propositioni quamuis veræ possunt appingi. Sed hæc vicissim repulit Eckius; quoniam aliquam certè censuram merentur singulæ ex iis reliquis censuris, per disunctionem à Concilio iniustis, nimirum, vel esse *erroneas*, vel

vel *scandalosus*, vel *temerarius*, & alia huiusmodi. Vnde Luthero necesse erat fateri, suam doctrinam aliquã ex nominatis censuris esse dignam secundum Concilij definitionem; seque in ea publice defendenda violasse solennes Vniuersalis Ecclesiæ leges, & tamquam reum subiici pœnis in contumaces ibi statutis.

10 Lutherus itaque, vbi se coarctari sensit, voluit pedicas profus excutere; diserteque pronuntiauit, Concilia quoque falli posse; neque illis concessum, vt noua dogmata adderent Fidei. Nitebatur dicti austeritatem lenire, ita quasi moderando: Errare Concilium posse *in rebus præsertim ad Fidem non spectantibus*: sed vox illa *præsertim*, allataeque ab eodem probationes satis ostendebant, eò illum tendere, vt Conciliorum Decreta omni auctoritate falli nesciã spoliaret.

11 Aseruit postea peculiariter, Constantiæ Concilium errasse, dum aliquot Hussi positiones condemnat apertè Catholicas: & quatuor adduxit:

Prima erat: *Vna est sancta Ecclesia Catholica, quæ est prædestinatorum Vniuersitas.*

Secunda est: *Vniuersalis Ecclesia tantum est vna, sicut tantum vnus est numerus prædestinatorum.* Has ille assertiones esse sancti Augustini, & Magistri Sententiarum contendebat.

Tertia: *Due natura, Diuinitas & Humanitas, sunt vnus Christus.*

Quarta: *Diuisio immediata humanorum operum est, quòd sint vel virtuosa, vel vitiosa: quia si homo est vitiosus, & agit quidquam, sic agit vitiosè; & si virtuosus est, & agit quidquam, sic agit virtuosè.*

12 Clamitabat proinde, in eo Concilio Pontificum adulatorem præpotuisse: nec posse cenferi vti necessarium ad æternam salutem, credere eam summam in Pontifice eminentiam, quam mille & quadringentos annos Orientis Ecclesia, viris sanctissimis decorata, minime crediderat.

13 Sed Eckius contrà redarguit: Si Oecumenicæ Synodi erroribus essent obnoxia, & in dubium reuocari posset, an re ipsa nouos illæ articulos adiecissent Fidei; omnes Fidei articulos, ab Ecclesiæ primordiis ad eam vsque horam sancitos, vacillare incertos, neque firmi quidquam in Ecclesia permanere. Nullum ex Conciliis magis esse alienum à suspitione assentationis erga Pontificem, quam Constantiense, à quo ij abdicari fuerant, qui sibi Pontificatum vindicabant; damnataque Hussi effata, quando Pontifex nullus habebatur. Orientis Ecclesiam fuisse eam quidem Sanctorum fecundam, vel maxime spectabilem; sed ante schisma, & quo tem-
pore

1519. pore tam ipsa quàm illi agnoscebant supremum Romani Pontificis principatum, ut per exempla non pauca eruditè comprobavit: sed postquam illa ab Ecclesia Romana desciuit, nominaret Lutherus, si posset, eos egregios Doctores, eos præclaros sanctimoniâ diuos, qui florissent in Oriente.

Supererant diluendæ quatuor positiones, quas Lutherus protulerat ut iniuste proscripserat à Constantiensi Concilio. Ad primas duas perspicua fuit responsio, cum earum proscripserat supra Hussi sensum ibidem explicatum incideret, qui erat: Ecclesiam non nisi ex prædestinatis constari; cum tamen eam Christus æquiparauerit decem virginibus, quarum quinque fatuæ, & quinque prudentes. Tertiam rectè damnatam affirmavit Eckius; nam Dei coniunctio cum homine non est facta in natura, sed in Persona Verbi, ac propterea Symbolum S. Athanasij aliter loqui, dicens: *Sicut anima rationalis & caro unus est homo, ita Deus & homo unus est Christus*. Et responsio satis quidem obiecto soluendo erat; non tamen ex mente Concilij, quod narratam assertionem improbauit secundum absurdissimam intelligentiam auctoris sui Wiclefij, cui Hussus adhererat. Ea erat, Humanitatem per se solam, ut etiam Diuinitatem per se solam esse Christum. Quod pariter de anima à carne separata pronuntiabat; adeoque docebat, quando dicitur Christus fuisse in sepulchro, id non intelligi solum per figuram synecdochen, nomen totius parti tribuentem; sed illud quod sepulchro continebatur, proprie & citra figuram fuisse integrum Christum. Enimvero meretur hæc opinio non minus insanix quàm hæresis nomen, & figmentum calumniæ videri posset, nisi Wiclefij verba extarent exposita in Thomâ Waldensi Carmelita, qui eadem quæ illi hæretici vixit ætate, eorumque opinamenta egregiè confutauit. Sed hoc Hussi erratum vel Eckium latuit, vel in tempore non occurrit.

Minus etiam aptè tutatus est Eckius quartæ positionis censuram. Etenim cum alias ipse docuisset, præter actiones honestas, ac præter prauas, esse quasdam indifferentes, libenter admisit, opinionem suam tamquam certam fuisse à Concilio confirmatam. Quod neque factum fuit, neque esse poterat, per notam contrariæ sententiæ, admodum ab Scholasticis receptæ, appositam. Sed apertissima solutio ab ipsa damnata positione petenda erat, asserente: *Quidquid agit iustus, esse opus virtuosum; & Quidquid agit malus, esse actum vitiosum*. Vtraque autem pars manifestis Scripturæ effectis contradicit.

Interim Lutherus atrociter debacchabatur, petitus Eckij aculeis

leis, numquam cessantis in tam celebri corona illum ostentare, vti studiosum Bohemicorum hæreticorum, eoque demersum tabo, cuius vel nomen per Germaniam grauissimè olebat. Ita quando Eckius vt Bohemorum sectatorem Lutherum infectabatur, is obiectione mendacij Eckium interpellabat; nec Latinâ contentus linguâ, Teutonicâ identidem utebatur, seu quòd melius ab adstantibus perciperetur, seu quòd ira ad narium sermonem excitare solet. Hinc incredibili anxietate conari accusationis ietum frangere, asserendo modò, se in Bohemis damnare solum schisma, vti Charitati virtutum reginæ contrarium; modò, satius esse, illos ratione conuincere, quàm contumeliis exasperare. At cum vrgebatur ad expromendum quidnam de opinione sentiret, haud licebat inficiari, suam ex earum esse numero, quas in Ioanne Husso, & in Wiclefo Ecclesia improbarat. Atque ita fieri non poterat, vt sibi maculam abstergeret, si minùs hæretici, saltem temerarij, simulque contumacis; quippe qui tueretur id quid Oecumenica Synodus damnauerat atque interdixerat. Qua in re iuxtâ violabat leges initio disputationis à Duce Georgio præscriptas, ne in dubitationem reuocarentur quæ à Concilijs Oecumenicis fuissent definita.

17 Protinus circa alia capita quæstiones mitæ: *An anima in Purgatorio mereantur, ac pro se ipsis satisfaciant*, vt volebat Lutherus: *An Indulgentiæ sint alicuius emolumenti*: *An Penitentia possit à timore initium ducere*: vtrumque enim ex his postremis ille pernegabat.

18 Sed ea contentio, quæ septemdecim dies absumpsit, multis horis in dies singulos impensis, atque impressa plurimas paginas opepleuit, in paucas redigi non potest, nisi pictores imitando, qui in representando duorum exercituum conflictu, nobiliora quædam distinctius, & quasi propius exprimunt, cetera, procul & confusius adumbrant.

Ad exitum certaminis, vti solet, nulla prodiit decisio. Postea Parisiensis Academia, altera ex iis quarum iudicio litem commiserant disputatores, vt narrauimus, Lutherum damnauit: sed frustra, cum Iudici parum sit iurisdictio, nisi vis adsit ad compellendum. Ab altero iudice, qui erat Erfordiensis Academia, vllânè prolata fuerit sententia, incertum est. Dux Georgius, & Lipsiæ Gymnasium in antiqua Fide perstiterè, facto comprobantes, vtra partium, ex ipsorum sententia, validioribus fundamentis inniteretur.

Libelli de Lipsiensi disputatione vulgati, & nonnulla circa eos expensa.

LVtherus, eiusque fautores, varios huiusce conflictus commentarios edidere; qui triumphum quidem epinicia præferunt, sed si attentius legantur, infelicis pugnae apologia agnoscuntur. Conqueritur Melanchthon in quadam ad incertum epistola, & in altera ad Ioannem Oecolampadium hæreticum (de quo mox sermo habendus est) Eckium, relicta potissimâ Lutheri thesi, affirmante, Liberum arbitrium sine gratia nihil nisi ad peccandum valere, declinasse ad eam quaestionem, An arbitrium sit causa efficiens, an solum patiens actus honesti. Additque, oportuisse de primaria thesi disceptare, quando Scholastici, quorum vniuersæ doctrinam Eckius propugnabat, communiter admittunt, posse liberum arbitrium per suas vires meritum congruum obtinere; in quo Scholasticos communiter consensisse affirmat pariter Lutherus in sua huius disputationis narratione ad Spalatinum, excepto Gregorio Arimineni, quem solum ait cum S. Augustino & cum S. Paulo sentire. Verum stupore perfunditur mihi animus, tam intrepida Melanchthonis ac Lutheri effata lustranti. Enimvero, num hæc sit communis doctrina Scholasticorum, ut isti pronuntiant, an tantum quorundam peculiaris, est in comperto cuiusque eorum scriptis asfucto. Nec difficulter equidem hæc palam id ostenderem, si per argumentum susceptum liceret in re adeo explorata diutius morari. Nec sane redarguebat Eckius, quidquid Lutherus ab aliquo Scholasticorum dissentiret, cum liceat in pluribus quaestionibus eas sibi inuicem aduersari: redarguebat id quod sentiebat opponi Ecclesiae sensis, & vniuerso Scholasticorum consensui; uti hoc ipsum solum postea & à Leone & à Tridentino Concilio damnatum est.

Derident Melanchthon & Carolostadius Eckij responsum, quod aiebat honestam operationem esse totam à Deo, sed non *totaliter*; & autumant hæc se didicisse, quid sit sophistam agere, operam perdere, nouasque pro libidine distinctiones comminisci. Impudens profecto mendacium, vel enormis inscitia! Cuius vniquam aures, sicuti Eckius in quadam breui defensione sua loquitur, adeo hebetes aduenæ in schola, ut millies non audierint hanc fundatissimam distinctionem, cum dicimus *totam* generis naturam, exempli gratiâ, animalis esse in quacumque specie, sed non *totaliter*; cum misit
etiam

etiam in ceteris speciebus: à Beatis videri Deum *totum*, sed non *totaliter*; quia ab iisdem non comprehenditur pro immensitate diuinæ essentiæ: animam esse *totam* in pede, sed non *totaliter*; quòd reliqua corporis membra pariter informet.

3 Ludos etiam facit infulsè mordax Lutherus, se tot sumptus disputationi Lipsiensi impendisse, vt addiceret, Pontificem Romanum non esse quidem *Episcopum Vniuersalem*, esse verò *Ecclesiæ Vniuersalis Episcopum*. Et tamen satis est literas nosse, vt quis perspiciat eam distinctionem esse omnino ex mente illorum Pontificum, qui titulum *Episcoporum Vniuersalium* recusarunt; cum adduxerint pro ratione, posse inde videri, ceteros non esse Episcopos. Idcirco nolabant sibi eam appellationem, quæ præferret, Romanum Pontificem, vt est Romæ, itidem esse cuiusuis alterius Ecclesiæ Episcopum: haud contrà negarunt, eum fuisse Ecclesiæ Vniuersalis Episcopum; videlicet quatenus ea non consideratur in varias Dioceses partita, sed accipitur vt vna, vnumque caput ad spectabile postulat à quo regatur. Nec huius in communi sermone discriminis exempla desunt: Metaphysica haud nuncupatur Scientia vniuersalis, sed scientia quædam peculiaris rerum *in vniuersali*: è diuerso, Diuina cognitio est scientia vniuersalis rerum omnium *in peculiari*.

4 Hic per ludibrium arguitur Lutherus, ex æquo negari posse, eodem temporis momento de vno eodemque homine, esse Moguntinum Episcopum, simulque concedi, eundem esse Episcopum Moguntinæ. Sed quid ille, si in huiusmodi etiam formulis nominandi, titulisque deferendis eluceret sibi constans ea distinctio, quam ipse tamquam ridiculam per exempla traducit? In promptu res est. Duo Patriarchæ Constantinopolitani eliguntur, alter Græcus, alter Latinus. Poterit ergo Latinus dici verè esse vnus ex Patriarchis Græciæ; non item dici poterit idem esse Græcus Patriarcha. Quin harum rerum exempla affatim suppetunt. Carolus Magnus fuit Germanorum Princeps; & nihilominus non est certum fuisse Principem Germanum. Rex quoque Hispaniæ numeratur esse quidem inter Dynastas Italiæ; sed non adeo propriè inter Italicos Dynastas. Ad summum, despectus Aristotelis facultatisque Scholasticæ effecit, vt homines ingeniosi atque eruditi, quales erant Lutherus & Melanchthon, in confutationibus subtile cum sophistico malè confuderint; ideoque tam verbo quàm scripto rationes adhibuerint, populo magis quàm sapientibus accommodatas. Hinc est quòd eorum secta haud in magno sit pretio, &

1519. inter illius asseclas ægrè recenferi possint præstanti admodum intelligentiâ scriptores.

De Eckio aliter Lutherus, aliter Melanchthon pronuntiant. Ille semper probis insectatur, quasi hominem, cuius lingua diues quædam esset ineptiarum fodina: hic fatetur, in altercatione Lipsiæ ipsorum plerisque fuisse admirationi Eckium, propter varias & insignes ingenij dotes.

Verumtamen infructuosus euentus illius disceptationis palàm comprobatur non æquitatem modò, sed etiam prudentiam Legati in repellendis Lutheri postulationibus iteratis; huiusmodi doctrinæ suæ experimentum vrgentibus; cum ex dimicatione Lipsiensi compertum fuerit, nihil aliud in Luthero per eam confectum, nisi quò tenaciùs inhaereret contumaciæ, veritus ne per mutatam sententiam videretur non obtemperasse Pontifici, sed succubuisse aduersariis, atque vti conquereretur de Lipsiæ Vniuersitate, ipsoque Duce Georgio indignis modis, tamquam de iniquis arbitris in præscribendis ratione legibusque certaminis. Porro in ceteris effecit, vt acta huiusmodi conflictus euulgata, pro eo ac variant hominum ingenia, aliquos in dubitationem adducerent circa eos articulos, quos antea pro compertis recipiebant, dum quædam ex argumentationibus vel solutionibus Eckij minùs inexpugnabiles videbantur; cum sibi persuasissent, in eius lingua coactum in compendium, quidquid esset in Ecclesia rationum. Hisce tamen detrimentis aliquid commodi fuit intermistum: paruit namque, quàm audacter Lutherus in Sedem Romanam perduellem se gesserit, & commune Scholasticorum iudicium irriserit. Cum enim haberetur disputatio, non quidem rationibus, quas cauillationes appellabat, sed merà auctoritate sacræ Paginæ, ac Patrum, in qua se triumphare gloriabatur; ab ea tamen in extremas reductum angustias haud semel manifestò se senserat.

CAPVT XVIII.

Nova Militij studia, quibus Lutherum reuocaret; eorumque exitus.

Nondum tot pressus difficultatibus animum desponderat Militij, quin alias iniret vias ad recuperandum Lutherum, per duos ferè annos in ea procuratione consumptos, nec iterum labore defatigatus, nec repulsarum pudore deterritus. Dignus profectò non mediocri laude, nisi eam obscurasset, non

non solum abiectione sui, parum illi decoram qui personam Pontificis gerebat; sed factis ac dictis, Aulae causaeque sui Principis officientibus. Etenim oblitus, quas partes ageret, nec ab intemperantia conuiuiorum abstinuit, nec ab usu immoderato vini, quo tortore varia de Romana Aula depromptit, simulque (vix assolet) moris gerendi gratiam amplificauit; quae ibi, tamquam Romae ipsius confessiones, libenter excepta sunt ex ore Nuntij Pontificij ad confirmandam Lutheranam obrectationem; exprobrata postea, vix inficiationi haud obnoxia, in Wormatiensi Conuentu.

Iam vero post Lipsiense discrimen, Miltitius nouae industriae nihil parcens, ad operam Eremitanorum Patrum Congregationis Teutonicae confugit, qui tunc ad Generalia Comitia conuenerant; sperauitque Lutherum, vix suorum gratiam pugnam susceperat, suorum itidem gratiam quieturum. Nec grauate Lutherus tulit, huiusmodi sibi deprecatores adhiberi, suae arrogans potentiae, quod ea plane agnosceretur dimoueri non posse imperantium viribus, sed solum flecti precibus amicorum. Quare nouas literas ad Leonem

1519.

Continetur in secreta instructione Aquis Episcopo tradita Septembris an. 1536. à Paulo III. Nuntio misso in Germaniam, vix Concilium Mantuae habendum indiceret.

6. Aprilis 1520.

2 Verum, quod ad primum spectat: qua fronte id ille scribebat Leoni, cuius Nuntio paulo ante scripserat, non hanc vnicam, sed sex septemve praeterea causas, quae ipsum, ne Confluentiam adiret ad Septemuirum Treuirensis, retinuerat? Quod vero ad alterum: perlustraretur an verbulum vnum fortuito iactum fuerit. Haec est Lutheri thesis ab Eckio oppugnata: *Romanam Ecclesiam esse omnibus*

159. *nibus aliis superiorem, probatur ex frigidissimis Romanorum Pontificum Decretis, intra quadringentos annos natis; contra quæ sunt Historiæ ap. probatæ centum & mille annorum, textus Scripturæ diuinæ, & Decretum Nicæni Concilij omnium sacratissimi.*

Equidem cùm oculis vîrpo tam aperta Lutheri mendacia, sordidasque contumelias, quibus onerat suos omnes æmulos, quamuis dignitate, probitate, doctrinâ præclaros, stupore planè defigor; quinam fieri potuisse reputans, vt is non modò sibi nactus fuerit sententiarum sectatores, sed virtutis etiam laudatores.

At nihilominùs in iis literis, tantam exhalantibus infamiam in Romam, tantam despicientiam in Romanum Pontificem, cui simul audent librum impudentissimum scribere, *De libertate Christiana*, clariùs atque apertiùs falsum deprehenditur id quod Suauis persuadere laborat, causas hæresis Lutheranae à non satis pia Leonis vita ortum duxisse: sic enim de Leone Lutherus hîc loquitur: *Scilicet celebrator & augustior est in omni terrarum orbe tot tantorum virorum literis cantata opinio, & vitæ tuæ inculpata fama, quàm vt à quouis vel maximi nominis possit quauis arte impeti. Non sum tam stultus, vt eum incessam, quem nullus non laudat. Eum verò nominat modò agnum in medio luporum, modò Danielem in medio leonum. De in importunam Caietani Cardinalis tyrannidem Lutherus accusat, quippe qui nullis habitis ad id mandatis, se ad palinodiam adigere voluisset, eâ violentiâ trahens etiam Pontificatus ruinam. Quasi perspecta Luthero non fuissent, & ab eo edita in suis voluminibus, præscripta Cardinali mandata illius puniendi, nisi per clara pœnitentiæ indicia respuisset. Narrat deinceps, quid secum egerit Carolus Miltitius, commendatque hominis sedulitatem ac postremam industriam in poscenda tandem à suis Eremitanis ope ad ipsum flectendum, quando spes reliqua non erat ad opprimendum. Ceterùm ait, Pontificis prouolutum pedibus sese abiicere, sed geminâ conditione: alterâ, ne secum ampliùs agatur de sententiis mutandis; alterâ, ne lex ipsi statuatur in diuino verbo interpretando. Quod perinde sonat, ac esse immunem in dogmatis Fidei Pontificia iurisdictione.*

Initia heresis Zuinglianae.

LVtheri exemplum in Germania effecit, quod in seditionibus fieri solet, vt alia ex alia concitetur, cum homines factiosi haud vniquam desint, qui per speciem reuocandi populos in libertatem, sibi ambiunt principatum tum potentia, tum doctrina; animosque ad illum affectandum excitant in iis, qui in aliis euentum prosperum animaduertunt.

Hanc propensionem animi fouebat Vlricus Zuinglius, obscuro natus genere in Heluetia, sed ingenio aptissimo ad omnes disciplinas addiscendas, adiutus etiam idonea corporis habitudine ad exercendas maxime actiuas, & ostentandas maxime contemplatrices. Variis se linguis instruxerat, ac eruditione multiplici; atque vt pollebat gratia atque facundia, validissimis in populari dominatu illecebris, amorem atque commendationem apud suos ciues sibi comparauerat. Ferunt illum iam inde a puero in familiaribus sermonibus nihil ardentius, nihil crebrius anhelasse, erumpentibus ab intimo votis, quam aliquam sibi viam aperire ad nominis immortalitatem. Militia Ecclesiastica nomen dedit, cui fatale quasi quiddam est, atrociora vulnera a suis accipere. Hic post administratam animarum curam in aliis obscurioribus locis, Parochi munus obtinuit Tiguri, quod oppidum inter primaria, vni ex Heluetiae Tribubus nomen fecit. Cum itaque nouitatis Lutheranae rumor hic personaret, a Zuinglio repercussa est Echo, eam laudibus extollente. Lutheri tamen defectionem ita laudabat, vt æmulum se, non discipulum profiteretur. Quare perditè exæstuans ambitione attollendi, non subsequendi vexilli, gloriatur se, cum primùm in Ecclesiam inuectus est, ne vllum quidem rumorem de Luthero inaudiuisse; cuius facinoris primordia eius affecta tribuunt anno 1516. At si non hæresim a Luthero, audaciam certè didicit; eius namque vox sonum edidit nullum, aut certè surdum, nisi præcinate Lutheri. Quinetiam post infaustos hæresis Lutheranae natales, narrant ann. 1518. die festo S. Michaëlis in Eremita templo, vbi ille curabat antequam ad Tigurim gradum faceret, suam prædicationem exorsum cum ea ambiguitate, quæ formidinis idioma est. Patientius eam profitebantur ipsius discipuli, minus quippe per ætatem cauti, magisque arrogantes. Deridebat ille Indulgentias, vota, dona templis largita, quin & ipsa templa; quippe

1519.

cum Deus ubique esset, nec peculiarem sibi sedem usquam figeret. Venerationem erga Sanctos improbabat, perinde ac honoratio illa detraheretur Deo, quia illis impertiebatur. Asserebat ad ea usque tempora Euangelium nondum fuisse denuntiatum, cunctis sub infidelitatis tenebris vitam ducentibus. Aiebat tamen, etiam sub infidelitate posse vnumquemque salutem adipisci: & cum Lutherus solam fidem exigeret ad consequendam salutem, Zuinglius contra minimè necessariam existimabat; adeoque non minus cælestis gloriæ compotes credebat Ouidium ac Martialem, quàm eos quos uti cælestes veneramus; tametsi hoc ipsum postea nifus est

^a In libro inscripto, Declaratio peccati originalis.

^b Vide inter recentiores Io. Martinum de Ripalda de Ente supernaturali, & contra Michiëlem Baium. c. 5. Ianuarij in lb. 4. Diplomatum secretorum Leonis.

^a temperare, falsâ potiùs quàm hæreticâ doctrinâ asserens, potuisse eos homines ob Christi merita obtinere cognitionem aliquam Dei, prout est auctor naturæ, quæ laxiori quâdam significatione nomen Fidei mereretur, & cui vis inesset eos promouendi ad honestos actus, ipsorumque saluti sufficientes. Quod redigi posset ad quorundam ^b Scholasticorum opinamenta, nisi deprauasset impiæ falsitatis adiectu. Postremò, discrimen quodcumque inter Romanum Pontificem & Episcopos, inter Episcopum & Sacerdotem, inter Sacerdotem ac laicum, repudiabat.

Tigurim postea profectus, ut modò scripsimus, illud hæresis suæ domicilium elegit, quemadmodum elegerat centum ante annos Arnaldus Brixienfis; cœpitque eam in vulgus edere initio anni 1519. Demandarat ^c Romanus Pontifex Indulgentiarum promulgationem in ditone Heluetiorum Francisco Lichetto Brixienfi, Ordinis Minorum Generali Visitatori, celebrique Theologo, à quo suffectus est quidam Samson eiusdem Ordinis. Hic Tiguri exorsus administrationem muneris sui, magno cum pietatis sensu fuit à Tigurinis exceptus: sed illicò in illum Zuinglius iuxta se gessit ac Lutherus in Tetzeliu. Hoc etiam in loco labitur Suavis fides, dum Samsonis aduentui, adeoque Romanæ auiditanti colligendæ pecuniæ, nouam Zuinglij hæresim adscribit; quæ reuera orta fuerat priùs quàm Samson eò peruenisset, neque primordia, uti Lutherana, ab argumento Indulgentiarum accepit, sed ab alijs pluribus grauioribus, maximeque diuersis dogmatibus. Memorata hæresis corpus Reipubl. Heluetiorum in partes discedit, æquè ac Lutherana corpus Imperij Germanorum. Sed hæc ad se nos reuocat, vnde primam ac præcipuam traxit originem huius Historiæ argumentum.

CAPVT

Leonis X. in Lutherum Diploma.

Abscisâ itaque omni spe recuperandi Lutheri, seu per Pontificis mansuetudinem, seu per coërcitionem Septemuiri, statuit, studuitque Legatus Leoni suadere, necesse iam esse illius doctrinam tamquam hæreticam proscribere, quò ab ea illi salutem abhorrent, qui etiam tum integri erant, eiusque contagionis puri; cum longè facilius amoueat ab esu venenatæ dapis, qui eam nondum degustauerit, quàm qui eam iam pastus, reuomere compelleretur. Augebatur autem necessitas, Martini erroribus in dies gliscentibus. Quemadmodum etiam in linea, initio cum à recta deflectit, modicus eius deflexus haud facillè deprehenditur, sed quò procedit longiùs, eò manifestiùs obliqua conspicitur; ita vsu uenit ingenio, ubi à recta principiorum semita, aut philosophando aut credendo deerrare cœperit. Lutherus igitur, ubi semel arrogauit, licere sibi auctoritatem consuetudinesque Ecclesiæ aspernari, & ad libidinem diuinas Literas interpretari; non solum progressus est ad errores suprâ recensitos, sed negauit subinde vim inesse Sacramentis ad diuinam gratiam infundendam, & Baptismati ad noxam originalem delendam: Mulieribus etiam absoluendi potestatem concessit: Reprehendit negari ab Ecclesiâ laicis usum Calicis: Scripsit generatim contra Ordines Mendicantium: Affirmauit animas in Purgatorio noua peccata contrahere: eoque deuenit, ut Christianos argueret, quòd se tutando Turcis obsisterent: De Pontifice, de Vaticano Senatu, de Aula Romana, quâ voce quâ calamo depromebat quidquid contumeliarum congeri possit ab ingenio, & naturâ facundo & rabie concitato. Hæc omnia Legatus ad Leonem perscripsit. At quoniam literæ uerba sunt inanimata & depicta, Romam ipse Eckius se contulit, & linguæ efficaciam clarius exposuit animarum stragem ab ea peste in Germania editam, propterea quòd adhuc denunciata non esset.

2 Equidem existimo, hanc tantam Eckij sedulitatem, quâ multus ac impiger fuit in proscribendis Lutheri sententiis; ac Pontificum diploma eidem conceditum, quod quasi uictoriæ suæ trophæum in Germaniam detulit, quodque ex munere delegati Nuntiique Apostolici ad plerosque Germaniæ Principes, ac præcipue ad Saxonem Septemuirum, promulgandum exequendumque pro uirili curauit, haud minimam fuisse causam, cur Lutherus illum ictum

Vide Epistolam Iulij Card. Medicei ad Cardin. Bibianam in 1. tomo literarum ad Principes 27. Martij 1519.

* Delegatus 18. Iulij an. 1520.

Pars I.

K

exci-

1519. exciperet, non tanquam à securi legitimi licitoris, sed à telo infensissimi hostis, atque ex eo pudorem in furorem vertisse, ac per dexteritatem suæ factioni eum ostentasse, non à Fidei veritate, sed ab odio technisq̃ue aduersariorum contra se fuisse pugnatum. Satius enim uerò fuisset, omnem damnationis curam ab eo longius remouere, qui disputatione certasset; quandoquidem non res ipsæ, sed earum imagines inuadunt in animos, & ad iudicia cupidinesq̃ue compellant.

^a Contine-
tur in veteri
libro mont-
mentorum,
quæ Cardi-
nalis Moro-
nus reliquit.
^b Lib. 7. E-
pistol.

Haud impigrè variæ à Pontifice a consultationes Romæ sunt habita, accitis Theologiæ ac sacrorum Canonum peritissimis; ac tandem digesta diplomatis forma à Petro Cardinali de Accolitis, Anconæ Præsule, vnde Anconitanus appellatus. Hic è Tribunali Romanæ Rotæ in Senatum Purpuratorum Patrum à Iulio II. cooptatus fuerat. At de eo ^b Sadoletus Cardinalis memoriæ prodidit, tanta fuisse auctoritatis, vt omnibus publicis Consiliis non interesset solum, verum etiam præfesset; & propè solus gubernare Rempublicam, ac eam suis sustinere humeris videretur: illius potissimum monitis ac prudentiâ nitebantur Summi Pontifices, & omnis Italia, Christianumq̃, nomen cunctum consiliis eius acquiescebat. Diplomatis forma ab Accolito confecta, in frequenti cœtu coram Pontifice expensa; & quamquam de summa rei constarent sententiæ, circa minuta quædam à nonnullis Purpuratorum Patrum aliquid obiectum, donec in sententiis dicendis ad Laurentium Cardinalem Puccium, tunc Datarium, ventum est: qui ratus id sui esse muneris, formam alteram à se conscriptam sinu fouebat, dolebatq̃ue se alteri posthaberi; ideoq̃ue in ea quam Anconitanus proposuerat, acerbitate magis æmuli quàm studio Consiliarij, plurima perstrinxerat. Nec Accolitus sibi nauiter defendendo defuit. Quare nouis continuò mordacibusq̃ue argumentis, tam ab ingenio quàm ab æmulatione virtutisq̃ue suppeditatis, ita certatum, vt cum satis non esset seu contrahendæ seu leniendæ concertationi, Pontifex oris Maiestate eam imperij auctoritate compresserit. Inde vocatis ad priuatum consilium viris scientiâ clarissimis, diploma Cardinalis Anconitani, aliquot locis reconcinatum, mox in noua Congregatione perlectum & concorditer comprobatum.

Damnabantur hîc vna supra quadraginta ex Lutheri positionibus, non quadraginta duæ, vt sæpius per incuriam inexcusabilem in re tam clarè pernoscenda narrat Suauis. Exponitur, eas fuisse accuratè discussas à Patribus Vaticanis, ab Ordinum Religiosorum Præsibus, à Theologis, à Iurisperitis. Commemoratur, quam

quàm benignè cum Luthero actum sit, quàm clementer Romam vocatus, oblatâ fide ac viatico. Additur, quantumuis liceret nunc in eum tamquam publicè hæreticum ferre sententiam; tamen, quò mitius procederetur, illi eiusque affectis certum præscribi tempus ad reuocandos errores, pestilentesque libellos comburendos; quo elapso, eos omnes damnari hæresis, ac pœnas seuerissimas in hæreticos constitutas iisdem configi: cunctis verò Principibus populisque grauissimas denuntiari censuras, nisi iussis obtemperent.

C A P V T XXI.

Quæ Suavis opponat Diplomati Pontificio.

Congerit hæc Suavis ea quæ in diplomate reprehenderint *rerum intelligentes*, quâ appellatione reprehensionem confirmat.

Primum est: Forensi stylo decreta de Fidei dogmatis fuisse confecta. At non intelligit, forensium stylum non in damnanda doctrina, sed in denuntiandis interdictionibus, pœnisque statuendis contra inobsequentes adhibitum, quod non pertinet ad Theologos, sed ad fori peritos.

2 Secundum est: Periodum quamdam, cuius initium est, *Inhibentes*, perplexam esse, & quæ ægrè percipi possit, propterea quòd inter eam vocem, ac verbum præcipuum ad quod illa refertur, quadringenta vocabula sint interiecta. Suavis populo potissimum scribit; adeoque me cogit, ne ea negligam ab illo obiecta, de quorum examine, uti superuacaneo, possint mihi viri sapientes succensere, si mea responsio ipsis tantummodò obuiam iter. Bonâ igitur horum veniâ pauca hæc apponam, quòd multitudini fiat satis. Enimverò ea periodus tam est clara, ut cuiusque leuiter experto in diplomatis legendis nullâ sit opus animaduersione peculiari, quòd illam percipiat. Equidem stylum diplomatis conscribendis iam in Curiam inductum haud probo: sed aliud est, potuisse ab initio quiddam præstantius eligi; aliud, esse nunc variandum quod in vû est, nullo alio commodo inde deducto, nisi explicatoris concinniorisque sermonis. In quacumque sapientissima Republ. retinentur nonnullæ consuetudines, exortæ aliquo sæculo rudiore, quæ si nunc inciperent, meritò risum excitarent. Nihilominus eas seruare summa prudentia est, ob rationes ab Aristotele adductas, ne leges veteraque instituta facile commutentur, etiam cum potio-

* 2. Polit.
cap. 6. in
fine.

K 2

ribus,

1519. ribus, si leue sit emolumentum. Quanam Respublica prudentior quàm Romana? Lustretur tamen id quod cum risu Marcus Tullius narrat in Oratione pro Murena de Iurifconsultorum vocabulis etiam tum vsurpatis, atque id, cum illa iam Domina terrarum orbis eiusdem sapientiam complectebatur. Si Adamus alter denudò conderetur à Deo, atque ex improviso spectaret subiectionem, onera, altercationem, atque iacturam pecuniæ ac temporis, quæ se cum adferunt profanæ ceremoniæ, officia inutilia, honorifici tituli ac ritus; crederet profectò cunctos homines desipere, dum perpetuò hisce grauissimis, simulque voluntariis catenis sese sponte reuinciunt. Et tamèn haud ita res est: hæ namque consuetudines non omnes simul irrepere, neque sine vllò compendio; sed paulatim, ac plerumque cum aliquo præsentì commodo. Nunc verò eas stirpitus euellere, vt alibi dicit Aristoteles in Politicis, idem foret, ac malè affectum corpus à cunctis noxiis humoribus vnà purgare; quod sanè vitam extingueret.

Opponit tertio Snauis: Articulos propositos in diplomate, sub incerta quadam verborum clausula fuisse damnatos, quæ erat, *respektiue vel tamquam hæreticos, vel tamquam scandalosos, vel tamquam piarum aurium offensiuos*, vel aliã censurã; atque adeò ex diplomate controuersum fuisse, quanam esset eorum singulis assignanda censura: aitque, eò magis hinc patuisse Concilij necessitatem.

Sed in primis vltima conclusio vsque adeò falsa est, vt potius celebri recentisque Concilio Constantiæ habitum hanc ipsam damnandi rationem vsurpauerit. Nec ea sanè ratio vacat à laude: etenim, vt aliquis articulus tamquam Fidei dogma statuatur, & summa necessitas urgeat oportet, & exactissimã trutinã examinetur; cum huiusmodi declaratio imperet hominum mentibus, rem maximè omnium quam Christiana lex habet arduam, id est, vt res obsecras citra omnem dubitationem credamus. Quapropter Ecclesia, quantum licuit, ab eo semper abstinuit. Iam verò quia multæ doctrinæ homines inclinant in hæresim, aliæque infligunt incommoda, par est eas è linguis ac paginis relegare: atque ad id necesse non est, vt illa certò Dei verbis repugnent; satis est, si aut graua extent indicia huius repugnantia; eò quòd aduersentur seu communi Scholæ consensui, seu veteribus Ecclesiæ vsibus, seu sanctorum Patrum auctoritati; aut deprehendantur vt femina operum quæ officiant Christianæ Reipublicæ; ac proinde mereantur aliquam ex supra memoratis censuris, quæcumque tandem ea sit. Similiter, vt ab aliquo oppido excludatur aduena, non semper est
opus

opus ut peste correptus, aut perduellis in aperto sit; sufficit pestilentia aut perduellionis suspicio. Non igitur Pontifex habuit in animo, per huiusmodi diploma dubitationem omnem tollere; (quibus dubitationibus libitum est Deo oppletam esse penè omnem huius vitæ scientiam, ac potissimè Theologiam, quippe cui obscuriora obuerlantur themata, altiusque nostram intelligentiam supergressa) solum illi consilium fuit, ut certi tantum haberemus, quantum satis erat: nimirum declaravit, eas omnes propositiones perniciosas esse, si tradantur; periculosas, si credantur. Ceterum innumeræ sententiæ sunt, quæ communi consensione à Theologis reiectæ adhuc in incerto sunt, & ignoratur quàm speciali notâ sint configendæ; cum alij hæreticas existiment, alij erroneas; alij solum temerarias seu improbables.

5. Iam quod spectat ad Concilij necessitatem, quam affirmat Suavis fuisse tunc agnitam, quò dubitationes tollerentur circa proscriptas assertiones; stuporem incutit mihi hominis ita blaterantis enormitas, qui palàm in suo toto volumine, & clam in arcana sua Academia numquam destitit in Concilium Tridentinum oblatrare, quòd eosdem articulos extra necessitatem definierit, adeoque spem omnem reconciliationis præciderit.

6. Obrudit quarto loco Suavis, partam multis admirationem, quàm in diplomate diceretur, inter positiones interdictas esse Græcorum errores iam damnatos. Profectò nisi mihi comperta esset hominis eruditio, pateretque ipsum interdum haud inopiâ doctrinæ, sed odij affluentiam prolabi, vterer hîc responso vulgari, admirationem ex ignorantia nasci. Num forte ignotum aliquod arcanum est, duos ex præcipuis articulis, paulò ante contra Græcorum errores à Florentino Concilio definitis, fuisse *Purgatorium* ac *Præmatum S. Petri, Romanorumque Pontificum*? Nónne pariter in damnatis Lutheri assertis legitur trigésimum septimum, quo negatur Scripturâ vllâ Canonicâ *Purgatorium* probari; & vigésimum quintum cum tribus sequentibus, quæ *Præmatum S. Petri, Successorumque* potestatem reiciunt?

Enimverò debuerat Suavis in memoriam reuocare, quàm viri Romæ tunc degerent, cum diploma digestum est. Aderat Silvester Prieras, aderat Ioannes Eckius, aderant Franciscus Ferrariensis, Dominicus Cardinalis Iacouaccius, Ægidius Cardinalis Viterbiensis, omnes sapientiâ præclari, quorum sacra scientia & eruditio typis edita celebratur; aderat denique vnus instar omnium doctissimus Caietanus, è sua legatione iam redux, qui controuersiam il-

1579.
* Totum
extat in
Actis Con-
sistorial.

lam diu multumque tractauerat, & qui, cum de formanda Con-
stitutione Conuentus iniretur, in Senatum, quamuis æger, deportari
se iussit, ob summam rei grauitatem. Ibi verò ne vna quidem ad-
missa syllaba est accurato examine non expensa; adeoque præter
priuatos cæterus, apud Cardinalem Anconitanum, à vigesimo pri-
mo Maij vsque ad primum diem Iunij quater ad eam causam agi-
tandam Pontificius Senatus habitus fuit, & semel præter Patres
Vaticanos octo præstantissimi Theologorum eò aduocati, singuli-
que circa singulos articulos sententiam disertè dicere iussi sunt. Ita-
que hi viri tam graues non adeò caligantibus erant oculis, vt post
intensissimam considerationem non fuissent animaduersuri hallu-
cinationem, quæ tam palmaris tamque manifesta extitisset.

* Vide in
1. tomo
Operum
Lutheri.

Vltima reprehensio sic habet. Determinasse Pontificem de tot
articulis solo Aulicorum consilio, re non communicatâ cum Epi-
scopis & Academijs Europæ. Omitto quidem dicere, quos hic
Aulicos Suauis appellat, fuisse eos viros quos modò nominaui,
præterquam plurimos alios Theologos minoris famæ. Sed quo-
modo eum præterit, intra quatuor versus se sibi contradixisse,
dum proxime adiecit, Academijs Louaniensem & Colonensem
præ gaudio exultasse, quòd ipsarum censuram Pontifex compro-
basset, quam censuram idem pauculis supra paginis obseruarat,
* pluribus antè mensibus produsse quàm Pontificis diploma? Præ-
ter memoratas Academijs, idem quoque ait, Pontificem in eam
proscriptionem venisse, quasi coactum sollicitationibus Acade-
miarum Præfulumque Germaniæ. Quinetiam per cuncta Europæ
Gymnasia totum ipsum biennium nullus certè sermo frequentior,
quàm de tam celebri Lutheri nouitate. An fortè consultationes
huiuscemodi satis non erant, ne decretum illud inconsideratum
censeretur? Quòd si postulabat Suauis, vti de integro diploma-
ris tenore consulerentur omnes Episcopi, & cunctæ Christiani ge-
neris Academiæ, viderentur hæc animi sensû digna potius solita-
rio, ideisque rerum speculante, quàm homine in rebus gerendis
expertissimo, cuiusmodi erat Suauis; quem fugere non poterat,
an quisquam Romanorum Pontificum, ac ceterorum Principum,
in vlla vel grauissima constitutione id egerit; an id egerit Iustinia-
nus, cum vniuersi Romani Imperij Leges in summam digessit; an
Gregorius IX. cum in vnum redactum volumen Ius omne Cano-
nicum Ecclesiæ promulgauit: eoque an id citra infinitam molem,
implicationem, confusionem peragi possit. Nonne videmus in
quauis Republica benè constituta id moris esse, vti decreta certo-
rum

rum hominum vnà coëuntium iudicio fanciantur, quò ex horum certè coniunctione conflatur vnitas Principatus, quâ, secundùm * Philosophi effatum celeberrimum, optima rerum gubernatio nititur?

15191

* 12. Metaph. in fine.

C A P V T XXII.

Quid Diploma Leonis effecerit tam in aliis quàm in Luthero.

Pontificis diploma delatum euulgatumque fuit ab Eckio per Germaniam, summâque exceptum lætitiâ; præsertim ab iis Academicis, quæ Lutheranos errores iam damnauerant, ideoque in alterius improbatione propriæ doctrinæ comprobationem intuebantur. Verum hæc aduersariorum lætitiâ quàm graui afficiebat tristitiâ, tam acri inflammabat ardore Martini pectus, & cuiusuis etiam eadem animi deprauatione corrupti. Wittembergæ hæsit quasi suspensâ diplomatis efficacitas. Cùm Pontifex illi Academicæ misisset * literas, quibus eam hortabatur vt in antiqua pietate persisteret, iubebatque seuerissimis pœnis exequi cuncta diplomatis decreta, de iis illa Fredericum certiore fecit, eo tempore absentem, quò electo nuper Cæsari assisteret. Ad ipsum etiam Fredericum alias literas Pontifex dederat officij plenas, quibus significabat, solâ ipsius causâ dilatatam adedò fuisse Lutheri proscriptionem; simul etiam famam excitatam, perditum illum deceptorem ausum esse ita furere eius præsidio nixum: proinde quò præcellens ipsius virtus, ac nominis claritudo debitum sibi splendorem apud Deum & homines retinerent, illum hortari, rogare, Dei que omnipotentis nomine postulare, vt vel Martinum oblatâ veniâ ad bonam frugem adduceret, vel si obduresceret, in eum mandata diplomatis exequenda curaret.

* 8. Iulij 1520. vt apparet in libro Archiuei Vaticani transcripto, Ad V. Formatiæ.

Excepit Wittembergensè Gymnasium à Frederico ambigua quædam responsa; vtpote ab eo, qui nec rem peragi vellet, nec à se prohiberi. Lutherus interim anxie inhiabat captandæ electi Cæsaris beneuolentiæ: iserat Carolus Hispaniæ Rex. Spem illi in primis faciebat, tam acerrimum patrociniū quod sibi apud Carolum Frederici operâ pollicebatur, quàm inæstimabile beneficium, quo Fredericus Carolum sibi deuinxerat. Etenim, vt ipse Legatus suis * literis exponit Pontifici, pridie quàm Carolus eligeretur, Septemviri Imperium Saxoni concorditer obrulere. Is verò heroicâ planè moderatione animi magnificè repudiavit, simulque præcipuus auctor fuit, vt in Rege Hispaniæ collocaretur; in eo quippe Prin-

* Tom. 2. literarum ad Principes. 5. Iulij anno 1520.

cipe.

1519. cipe, qui posset eam Solij Maiestatem tueri à finitima potentissimorum violentia; & tamen tam inde procul regnum possideret, vt nullâ possent suspicione corripri Germaniæ Principes. Addebat, eundem populis acceptum fore, & vt in ea regione natum, & vt nepotem Maximiliani, qui militari virtute ac singulari charitate, quibus maximè populi capiuntur, adhuc vivebat percarus in Germanorum memoria, & in ore Famæ, percelebris ob corporis animique dotes planè singulares.

Verùm tam excelsa repudiatio, in tanta mortalium ambitione portenti similis, diuini propè consilij humanorum arbitri testificatio visa est, volentis quidem afflictere Germaniam, sed nolentis omnino deserere: quod contigisset, si ad tantæ dominationis fastigium euectus esset is Princeps, qui Lutheranam hæresim sibi iam quasi filiam adoptauerat. Augebat Lutherò spem iuuenta Cæsaris annum vigesimum vix ingressi: quæ ætas, præsertim potentia atque fortuna opibus affluens, libenter audit noua consilia, spectatque nouas excelsitatis ideas, quæ extra omnem legem superioremque auctoritatem regnantem locent. Propterea summo studio Lutherus per varios libellos exaggerare tyrannidem Romanorum Pontificum in Germaniam, extollere iurisdictionem Cæsaris, nulli obnoxiam; antiquas lites inter Romanos Pontifices ac Cæsares refricare; postremò amplificare meritum simul & gloriam, quam verus Augustus, diffracto iugo, inter Germanos consequeretur. Suberat peculiaris quædam noui Cæsaris erga Pontificem diffidentia; quòd is, vt fama erat, tentasset electionem Caroli præpedire, nolletque eandem comprobare, causatus lege cautum esse, ne in Regni Neapolitani possessionem admitti Romano Imperio potiantur. Sed breui spes omnis elanguit: Carolus enim noluit oblatum Imperium accipere, nisi prius rogato Pontifice, vt memoratæ legis sibi obstaculum relaxaret.

Is itaque, quippe Austriacorum Principum, Regumque Catholicorum sanguine procreatus, & piâ imbutus disciplinâ Adriani, viri religiosissimi, qui paucos post menses Pontifex electus est, non aures quidem gerebat quibus audiret, ne dum animum quo promoueret aliam Religionem nisi Romanam. Quare in Belgium regressus è Britannia, vbi Reginam materteram suam inuiferat, atque à Ministris Pontificiis maturè præoccupatus, declarauit, velle se veterem Fidem tutari, iussitque in vrbibus Brabantia, in Academia Louaniensi, aliisque in locis, ex Pontificio diplomate, Lutheri Opera flammis absumi.

Luthe-

Continetur
in Epistola
Caroli V.
ad Clemen-
tem VII. in
lib. 2. cap. 13.

1519.

3 Lutherus, ex his incendiis alicubi iam peractis grauius inflam-
 matus, literisque Erasmi sibi studiosi factus certior, Casarem etul-
 que Aulam Romæ fauere, in consilium à desperatione proposi-
 tum, hoc est ad extremum despectus atque hostilis furoris in Ro-
 manam Ecclesiam præceps corrui, nactus facinoris socios, Wit-
 tembergenses scilicet Academicos operâ, Septemuirum verò per-
 missu: cum satis intelligeret, eâ ratione simul vilescere auctorita-
 tem quasi aspernabilem Pontificis, ipsum deprimentis; simultane-
 tate iniuriæ societate, Academiam ac Principem obstringi ad ini-
 placabilem inimicitiam in læsum.

Ideirco 10. Decembris, erectâ extra mœnia Wittembergæ py-
 râ, vocatisque per scripta publica ad spectaculum Academicis,
 aptoque ad spectandum loco illis destinato, eò se contulit magno
 cum comitatu, & partim sua, partim suorum manu in ignem con-
 iecit duo volumina Decreti à Gratiano digesti, duo etiam alia,
 quorum primum continebat quinque libros Epistolarum Decreta-
 lium, secundum verò complectebatur librum sextum, Clementi-
 nas, aliasque Constitutiones *Extravagantes* appellatas. Combussit
 itidem diploma Leonis quo ipse Lutherus damnabatur, Eckij
 commentarios, atque etiam Emseri, quicum similitatem contra-
 xerat, quod hic haud plene è re Lutheri Lipsiense certamen descri-
 pserat. Dum incendium peragebatur, nouus veluti Propheta in ea
 verba prorupit: *Quia Sanctum Domini conturbasti, conturbet te ignis
 æternus.* Similis combustio in duobus vel tribus aliis Germaniæ lo-
 cis confecta à Martini fautoribus, & quod admirationi est, non
 defuere, qui Lipsiæ coram ipso Duce Georgio tam execrandum
 scelus ausi sunt.

4 Studuit Lutherus variis commentariis impium facinus excusa-
 re: Comptum sibi esse, obstringi se, quippe Christianum, Theo-
 logiæ Magistrum, sacrumque Concionatorem, vt mederetur pe-
 stilentibus malis, quibus concremata volumina opplebantur, cum-
 que animaduerneret, contestationes, ceteraque officia Romano
 Pontifici exhibita cessisse irrita, adactum se planè fuisse ad ea cape-
 senda remedia, quæ Pauli suafu adhibuerant aliqui ab eodem ad
 Fidem traducti, libros igni tradentes quinque millibus aestimatos,
 in quo numero decies pro singulis spectat, cum quinquaginta mil-
 libus aestimati dicantur.

* In 2. To-
mo Lutheri.

5 Fœdius tamen mentitur in afferenda causa. Nam si Religionis
 ardore atque debito compulsus fuit, quomodo non prius exarsit,
 nec se obligatum sensit, quàm suorum voluminum flammis incen-

Pars I.

L

lus

1519. sus & illuminatus? Cur iis verbis, quæ inter incendium protulit, aliisque mox memorandis, ultionis gratiã se id egisse declarauit? Cur, ubi sua volumina combusta rescuiuit, Spalatino scripsit, se aduersariis ostensurum, posse se par pari reddere, nisi ligna defuerint?

Sed eius apologiæ insistamus. Siue quò in summa purulentia & atque iniuriæ indignitate aliquam certè apud rudiores reuerentiæ speciem erga Pontificem simularet, siue potius quò illum morderet ac deluderet, scripsit, existimare se, eam incensionem haud accidere Leoni molestam, neque ab illo comprobari errores, quibus combusti libri scatebant; quin etiam Leonis iniussu suos vicissim incensos fuisse: verùm, utcumque res se habuerit, parum id interesse. Syllabum ad hoc descripsit illius prauæ doctrinæ, quam aiebat contineri Iure Canonico; ubi quà sententiã communem peruertit, quã reprehendit iustissimas sanctiones, cuiusmodi ea est, Licere vim vi repellere. Et tamen, quo nihil absurdius, quoddam ex memoratis ipsius scriptis clauditur Samsonis effato cap. 15. Iudicum, quo Martinus contendit, non defensionem modò per vim, sed etiam ultionem sibi licere: cum enim Samson aduersum Philisthæos ignem igne vindicasset, verba tunc ab eo dicta Lutherus mutuatur, *Sicut fecerunt mihi, ita & feci eis.*

Mirum etiam est quod contigit Wittembergæ. Nam post ignominiosum incendium Legum Canoniarum, illæ ipsæ, ut prius, è Cathedris expositæ in Gymnasio à Doctoribus stipendio conductis, inter quos erat Iustus Jonas, ipsius planè Lutheri corculum. Neque hic auctoritatis ac linguæ efficaciam valuit hoc annis pluribus impedire: ij namque non ratione sed libidine acti, gestiebant quidem per contumelias odium euomere in Romanam Ecclesiam, nolabant tamen eo se commode spoliare, quod illius disciplinæ magistris proueniebat è statuto stipendio, & etiam auditoribus, ex comparata facultate ad eandem postea cum lucro profitendam, & ciuitati, à frequentia discipulorum per eam opportunitatem ibi degentium.

CAPVT XXIII.

1519.

Romanus Pontifex Nuntium ad Cæsarem legat Martinum Caracciolum; cui additur Lutheri causâ Hieronymus Aleander. Vtriusque ingenium ac mores. Erasmi obices: & quid actum fuerit prius in Belgio, postea Colonia.

I Lecto Cæsari Leo Nuntium misit, qui de more delatum Imperium gratularetur, vnaque de rebus publicis cum eo ageret. Potissima præ ceteris erat, vti Cæsar opprimeret insurgentis hæresis Lutheranae contagia: quod certè necessarium videbatur tam sempiternæ gregis Christiani salutis, quàm tranquillitati politicæ gubernationis, tum etiam Apostolici Principatus incolumitati. Contulit igitur hoc Nuntij munus Martino Caracciolo, Protonotario Apostolico, ex ea Caracciolæ familiæ stirpe, quæ nunc ad Auellini Principes deducta est, ob generis claritatem conspicuo, & ob munera cum laude obita, etiam in Germania. Interfuerat is haud ita multò antè Cæsareis Comitibus, Augustæ à Maximiliano celebratis, atque vt Orator Ducis Mediolanensis publicam personam gesserat in Synodo Lateranensi ab eodem Leone perfecta: inde temporibus annum de quo scribimus subsecutus, functus iam grauissimis ministeriis, & à Cæsare & à Sede Apostolica sibi iniunctis, Purpuram à Paulo Tertio accepit, simulque Legationem ad Cæsarem, ac inde demum supremam pro eo Insubriæ Præfecturam administravit.

2 Sed quoniam negotia tunc egregiè peraguntur, cum, ex documento Aristotelis, singula singulis solùm committuntur, quòd tunc rei peculiari gerendæ eligere aptissimum licet; id sanè Leo in præsentia spectauit: siquidem adiunxit Caracciolo alterum Nuntium Hieronymum Aleandrum, cui tota sollicitudo inniteretur nascentis hæresis euellendæ. Hic verò operæpretium puto, de hoc viro, qui sæpius per huius historiæ decursum nobis erit nominandus, qui que postmodum Purpurâ decoratus inter primos Legatos adlectus est ad inchoandum Concilium destinatos, pauca quædam cognoscenda lectoribus proponere. Is in Carnia natus, iam inde ab adolescentia linguarum peritiâ, eruditione tum sacrâ tum profanâ, omnique disciplinarum varietate progressus fecerat planè mirificos. Cùm autem Apostolicus Principatus, quippe sacris Literis innixus, numquam obtineatur à Principe adeo virtutis inope,

* 1. Polit.
cap. 1. &
2. Polit.
cap. 9.

L 2

vt

1519.

vt literas aliquo in pretio non habeat; Alexander VI. Aleandrum sub primam adhuc iuuentam accersiuit, vt Duci Valentino à Secretis esset. Dein, mutato consilio, eum Venetiis, vbi morabatur, in Pannoniam ad quoddam negotium transigendum ire iussit, sed infectam ægrotante Aleandro. Postea, vicesimo octauo ætatis anno, à Ludouico XII. ad Parisiensem Academiam vocatus, cum optimo stipendio ad humaniores literas profitendas. Illinc Leodium transiit in familiam Erardi à Marca, Episcopi ac Principis Leodiensis; ab eo Romam missus, ad auertendam moram à Rege Galliæ iniectam Purpuræ, ad quam Erardus aspirabat. Per eam opportunitatem perspecta est Leoni Decimo viri præstantia. Fuit is à Pontifice Romæ detentus, Erardi permisso, mutuoque vtriusque emolumento. Nam vti succedentibus annis Alexander è Germania officii suis apud Pontificem pristino Domino, viam strauit ad expectatum dignitatis gradum; itidem Aleandri cum Erardo necessitudo eum Principem inflammavit, vt contra Lutheri conatus Romanam Sedem propugnaret. Interim Alexander Iulio Cardinali Mediceo, Leonis Patrueli à Secretis fuit: mox Acciaiuolo defuncto, viro in literis præclaro, successus est in suprema procuratione Bibliothecæ Vaticanæ; quod munus in præsentia vni ex Purpuratis imponitur.

Ex hoc itaque gradu delectus est Caraccioli comes, ac Pontificis Nuntius ad Cæsarem, vt rem tanti ponderis agitare. Vt hic potissimum deligeretur, tria non solum memoratæ doctrinæ decora Leoni suafere, sed tria insuper alia; Integritas vitæ, quâ prænotabatur personam Pontificis cum dignitate gesturus & inter hostes, & inter adhuc nutantes; Studium flagrantissimum Religionis, quo causam Principis habiturus esset pro sua; & Ardor indolis, cuius in primis vsus est ad res arduas & indigas celeritatis. Et sanè incredibile est, quantâ solertiâ iniunctum negotium fuerit prosecutus. In Belgio Cæsarem nactus, nihil habuit antiquius, quàm impetrare à Carolo, vt in eius patrimonij ditionibus Lutherani libri ex præscripto diplomatis flammis vtricibus absumerentur. Eo, vt supra narrauimus, peracto, obtinuit etiam Edictum Cæsareum ad cuncta sui dominatus Regna, contra Lutheri & cuiuscumque libros in fraudem Romani Pontificis oblocuti. Illinc in Superiorem Germaniam profectus Carolus, Aquisgrani more maiorum Coronam suscepit, mox Coloniam Vbiorum substitit, tamquam in vrbe finitima Belgio, insulisque Septemviri conspicua. Ibi Alexander omnem iterum mouit lapidem, vt in ea celebri Academia,

* Quidquid narratur de Aleandro Nuntio, habetur in suis literis ad Cardinalem Iulium Mediceum, postea Clementis VII. seruatis in Bibliotheca Vaticana.

demia, ex Caroli iam Cæsaris auctoritate, ante ora summorum Germaniæ Principum par anteactis spectaculum exhiberetur. 1520

4 Aleandri conatibus vehementer obstitit Erasmus Roterodamus, ex oppido Batavorum, vnde cognomen sibi traxit. Erat hic eruditione clarus, & amicus Luthero: vitam egerat nouem annos in sacro Cœnobio inter Canonicos Regulares; postea impatiens omnis non minùs in scribendo quàm in viuendo ligaminis, siue apostatæ licentiæ, siue, quod alij affirmant, Pontificis permissu habitum exiit. Quòd autem rerum omnium scientiam affectaret, nullius perfectam obtinuit; in omnibus tamen eminere non eminentibus visus. Ferebatur singulari propensione ad restituendum Latinæ ac Græcæ literaturæ splendorem, captusque adeò est immoderatâ quâdam vetustatis obseruantia, quæ illius æui literatos inuaserat, vt repudiaret vel propria nomina hominum, familiarum, nouorumque Magistratum, substitutis in eorum locum vocibus ante quindecim & amplius sæcula iam vsitatis. Qua in re non ignorantem modò rectæ Philosophiæ præ se tulere, sed eorum etiam, quæ ex rectæ Philosophiæ legibus in eo genere tradiderant a Tullius, & b Horatius, aliique scriptores ab ipsis planè adorati. Ex hac nimietate obseruantia desumpserat sibi Philippus cognomen *Melanchthonis*, tamquam in Græco idiomate consonans proprio cognomini, quod Teutonicè *Tellus nigra* sonabat. Similiter cum adoptiuo *Erasmi* nomine fuit commutatum proprium *Gherardi*, quod apud Belgas *Desiderium* significat, itidem ac apud Græcos *Erasmus*. Ex eo vocum repudio, quæ nec elegantiam neque criticum sonarent, ortum est, vt eâ tempestate literatorum natio infensissimos gereret animos in Scholasticos, adeoque in Dominicanam familiam.

a 3. De finibus
b In arte Poëtica.

5 In Scholasticos, ob formulas loquendi barbaras ab illis vsurpatas, imò procreatas: præterea, quòd humanarum literarum studiosi suas merces extollentes, deprimentes alienas, informationem strenui Theologi eruditioni, non ratiocinationi tribuebant, eaque propter deridentes argumenta secretioris scientiæ, & quidquid Aristoteles ac S. Thomas attulere, rei summam adscribebant notitiæ linguarum Græcæ atque Hebraicæ; ex cuius notitiæ arrogantia, pro suo quisque arbitratu receptam Bibliorum editionem emendabant; eoque deueniebant audaciæ, vt Carolostadius, cum Erasmi faceret mentionem in disputatione Lipsiensis, vt tractauimus, *Principem Theologorum* appellauerit, in quorum Republica ciuis salutari vix meruisset.

1520.

In Dominicanos verò vt peculiarior, sic acerbior erat inimicitia; propterea quòd, cum Fidei Quæstorum illi munus administrarent, non rarò huiusmodi literarum sectatores vetabant sua scripta typis edere, seu quòd in iis nostra Fidei mysteria profanis vocibus antiquæ superstitionis proferebantur, seu quòd nouæ sententiæ perperamque fundatæ contra Scholæ consensum inducebantur, etiam si de Religione tractarent. Interdum è contrario contingebat (si quibusdam credimus) aliquem ex Quæstoribus, minùs peritum politicorum literarum, generatimque erga huiusmodi scriptores suspiciosum, opponere quædam parum apta illorum lucubrationibus, quæ, vt assolet apud exlex vulgi iudicium, vniuerso planè Ordini Dominicano & Scholastico existimationem detrahebant; obtendebantque speciosam excusationem querelis ac satyris perfrictæ literatorum licentiæ.

* Habetur
id in Vita
Lutheri à
Melanch-
thone scri-
pta.

Eorum igitur cohors ad Lutherum accessit, signum libertatis attollentem, simul imperum in eorum aduersarios molientem: omnium verò maximè Erasmus, tamquam magnæ auctoritatis testis apud multitudinem, quæ satis habet oculorum ad collustrandum in aliena sapientia latitudinem, non verò ad subeundam dimittentemque altitudinem, Saxonis animum opinionemque de Lutero confirmauit. Hic enim, dum Colonia cum Cæsare versabatur, fluctuans inter hortamenta Aleandri, sedulo commonentis non posse cum Lutero coniungi, quin seiungeretur à Christo, interque motus æstuantis animi excitos assiduo stabello ministrorum, illi iugiter suadentium ne Lutherum desereret, percontatus est Erasmus, quidnam reuerà de Lutero sentiret. Quod fortasse sciscitabatur non tamquam incertus consilij, vt illud, in verumque promptus, amplexaretur; sed tamquam comprobationis securus, vt iniusti patrociniij morsus intimos mitigaret. Erasmus verò respondit, Nihil habere quod in Lutheri doctrina, sed solum quod in mordendi licentiâ reprehenderet. Id causa fuit, quòd Saxo tutelam doctrinæ prosecutus, solum licentiæ Martinum commouerit, quodque ille in vtraque perstiterit. Verùm vbi postea Erasmus animaduertit, quoniam opinandi libido amicum præcipitaret, subduxit se cum ab eius amicitia, tum à sententiis, ac tandem obiit malus quidem Catholicus audiens, sed non Lutheranus.

Eo tamen tempore, de quo sermo est, summâ cum Lutero necessitudine tenebatur. Idcirco non solum à principio diuulgauit, ipsius proseriptionem esse falsam, nec profectam à Romano Pontifice, atque hoc quòd rem tantisper protraheret, dum Cæsar re-

fectâ inde discederet; sed redargutus ab Aleandro, ipsius diplomatis autographo coram multis auctoritate præstantibus producto, ad alias technas confugit, sollicitatis per nocturnos congressus ad amici tutelam Aulicis Carolo acceptissimis, ipsiſque etiam Septemuiris. Et quò vocis efficaciam neruos adderet, clam Commentarium elaborauit, postea editum à Luthero, vbi Cæsarem hortabatur, ne Imperij sui primordia per eum seueritatis rigorem malè auspicaretur: Lutherum nec Pontificis voluntate, nec ex debita Christi Vicario clementia damnatum, sed æstu impetuque insectantium maleuolorum: nulli præter duas Academias damnationem illam probatam; aliarum quoque iudicium præstolandum: audiendum prætereà Lutherum, vt efflagitabat, in publica disceptatione: salutem ante tam grauem in eum contumeliam, ipsi Erasmo non denegandum super ea re cum Aleandro colloquium. Verùm hic minùs prudenti sollicitudini existimationis suæ nauirer obstitit, quæ publicum quandoque propugnatorem à priuato laceffitum ad priuatum certamen magno Principis causæque damno propellit. Itaque respondit, ab vrgentis rei tractatione haud sibi nunc otium concedi ad aliò diuertendum; post librorum incendium se illi de congressu facturum fatis. De quo, re iam peractâ, nulla amplius Erasmo fuit cura.

9 Proposita Erasmi argumenta, decipiendis populis idonea, haud ita summi Principis Aulam commouebant, hoc est, vnam ex iis officinis, vbi eiusmodi opificia quàm exquisitè elaborantur, tam subtiliter agnoscuntur. Quamobrem frustra ibi fuit, clementiæ titulo fucare deformem incuriam, quasi ne flammis pestis fidelium reprimeretur. Commentitium illud, fuisse scilicet absque Pontificis assensu promulgatum diploma, nullam apud Cæsarem suspicionem obtinuit; quippe qui de iis quæ Romæ agebantur indubitatos nuntios à suis ministris ibi curantibus accipiebat. In dies satis etiam liquebat, in Aula Cæsaris postulationem illius moræ, idem esse, ac postulare inuolutis verbis vel perpetuam operis prætermissionem, vel extremam rei corruptionem; neque quidquam ignem prodesse gangranarum sanationi, postquam maiorem aut nobiliorum partem corporis occuparunt.

10 Erasmus intereà, qui voluisset quidem nouandi licentiæ patrocinari, nec tamen iram Pontificis prouocare, nec infamiam hæretici suscipere, literas obsequentissimas Leoni dabat, ab eoque benignas vicissim accipiebat, quæ malè Aleandrum torquebant, quasi aduersarij existimationem hæc communirent. Sed fortasse prudent-

1520. prudentis erat consilij, hominis prauitatem dissimulare (quod fuit nomine Pontificis Aleandro significatum) tum quò ille ab aperiore adeoque nocentiori agendi licentia cohiberetur, tum quò ad honestum receptum pons illi relinqueretur. Elusis igitur irrisisque eius artibus, Lutheri Opera Cæsaris iussu Colonia in ignem coniecta, ac deinde in duabus Metropolitanis Septemuirorum Sedi- bus, Moguntia ac Treuiris; sed utrobique durissimis offensis obstaculis, grauissimisque contradictionibus, Aleandri tamen ardore ac dexteritate superatis. Id exemplum subsecuta sunt Halberstadtium, Misna, & Musenburgum; quod Lutheri literis deploratur.

Neque tamen complures deerant, qui non quasi aduersarij, sed quasi concordia studiosi se interponentes, enixè dissuadebant huiusmodi tam acerba facinora, quippe apta refricando vulnere, non curando; neque parcebant in ea re cuiuscumque specioso argumento, non solum apud Cæsaris Ministros, verum etiam apud Pontificis Nuntios: Doctrinam Lutheri nequaquam in iis pauculis exemplaribus in cineres redigi, iam impressam in paginis, altiusque insculptam in mentibus vniuersæ ferè Germania: Rem eò progressam, ut in vi spes nulla superesset, aut si qua, in vi tantummodo innumerabilium gladiatorum qui infinitum populum trucidarent, non paucorum lignorum quæ pauculas chartas comburerent: De decere Pontificis Cæsarisque dignitatem hebes illud ludicrumque armorum genus, quæ maculam vestibis inferant, non pectori plagam infligant, coniunctamque cum conatu imbecillitatem ostendant.

Verum tamen aduersæ his rationes maius momentum præ se ferere: fuitque in primis obseruatum, huiusce sententiæ auctores omnes ad vnum fuisse Lutheri partium, eiusque opinionibus contaminatos; adeoque, tametsi quæstio in ancipiti fuisset, nullius prudentiæ videbatur, consilium capere ab inimicis. Sed eadem rationes, suâ etiam sponte suoque pondere examinatae, leuiores deprehensæ. Etenim ea incendia non erant vana spectacula, ut hi clamabant, sed grandiores veluti characteres, atque omnibus aspectabiles, quamquam obrutis rudium etiam & absentium obrutibus: in hisce verò characteribus legebatur iudicium à duobus in Christiana Republica supremæ auctoritatis arbitris concorditer exaratum; quod non æquè conficere potuissent scripturæ, utpote à pluribus non visæ, à plerisque non intellectæ.

Nec sanè libros concremari, eorum etiam qui nec in potestate haberi, nec asseclis spoliari possunt, inusitatum est apud summos Principes.

Principes, tam Ecclesiasticos quàm profanos. Quòd si hoc ipsum doctrinam non euertit funditus, certè debilitat. Quà pariter ratione quicumque Principum facinorosos, si è toto terrarum Orbe nequeat exturbare, nec bonis omnibus interdicerè, non idcirco desinit in exilium pellere è sua ditione, ac bonis exuere quibus inibi fruebantur.

14 Quod autem lenitate potiùs quàm asperitate fuisset opus, mendosum sophisma erat. Conducit profectò lenitas, vt placetur quispian, reconcilietur, eaque tribuat beneficia, quæ sibi magno detrimento futura non sint: at verò nihil confert, vt quis extremo suo malo consentiat, quale est infamia. Ad hæc mala ferè nemo nisi per vim adducitur; adeoque omnis eos adducendi spes in vi est reponenda. Iam res Lutheri eò deuenerat, vbi auctoritas Pontificia, Fidelisque Catholica salua esse non posset, nisi Lutherus à suis veneratoribus agnosceretur & hæreticus, & deceptor, & sacrilegus. At sanè id quod illi contingebat, iis pro portione contigisset, qui linguâ seu calamo ipsum publicè defendissent. Quamquam autem eam ignominiam apud mortales tolerare, fuisset iisdem verè conducibile ad æternam beatitatem consequendam; iam tamen in comperto erat, hominibus adeò perditis non esse oculos, quibus quidquam supra terram aspicerent. Quare, si remedia mordacia pro dubiis habebantur, lenientia sine dubio inutilia prænoscebantur.

CAPVT XXIV.

Instat Alexander, vt Edictum Casareum contra Lutherum promulgetur: & quæ in Aula, populisque Germania, animi fuerit affectio.

1 **H**I tamen ignes vsui quidem erant, sed non satis ad expurgandum aërem Germaniæ iam tabificum. Paucis in vrbibus accendebantur, ibique etiam vt satis essent ad simpliciores commouendos, ad corrigendos improbos non valebant. Etsi benè cesserant ad bibliopolas deterrendos, ne tam execranda volumina ipsi haberent, aliisque diuenderent; parum tamen obtinebant virium, ad eadem extrahenda è domibus potentiorum ac nobilium, quorum alij factionis gratiâ, curiositatis alij apud se retinebant. Nullum potentius occurrebat medicamentum, quàm Casaris Edictum in caput & in scripta Lutheri. Hoc enim efficit in Germania, sicuti apud veteres fulmen, vt quicumque eo tactus, horrore sit omnibus.

Pars I.

M

nibus.

1520. nibus. Sed initio illud impetrari non poterat, nondum Coronâ de more Aquisgrani Cæsari impositâ; cum ante solennem illius susceptionem, nulli Cæsarium sit in more huiusmodi Decreta edere. Postea verò itinera, comitatus officia, & moles curarum, in eo rerum æstu magis vrgentium, nullum huic tractationi aditum laxarunt. Substitit postremò Carolus WORMATIÆ, quò Generalem Ordinum Conuentum indixit. Ibi verò cœpit Aleander rem promouere.

Istam benè affectum Cæsarem nactus est, vt ad Medicæum Cardinalem scripserit, à mille planè annis sincerioris rectorisq̃ mentis eo neminem extitisse. Dum autem obices refert, in quos ipse Aleander incurrebat, & de quibus postea dicemus, noto Iuuenalis carmine leuiter in rem suam immutato, ait:

Et spes & ratio vincendi in Cæsare tantum.

Nihilominus certum erat, haud euenturum fuisse, vt Carolus, negotiis adeoq̃ Imperio nouus, impelleretur ad telum illud vibrandum (quò venerabilius, eò parcius educendum) in factionem immensam, tutelisque amplè munitam, absq̃ue Consultorum iudicio, Principumq̃ consensu. Amborum igitur mentem Aleander explorauit.

Summâ erant apud Carolum auctoritate, in rebus ad pietatem pertinentibus, Ioannes Glapion, ex Ordine Franciscano; in rebus ad politicam gubernationem spectantibus, Carolus Guillelmus nobilis Belga, ab oppido suæ ditionis Ceurius dictus. Alter illi aderat à Confessionibus; adeoq̃ue ex consueta Hispaniæ pietate, in qua fuerat Carolus educatus, plurimum apud ipsum valebat in deliberationibus illius fori: alter, eundem à puero instruxerat; vnde potius à Carolo obseruabatur vt pater, quàm adhibebatur vt minister. Conspirabat cum Ceurio Mercurinus Gattinara, summus Cancellarius, cui Cæsar postea Vaticanam Purpuram obrinuit.

Glapion itaque tamen aliàs animum non vsquequaque Romane Curiae addictum præ se gessisset, id tamen temporis aliter se affectum ostendebat, benignis officiis recens à Pontifice delinuit. Et sanè in eo toto negotio singulare probitatis ardorisq̃ue specimen dedit. Cum præcipuis hæresis fautoribus priuatos magno cum fructu congressus habuit: Cæsaris Consiliarios quâ tepentes inflammauit, quâ perplexè cunctantes extimulauit. Neque id effecit, vt nonnumquam vsuuenit, ostentato quodam Religionis studio, quod magis præferat potentiae speciem, quàm conscientiae sanctitatem: imò in eiusdem seuera Instituti sui custodia, cum obis-

obsequentiſſima ſubiectione Pontifici, eluxit pietas demiffionis tenax, ſuique Ordinis agnomini conſentanea. 1520.

5 Ceurius veterem Religionem in animo quidem conſtantiffimè tuebatur; ſed vti Politicis negotiis intentus, ſtudebat aliquid in iis emolumenti eadem operâ conquirere. Quapropter, quaſi ex ore ſibi excidiſſet, auditus quandoque dicere, Cæſarem ita ſe geſturum erga Pontificem, vti ſe Pontifex erga Cæſarem gereret, nec ipſius æmulis opem ferret: quibus verbis Rex Gallia hæud ambigè ſignabatur.

6 Hæc à Ceurio per conditionem oblata ſupra modum Aleandri animum angebant offendebantque, quòd in dubium vocarent euentum, cuius deſiderio conflagrabat, ſuſpicionemque iniicerent, deliberationes ad Fidei patrocinium attinentes humani commodi trutinâ expenſum iri. Sed ea muſſitabat Ceurius, quòd rem Cæſaris promoueret; ſatis alioqui gnarus, etiamſi Pontifex Cæſarem deſeruiſſet, non idcirco deſerendam illi Religionem, quam tueri par eſt ipſius Dei, non eius Vicarij tunc gubernantis gratiâ; & cuius deſertio, vel ex humana ratione, futura eſſet quoddam vltionis genus, ipſi vltori maximè pernicioſum. Lentiùs etiam agebat Ceurius, opportunitatem oppetiens, quâ rem proſequeretur, quando ſimul reſideret omnis grauior Germanorum offenſio; ne ſub Imperij ſuſcepti primordia à Cæſare abalienati, frigeſcerent in ſuſpeditando ſubſidio, quòd illi pollicebantur, tam ad bella quàm ad Romanum iter vt Coronam capeſſeret.

7 Optimates Hiſpani, non Eccleſiaſtici modò, ſed etiam profani, ad excidium nouæ hæreſis flagrantiffimè ferebantur; eorumque Princeps Fredericus Albæ Dux, quoties his de rebus ſermo incidebat, videbatur aliquando furentibus modis agitari, & extra ſe impetu pietatis exilire. At contrariùs animi habitus apparebat in mercatoribus Hiſpanis, aliisque Maurorum ſtirpe prognatis. Hi namque palàm pro Luthero loquebantur, cuius Opera Hiſpanicè reddita Antuerpiæ iam fuerant impreſſa. Huius rei cauſa, ſed latens, ea erat, quòd Lutherus negabat, fas eſſe quemquam capite plecti nomine Religionis; atque ita iniuſtas declarabat eas flammæ, quibus Hiſpanum Tribunal Fidei Quæſitorum ſæpiùs illorum proſapiaz homines punierat.

8 Hiſpania Senatus, & Ioannes Luſitania Rex, ſanguine & amicitia coniunctus Carolo, per Nuntios ad id deſtinatos vehementer illum concitarunt ad hæreſis euerſionem: tamenſi Miniſter Luſitanus poſt aliquot meſes primùm aduenerit.

1520.

Sed rei summa in Germanis erat, in quorum regione consilia & ineunda, & ad exitum perducenda erant: inter quos non solum Purpurati Patres, qui erant, Moguntinus Septemuir, Guillelmus Jacobus Croius Episcopus Cameracensis, idemque Archiepiscopus Toletanus, Ceurij fratris filius, qui in ipso ætatis flore præpostera morte illic obiit, Matthæus Langius Gurgensis, Archiepiscopus Salisburgensis, & Matthæus Schineius, Episcopus Sedunensis; sed etiam Archiepiscopi Septemuiri, aliique Antistites in primis conspicui, causæ Catholicæ aperte studebant, & cum iis Ioachimus Septemuir Brandenburgicus, Moguntini frater, & alij Principes ac Dynastæ. Contrà, Lutheri partes tuebantur non solum Saxonie Septemuir, sed etiam Ludouicus Septemuir Palatinus, Romano Pontifici grauius indignatus, quod Romæ certa quædam immunitas tributa fuerat laicis Ratisponensibus, à jurisdictione Ioannis Episcopi illius vrbs, ac Septemuiri fratris.

Ita factiones dissidebant. Adeoque præpallebat in Optimatibus, atque in Consiliariis propensio ad hæresim diuellendam: omnes tamen metus inceserat ex plausu, quem sibi Lutherus excitauerat apud multitudinem, quæ infimis atque mediocribus constat in quacumque classe mortalium: nam maxima tandem multitudini est in terris potentia. Apud turbam pauperum nobilium summam ille gratiam obtinebat, præsertim operâ Vlrici Hutteni, claro genere nati, qui variâ literaturâ, facundiâ, efficaciâ, populique beneuolentiâ præpotens, postremo illectus splendore illarum inauratarum vocum *Libertatis, ac morum emendationis*, supra Lutherum ipsum Lutheranus euaserat. Atque uti nobilitas inops, honore simul ac indigentia vniuersè compulsâ, pronior est ad seditionem ciendam aduersum ditiores, inhiabant hi nobiles illis diuitiis, quas maiorum pietas Ecclesiæ tradiderat, & sibi quisque, ut accidit, opimam inde manubiarum partem pollicebatur. Ad eos plebeculæ vulgus accedebat iisdem ferè de causis, & quod huius volubilitati semper perplacent noua consilia, ac potentiorum depressio.

Grammatici, & humanis literis dediti, quibus abundabat Germania, Luthero militabant sub Erasmi vexillo, ob rationes capite superiori relatas. Eodem confluebant infimæ notæ causidici, ac leguleij; seu quod eius doctrinæ quam profitebantur ignari, Doctorumque titulo ad obeunda in suis patriis munia contenti, gaudebant à Lutheri flammis absumi magna ex parte illa volumina, quorum intelligentiam, quæ verè carebant, sibi comparare debuissent; seu potius eâ disciplinâ leuiter tincti, valebant quidem ad capiendas

piendas difficultates à Luthero populariter obiectas legibus Pontificiis, non verò ad easdem dissoluendas, quibus propterea irretiti succumbebant. In Clero consimilis inerat discordia inter summos & infimos. Ecclesiarum rectores Lutherum impugnabant: at inferiores Ecclesiastici sustinebant; quippe qui indocti iuxta ac moribus corrupti, auebant falsitatis insimulari eam doctrinam quam ignorabant, atque irritas reiici eas Ecclesie leges, quas ipsi violabant.

12 Tandem augetur Lutheranorum factio multorum Regularium vtriusque sexus accessione. Aliis odio erat Dominicanorum potentia, quibuscum similitatem exercebat Lutherus: sed pars multò maxima libertatis libidine ducebatur; quemadmodum compediti remiges facile cum eo conspirant, qui quocumque conflato tumultu illos à transis exoluit. Hæ omnes hominum conditiones petulanter arroganterque grassantium, vt in vulgi seditionibus contingit, metum cuiuslibet incutiebant. Quapropter non Alexander modò sensit identidem se capitis periclitari; & cum Cesare iter faciens, neminem nactus qui auderet ipsum excipere, ad vilia sordidaque hospitia ægrè diuertit: sed de ipso Cesare inermi, atque inter Germanorum manus agente, quandoque dubitatum est, ne ab Hutteno eiusque affeclis opprimeretur. Adeò se debilem prodit, cum res vrget, ea Regum potentia, quæ vulgo tamquam omnipotens deprædicatur.

C A P V T XXV.

Alexandri sedulitas, quò Cesareum Edictum obtineat. Ad id obstacula. Eius concio trium horarum de hac re ad Generalem Conuentum.

1 Tribus potissimum rebus viam sibi parare aggressus est Alexander. Prima fuit, diploma Romæ deposcere (quod postea tertià Ianuarij datum fuit) vbi Lutherus non sub conditione, si contumax persistisset, vt prius in altero, sed absolute, quando dies iam dicta præterierat, pronuntiaretur hæreticus; non tamen ibi nominaretur Huttenus, alijsve illius factionis. Huiusmodi enim diploma simul eripiebat è manibus fauentium Luthero elypeum illum erga rudiores, quòd is nondum ad eam diem ab Ecclesia fuisset absolute damnatus; simul parcens nominibus eiusdem affeclarum, nec ipsos poterat stimulare, nec eisdem obtendere titulum ad viciscendam ignominiam contra Pontificios administratos,

1520.

fros, qui diploma vulgassent; cum Huttenus non fuerit veritus ad Moguntinum Septemuirum scribere, si is ipsius libros combussisset, se vicissim ipsius oppida combusturum.

Secundò, curauit enixè, vt omnibus fieret exploratum, litem cum Luthero non esse de sola iurisdictione moribusque Curie Romanæ, de quibus Germaniæ populi pessimè sentiebant; vnde conceperant opinionem de illorum oppugnatore, quasi de altero Germanorum Moyse, qui ipsos ab Ægypti tyrannide subduceret: sed de Sacramentis, aliisque sanctissimis Fidei dogmatis, ab omni Pontificis vtilitate semotis, quæ tot secula maiores ipsorum professi fuerant, ac postremò Constantiense Concilium comprobarat aduersus Wiclefum & Ioannem Hussum, nomina Germanis nefasta. Porrò ad hoc secundum caput explicandum multum sanè con-

* 45. Augu-
sti apud
Bzouium
ann. 522.
num. 21.

tulit * censura, paulò ante Lutheri aduentum ab Academia Parisiensi edita in illius sententias, coarctata planè ad articulos omnino seiunctos ab auctoritate Pontificis: quod huius rei gratiâ à se effectum ij Doctores asseruerunt; sed à plerisque creditum est id ab ea opinione profectum, quæ ibi dominabatur de Concilij supra Romanum Pontificem potestate. Quæcumque fuerit causa, effectum certè conducibilem peperit.

Tertiò, dedit operam Aleander, vt Romæ perspecta fieret operis grauitas ac difficultas, atque inde sibi traheret opportuna subsidia. Etenim, cum ad primos Aleandri cum Cæsare congressus in Belgio impetratum fuisset voluminum Lutheranorum incendium in iis Prouincijs, edictumque vt per vniuersam Caroli ditionem ea proscriberentur, negligens quædam securitas Romam peruaserat, perinde quasi turbamenta illa iam confedissent; cum homines distenti negotijs, adeoque Principes, libenter inducant in animum id quod ipsos & curarum molestiâ, & demissione precandi liberat. Quocirca nec Aleandro mandata deferebantur necessaria exercendæ auctoritati, vt interdum oportebat, per sanctiones interdictionesque nomine Pontificis in ea causa, nec pecunia ad varios pro eadem sumptus, nec literæ Pontificiæ, ad potentiorum tutelam precum actarumque gratiarum pretio coëmendam. Ab his verò alioqui Pontifex auersus erat, ne ad huiusmodi se inclinans officia, suam imbecillitatem indigentiamque Cæsarei præsidij fateretur; adeoque sineret sibi in alijs Italiæ negotijs à Cæsare, tamquam à potentiore, iniici frænum. Sed hoc ipsum erat in causa, quòd animi res Cæsaris administrantium refrigescerent; cum prima compensatio, quam exigit humana superbia ab affecto beneficijs, sit indi-

gentiæ

gentiæ opifque acceptæ confessio. Quamobrem tepidè se gerebant; non quò Lutherus præualeret, sed quò Pontifex ab ingrauescente malo disceret plus illi fauere, qui possent malo mederi. Posuit igitur Aleander ob oculos Mediceo Cardinali accrescentem in dies Martini factionem; alienationem Germaniæ populi ab Aula Romana; arduitate incredibiliter maiorem executionis à Cæsare obtinendæ in posterum in Imperij locis, quàm prius in sui patrimonij ditione; torporem in potentioribus, quamquam benè affectis, in re Pontificis fouenda, ob Pontificis erga ipsos languorem; periculum denique amittendæ Germaniæ, ex parsimonia moneta cuiusdam, cuius ærarium inexhaustum in calamo Principes habent.

4 Hæ literæ, periculi sollicitudine, ad ipsum periculum propulsandum Romæ animos excitarunt. Vnde mox Aleandro transmissa mandata, pecuniæ, ac diplomata efficacissima ad quoscumque huiusce rei deliberatio præcipuè spectabat. Triplici hac industria tunc Aleander ad se animos flexit Septemuiralis Conuentus, sine cuius consensione visum est Cæsaris Consilio nihil esse deliberandum, quippe non nisi eorumdem manibus postea perficiendum.

5 Interea Lutherani cuncta pro se quisque innumeris artibus moliebantur, vti solet numerosa hominum natio, variisq; locis diffusa, vbi communis vtilitas vel cuiusque propria reuerentia est, vel propria fit ex affectu. Quòd si pariter in exercitu singuli milites causam haberent pro sua non minus ac Princeps, is euaderet insuperabilis. Per idoneos homines, ad id arte conductos, cuncta Romæ quoque Lutherani explorabant: ita quidquid ibi actum, quidquid imperatum esset, ipsis liquebat. Diu confirmatam erga Romanum Pontificem reuerentiam euertere nitentur, eam in argumentum irrisionis traduentes, quæ scripturis victo solutoq; sermone, quæ picturis, quarum vna, vti fama est, visebatur in ædibus Frederici, indignum sanè eo Principe spectrum: exprimebantur in ea Huttenus antecedens, ac Lutherus subsequens, arcam gestantes, supra quam duo calices extabant cum inscriptione, *Arcæ vera Dei*. Arcam Erasmus præcedebat cum cythara, quasi nouus Dauid; eam sequebatur Ioannes Hussus: in angulo Pontifex cum Cardinalibus cernebatur septus armatis corporis custodibus. Circumlata quoque per Germaniam effigies Aleandri pedibus suspensi, subscriptis Teutonicis versibus contumeliæ plenis; atque in eundem scribebant quidquid ignominiosum vel exprimi vel concipi posset. Epistolas ad Cæsarem ac Septemuiros dabant, partim Hutteni, partim nullo subscripto nomine, vindictam, bellum, mortem

1520.

mortem minitantes. Inter ceteras verò quamdam foro præfixerunt, cum instaret damnatio Lutheri, qui ad Conuentum, vt dicemus, aduenerat; eaque deterritus elanguit Moguntinus, Comitiorum Princeps: affirmabatur ibi, quadringentos nobiles viros iniisse fœdus inter se ad eam iniuriam vlciscendam. Quamquam Carolus, Cæsaris non solum nomen sed animum præ se gerens, timorem Moguntini reprehenderit, & animo ingeniose præsentis Aleandro dixerit, Quadringentos illos perinde futuros, ac olim 13 trecenti à Mutio iactati, hoc est vnicus.

Sed supra cetera Pontificiis erat obstaculo Fredericus Septemuir, qui summâ in Conuentu auctoritate præcellebat, atque ea de re auditus est vsque à conclauius extra Conuentus aulam tam ardentem altercari cum Septemuiro Brandenburgico, vt linguarum contentio ad manus conferendas eruptura videretur. Insolens profectò res, quæ numquam ibi contigerat; quippe nimis absona summæ reuerentiæ, quâ se mutuo colere solent Principes, præsertim in celeberrimis hisce Conuentibus. Hinc igitur aqua manabat, quæ succensæ pietatis æstum restinguebat, variis pro Luthero defensionibus adductis, quæ per se imbecillæ, vim trahebant ab ore tam præpotentis patroni.

Quapropter, cum peruellet Cæsar, vti cœtus plenius edoceret de tota causa à viro præstante, qui simul deberet ex munere, simul ex ingenio posset ardentem & efficaciter rem agere, Aleandrum aliquoties eò introduxit, præsertim verò quadam die, qui dies Cinerum fuit, prius tam à Ceurio quàm ab ipso Cæsare admonitus, vt liberè peroraret, nec quemquam pertimesceret. Eo die Saxo, morbum simulatè causatus, à Conuentu se abstinuit; aliquos tamen legauit, qui quæ diceret Aleander scripto summatim notarent. At primò quidem optimum factu duxit Aleander, tam multas hæreses à Luthero disseminatas ante omnium oculos palam ponere. Allatis igitur aliquot libris ab illo iam impressis, opportuna quædam in eis prius obseruata videnda obtulit subinde, prout in dicendo ferebat occasio, auditoribus sibi magis propinquis, quibus loco testium luculentissimorum vteretur. Hoc instructus apparatu, tres ille horas perorauit, summâ concionis attentione. Quoniam verò argumenta validissima sunt ab eo hæc producta, quæ spectatis siue conscientiâ siue politicis rationibus, Reges & Regna Christiana permouerent ad insectandam hæresim, seruandamque Romano Pontifici obsequentiam; par esse censeo, quòd melius ea lectoribus innotescant, illius Orationis summam hæc referre,

ferre, quæ quantum colligo ex eius literis, geminoque mandato-
rum libello, altero ab eo Romam delato, altero quibusdam Cæsa-
ris Oratoribus tradito, quò Saxonem adduceret ad resistendum Lu-
thero, habita est in sententiam hîc mox apponendam. Nec repre-
hendar, opinor, à lectoribus, quasi veritatis non seruantissimus, si,
quò ipsis orationem ad eò memorabilem exponam, non veluti in
statua quadam inanima, sed in forma quodammodò spiranti, eam
in eiusdem Aleandri lingua repræsentauero. A quo tamen abstinere
mihi est in animo in Historiæ progressu; tametsi per exempla,
perque auctoritatem plurimorum id licere satis liqueat, cum fi-
dei magis laudem quàm eloquentiæ quæram.

8 **N**emini vmquam accidit, Augustissime Cæsar, Potentissimi
Principes, & Præstantissimi Delegati, vt in vilo publico Cœtu
verba faceret minori cum periculo ne fallerentur auditores, quàm
mihi hodie in præsentî Conuentu. Solent Oratores decipere, boni
studium simulantes eorum quos alloquuntur, à dicentis commo-
do, animique affectione vsquequaque seiunctum. Hinc est quòd
aliquando amoris opinione magis quàm rationis pondere persua-
deant. At equidem fateor me causam agere, cuius bono studiosis-
simè consulo, cuius amore vehementissimè conflagro. Agitur
hîc de retinenda in mei Principis vertice adorata cunctis Tiara:
agitatur id, cuius gratiâ vel ex priuato animi mei sensu libenter
me viuum flammis deuouerem, dummodò mecum vnâ monstrum
nascentis hæresis arderet. Idcirco vos omnes præmonitos volo, ne
villam mihi fidem porrigatis, nisi quantum meæ probationis robur
exquisitissimè à vobis expensâ iudicia vestra pertraxerit. Accura-
tum hoc examen non solum non formidatur à me, quin potius
exoptatur. Quas enim adducturus sum rationes, vt fert veri na-
tura, tunc certiores deprehendentur, cum intentiori simul ac per-
spicaciori oculo dispicientur. Deliberatur in præsentia, an in Lu-
theranam sectam Edictum Imperatorium sit intorquendum, id est
telum, omnium quæ Cæsaris auctoritas obtinet, maximè formi-
dabile. Ad hoc diiudicandum, tria præcipuè considerentur oportet.
Primum, Num hæc secta omnino sit abolenda: Secundum,
An id per mitiora quædam, minusque turbulenta confici possit:
Tertium, Vtrum ex hoc decreto maiora impendant pericula,
quàm ex lenta conuiuientia atque permissu.

9 **O**rdiar à primo; quod, si rectè perpensum intellectumque sit, to-
tam causam profligat. Ad id autem opus est, falsam opinionem
prorsus euellere, antehac multorum animis insidentem: hoc est,

Pars I.

N

omnem

1520.
Sunt in libro
Archij
Vaticani in-
scripti, A⁸a
V^ormata
fol. 66. &
99.

* Vide post
alios Ma-
scardum
lib. 3. de Ar-
te Historica
cap. 4.

4520. omnem inter Lutherum Romamque discordiam in quibusdam capitibus sitam esse, quæ conferunt in rem Pontificis, & à Luthero negantur. Tantum id abhorret à vero, ut inter quadraginta & unum articulos, à Romano Pontifice per suum diploma damnatos, qui ad Pontificiam auctoritatem attinent, exiguam teneant huius numeri partem. Ne fortè existimetis, reliqua impietatis effata illi per calumniam obrudi, huc mecum detuli Martini libros, ab ipso Latinè scriptos ac Teutonicè, & ab eodem impressos atque vulgatos. Satis est oculos in fronte gerere, ut ea clarè intueamini confirmata ac sæpiùs iterata. An fortè in leuioribus argumentis? Negat ille necessitatem, utilitatemque cuiusvis nostri operis ad cælestem gloriam consequendam: negat libertatem ad Legis naturalis Diuinæque obseruantiam; quin affirmat, quâlibet actione nos ex necessitate peccare. Quod ex Orci armamentario validius telum ad hebetandos cunctos conscientia morfus, ad fræna pudoris perfringenda, ad honestatem aureis spei calcaribus exarmandam? Quod nocentius poculum vel in fabulis excogitatum est, ad homines in belluas deformandos; atque in belluas eò quicumque aliâ belluâ nequiores, quòd illi peccare soli possunt, & ratione pro armis iniquitatis abuti? Cur veteres sapientes Epicuri sectam adeò sunt execrati, nisi, quòd, quamuis ipse Diuinitatem in cælo fateretur, negabat ab ea nobis vel pœnas infligi propter delicta, vel præmia rependi propter operum honestatem? Cur acerbatur vir ille cordatus, posse ciuitatem potius sine igne & aqua, quàm sine Religione seruari; nisi quòd ad obtemperandum legibus, ad coercendas rebelles appetitiones homo, qui sibimet ipsi numen est, numquam adduceretur nisi allectus præmio, supplicioque deterritus, quæ ipse à quadam omnipotenti Iustitia præstolatur? Parum profectò est ad nostram cupiditatem eò redigendam, ut arceat à sese oblectamenta sensibus iucunda vehementius instantia; parum, inquam, est respectus remunerationis ac pœnæ, quæ à terrenis Magistratibus adhibentur. Hi quandoque falluntur, quandoque corrumpuntur: modò fugâ vitantur, modò vi repelluntur: humanum supplicium numquam denique maius est malum eò quod cuiumque hominum ineuitabile natura præscribit, videlicet morte. Præmium verò quod accipitur ab hominibus, non exiguum modò, sed rarum est. Hinc sempiterna felicitas, hinc sempiterna calamitas, à Iudice potentissimo sapientissimoque rependenda, si mentis oculis obuersentur, fulcimenta sunt humanæ virtutis, adeoque ciuilibus quietis.

10 Num fortè spectat hæc dogmatis doctrina ad Romani Pontificis emolumenta? Spectatne ad eiusdem commoda, vis illa Sacramentis à Luthero detracta gratiæ affundendæ; quâ persuasione in animis credentium omnis extinguitur fiducia, nixa diuinis illis phar macis, quæ nostræ salutis causâ IESVS CHRISTVS suo Sanguine in Cruce conflavit? Quid iam dicemus de potestate inaudita prorsus, Ecclesiæ fontes absoluendi non solum laicis, sed planè feminis ab eo tributa; præcipuâ veneratione ab Ordine Sacerdotali sublatâ, & Sacramenti Pœnitentiæ corruptâ efficacitate cohibendi à peccatis, tam ex verecundia in iis aperiendis viro sacrâ dignitate venerabili, quàm ex eiusdem monitis ad emendatiorem vitam sedulò deducentis?

11 Sed progrediamur. Quenam impietas vel sacrilegio fœdior, vel perturbatione Christianæ Reipublicæ perniciosior, quàm vora religiosa delere, quàm sacrosancta illa vincula dissoluere, quæ sexus vtriusque Regulares intra sacra septa indissolubili nexu deuinciunt? Huiusmodi doctrina profectò abundè, quid sit Lutherus, ostendit. Neminem latet, astum, quo vtuntur initio deceptores, grassatorum duces, perduellionis auctores, in eo situm esse, vt omnis indicatur licentia, quasi stipendium ad numerosam asseclarum manum conscribendam, sumptu communis ruinae. Quenam erit rerum peruersio, quæ populorum offensio, quæ in cunctis vrbibus oppidiisque discordia, spectare, quàm turpiter ij qui prædicatione & exemplo Fidei fermentum erant in populis, nunc irritamento doctrinæ sensibus illecebrosæ corrupti, vestes illas abiiciant adeò venerandas, templa deserant prius ob eorum Psalmodiam adeò frequentata, enormibus incestisque stupris sese contaminent? Concitabuntur enim uerò fratrum patrumque pugiones in sororum filiarumque proiecta libidini corpora. Efflagitabunt effrænati apostata à suis quisque consanguineis patrimonia, tamquam non ritè abdicata: breuì per cunctas familias dedecus, infama in re familiari dissipatio, simultas in animis dominabitur.

12 Prætermitto brutalem eam insaniam, quâ docet Lutherus, nefas esse Turcarum aggressionibus obsistere; quippe qui diuinam in nos vltionem Dei vindices exercent. Quod æque conficeret, nefas esse morbos curare, ne Deo, valetudinem ad noxarum vindictam infligenti, impiè resistatur. An demens non intelligit, hanc ipsam necessitatem obsistendi, bellandi que per tot incommoda, per tot metus, esse graue supplicium, & illud planè, quo sperandum nobis est, in suis fidelibus Diuinam clementiam esse contentam? Non

1520. intelligit, utcumque res habeat, dubitari non posse, ne fortè Diuinam voluntatem nos latentem frustremur, si Deo liberet grauius nos punire; cum certum sit, nostram omnem repugnantiam, ex araneorum telis clypeum ad ictus Diuini gladij nobis euasuram? Sed hæc Lutheri dementia, quò certè maior, eò minùs perniciosà est, cum fieri nequeat, ut ea in animum inducatur: solùm ostendit, quodnam lumen Diuinum huiusmodi prophetæ mentem irradiet, quàmnam sit charitas istius vindicis libertatis vestræ, qui mallet intueri Germaniam à Byzantiis canibus deuoratam, quàm à Romanis Pastoribus custoditam.

Et quoniam incidit mentio reuerentiæ quæ Romæ debetur, simulque animaduerto, popularem acclamationem plausumque Luthero excitatum, esse præmium huiusce tam expetitæ libertatis à Romana tyrannide, quam ille iactitat; perpendamus, si placeat, quàm is benè de Republica hoc tam salutari nomine mereatur. Qua in re lætor equidem, me verba facere in eorum Confessu, in quibus mens non caligat vulgi opinionibus mancipata, quarum falsitas quibuscumque rationum luminibus conspicua reddi non potest intelligentiæ populari; sed viget maximè perspicax, vel ad eam penitissimam veritatem collustrandam, cuius notitiâ nationum regnorumque fræna moderantibus opus est. Ac primùm quidem præmitto, nolle me hîc disputare de iis omnibus, quæ Romæ sunt in vsu Tribunalibus Curiaque administris. Quemadmodum Regia quoque conclatia suo puluere fordescunt, quo identidem mundentur oportet; ita in Principum Curias quidam etiam abusus irrepunt, qui sanè opus est ut interdum correctione purgentur. Nec tam exigua vel prudentia Cæsaris est, clarissimi que huius Conuentus in dignoscenda indigentia Germaniæ, vel auctoritatè apud Romanum Pontificem, ut sine tragicis exclamationibus vnus transfugæ exaugurati rabulæ, rerum peritiâ nihil illuminati, ac furore penitus occæcati, nesciant ipsi per se Christi Vicario reuè efficaciter proponere, atque ille iustis postulationibus satisfacturus non sit. At quod nititur Lutherus euertere, Pontificia in vniuersum Potestas est, quæ toti præest Ecclesiæ in Diuinis Oraculis exponendis, rebusque Ecclesiasticis moderandis. Præcipuum illius argumentum, & populis maximè accommodatum, ad hanc sanctissimam auctoritatem eleuandam, in eo versatur, quòd affirmet, Romæ aliud manu perfici, aliud linguâ præscribi; adeoque mortales non ex veritate, sed per fraudem doceri. Missum facio, postea quicumque libuerit, mores Romanos oculatâ luminum fide peripice.

cere, non malignâ alienæ narrationis calumniâ noscitare, eosque oculo purgato, humanaque censurâ, non idearum mensurâ perquirere; ac facile compertum iri, tantum temporis, tantum auri pondus continenter Diuino impensum obsequio, tantam eleëmolyñarum largitionem, tantam abstinentiam ab iis quæ sensus appetit, quæque in aliis locis effrænate arripiuntur, tantam vitæ integritatem in plerisque ex Apostolico Senatu, ceterisque Ordinibus magis ibi conspicuis, vt fateamini necesse sit, in eo quiddam maximè singulare, supraque vires hominum promicare: prætereo, fuisse Christi monitum, eorum nobis documenta non exempla sequenda, qui prima in Cathedra præsidet. Sed aio, in argumentatione Lutheri, ex eius supposita sumptione consecutionem legitimam potiùs contrariam esse debere; atque affirmo disertè, luculenta esse indicia falsæ religionis, vbi custodes ordinarij, quantumuis aucti numero, & per quamcumque temporis diuturnitatem id exequi planè soleant quod præcipiunt. Huiusmodi erat veterum Romanorum religio, qui, vt pote ambitione feruentes, non aliam monstrabant viam ad diuinitatem sibi conquirendam, nisi quâ per humani generis stragem potentia atque gloria comparantur. Talis est Mahumetis religio, quæ omnem sensibus petulantiam indulget, fordesque voluptatis inquinatissimæ in omni æternitate pollicetur. Talis est, ne longius digrediamur, ipsius Lutheri religio, qui in ignauæ impuræque libidinis suæ gratiam, negat sempiternæ salutis honesti operis necessitatem, & inhonesti detrimentum. At non ita Religio quam Romani Pontifices nos edocent. Eam ipsi talem semper professi sunt, quæ eos omnes damnat tamquam deficientes, multos vt quadantenus reos, nonnullos (dicam ingenuè) vt scelestos; quæ ipsos adigit ad quamdam subiectionem, suarum appetitionum carnificem; quæ plurima illorum gesta extra hanc religionem nihil improbata subdit, tamquam noxia linguarum vituperationi dum viuunt, historiarum infamiæ post mortem; quæ per perennem gloriam, vel hîc inter mortales, antehabet exalceatum fraterculum coronato Pontifici. Quam oblectationem, quam utilitatem suspicari possumus huius doctrinæ fuisse inuentrices? Quo pacto Romani Pontifices, etsi vitiiis quandoque affecti, atque in aliis opinationibus nimium inter se discrepantes, adeò constanter omnes ad vnum consensissent in eadem doctrina confirmanda, nisi fuisset iisdem à Veritate dictata, & afflata diuinitus? Delabi Romæ quosdam ex Antistitum ordine in noxas admodum etiam graues, haud ibi superbè negatur, sed verecundè conceditur. Roma

1520. ea est, quæ non multis antè sæculis aras cultumque decreuit Bernardo, illi scilicet viro, qui suis paginis Romam tam acerbè castigarat.

Vociferatur Lutherus, Romam esse simulationis domicilium. In primis hæc est consueta vitij effrænati calumnia, contra inuisam reuerentiam virtutis exemplo prælucentis. Verùm, sit Romæ in quibusdam hypocrisis: quisnam sapiens nesciat, hypocrisis nisi in patria sinceræ probitatis versari? Nemo certè desudaret adulterando auro iis in locis, vbi magno in pretio aurum non esset: nemo pariter laboriosissimæ simulationis impendio studebit virtutis speciem præferre in ea Republica, vbi animaduertat, virtutem nec affici præmio, nec reuerentiâ coli.

Atque hæc de Doctrina: iam de Iurisdictione. Queritur Lutherus, supremum in Ecclesia Principatum à Romano Pontifice iniuriâ occupatum. Quisnam hoc? Num fortè Alexandri phalangibus, Casariſve legionibus? Homines naturâ imperij appetentes, ac subiectionis inimici, ex tot Orbis terrarum regionibus, & cum propensionibus studiisque politicis ita diuersis, potuissentne vquam vnanimis adduci, ad venerandum vti Christi Vicarium, Romæ Episcopum inermem, modicique terreni dominatum? illi se subiecissent ceteri Præsules? strauissent se ad eius pedes tot diademata inter se dissidentia, nisi veteris doctrinæ traditio iis omnibus persuasisset, id esse Christi mandatum ac testamentum? Sed penitus rem introspeciamus. Comminiscamur, paratum esse Christum ad Ecclesiam suam nostro arbitratu permutandam, & huiusce sapientis Confessus auctoritati permittat, Romanum Pontificem à possessi Principatus fastigio deturbare: an id bono publico expediat, expendamus. Quod si non expedire deprehendamus, factis nobis perspicuum fiet, à Christo Ecclesiam suam eâ ratione fuisse constitutam, quæ maximè congrua est felicitati fidelium, etiam humanæ. Vos ad rem tanti ponderis attentiores deprecor. Romani Pontificatus fastigio deiecto, quodnam erit Ecclesiæ regimen? Quilibet Episcoporum supremumne in propria Dicecesi culmen imperij tenebit? Clamabimus, vnam nos tyrannidem extinxisse, innumerabiles peperisse. Sperare quidem licet, vnum tandem Pontificem ferè semper talem electum iri, qui prudentiâ, probitate, rerum experientiâ, atque vt hæc omnia desint, ministrorum auxilio, humanæque laudis cupidine, regat vel probè vel certè tolerabiliter Christi gregem. Sed cuiam cadet in animum, hoc posse sperari in immentâ minorum Episcoporum multitudine, qui non
 è Sc.

è Senatu Cardinalium, neque ab eorumdem Senatu eligantur; sed ex iis, qui paruo contenti censu, & angustis regiunculæ finibus, à popularibus Presbyteris eiusdem regiunculæ deliguntur? Enimvero in tot Antistites nulli subiectos diuidere Hierarchiam Ecclesiasticam, perinde foret, ac minores dominos in suo quemque opidulo supremum profani dominatus caput constituere.

16 At enim, inquit, Episcopi Concilio parebunt. Quæro: semperne istud Concilium coactum persistet? videlicet, an semper Episcopi à suis Ecclesiis absentes vnà persistent? Iam vt non ita persistant; quodnam erit adeundum tribunal, si quid grauius acciderit quo tempore non habetur Concilium? Atque huiusmodi Concilium, cuius erit iudicio cogendum, quando, quomodo, quo præside? Nónne intelligitis angustis hisce interrogatiunculis, id si fieret, quantum perturbationis, discordiæ, contentionis exagigaret ac deformaret Ecclesiam? Scio non defuturum, qui audacter respondeat: Penes Cæsarem esse debere potestatem Concilio præsidendi. Sed mihi certum est, Augustissimi Principis, qui me nunc audit, prudentiam ad huiusmodi opinamenta non flecti, non magis possibilis, tametsi forent legitima, quàm à Cæsare terrarum Orbem, à Decessoribus suis possessum, recuperari. Quicumque non cæcutit, satis conspicit, an potentia adeò coarctata, adeoque ab aliis Principibus in profana dominatione oppugnata, obtentura sit vnquam per eosdem supremum sacræ Dominationis fastigium, adeò cum profana confusæ. Communis sententia est, inter formas regendi Monarchiam excellere: sed vt Polyarchia præferatur, nemo sanè sic eam præoptabit, quin perpetuò summum Tribunal extet, & certo in loco, & quod in horas singulas cogi possit: quod sine dubio in Ecclesia non haberetur, si vno capite destituta à disiuncta omnium Episcoporum multitudine penderet. Præterea, quæ Legum, Rituum, ac tandem Fidei discrepantia inter fideles oriretur, cum singuli populi illud crederent, quod suus cuique Episcopus, alioquin errori obnoxius, tamquam Diuinæ Scripturæ sententiam proposuisset? Reipsà non amplius mereretur Ecclesia nomen *Ecclesia*, hoc est *Congregationis*, vbi iam in tot membra segregata, vnitatem careret illius animæ, quæ ipsam informat ac regit. Quin etiam breuè huiusmodi Polyarchia regimen arrogarent sibi Rectores priuati aduersus ipsorum Episcopos; aduersus Rectores, minores Presbyteri; ac tandem illa verè Babylon conficeretur, quam Romæ Lutherus sacrilege comminiscitur.

17 Sentio mihi à vulgo populariter opponi: Quonam pacto primæ-
uis

1520. uis sæculis Ecclesia regebatur, quando certum est, tantam potestatem à Pontifice nequaquam fuisse exercitam? Verùm hac eadem ratione arguendi redigi possent homines, vt rursùm glandibus vescantur; Principes, vt sine custodibus, sine aulae frequentia, sine aulicorum comitatu vitam ducant; Regum filia, purgandis linteis operam nauent, quòd eam legimus antiquitus vsurpatam viuendi rationem. Quemadmodum humanis in corporibus hominum habitudo indigentiaque pro atate mutantur, nec iuuenis ad victum, quo idem vsus est infans, regredi possit; non aliter Reipublicæ corpori contingit. Metiamur id quod efficitur ex eo quem cernimus rei Christianæ statu, non ex eo quòd Pontifices quandoque fecere, quà insectationibus coacti, quà paucis probatissima sanctitatis Episcopis consili, quà præpedita potentia Cæsaris vbique gentium imperantis, quà etiam ob commercia nationum longè minùs quàm atate nostrà vsurpata; vnde fiebat, vt nec facile nec frequenter Romanus Pontifex adiri possit. Ceterùm etiam Cæsari erga multos inest ius supremum, quibuscum, ob eorundem potentiam vel distantiam, ille nunc eà vniuersà auctoritate non vtitur quam iure obtinet, & quæ alioqui foret interdum opportuna Imperij vnitati, rectæque gubernationi populorum. Arqui satis constat, Romanum Pontificem quouis tempore fuisse habitum vt reliquis Episcopis superiorem, eamque potestatem, quam ille à tot sæculis hucusque adhibet, nequaquam armorum violentiâ sibi comparasse, eandemque esse in præsentia, vt demonstrauit, ad bonum Ecclesiæ regimen necessariam. Constat pariter, per illa tempora, quorum exemplar mihi obiicitur, non extitisse in Ecclesiastica Hierarchia eum concentum, eam propensionem, eum ordinem, eam firmitatem æquabilitatemque Legum ac Rituum, quibus nunc fruitur. Quin multi Episcoporum præcipui atque sanctissimi, definitiones, sanctionesque magni momenti, editas ab Ecclesia circa mores ac Religionem, ignorabant; & in sacris ceremoniis ea varietas inducebatur, quæ in longinquiorebus Prouinciis adhuc perdurat. Paulatim etiam potentiores insulæ ac remotiores, in Petri Tiaram insurgere non verebantur, ea schismata concitantes, quæ mysticum Christi Corpus dilacerarunt, & magna ex parte Orientalem Ecclesiam ab Occidentali seiunxerunt. Ex quibus incommodis nullum patimur, postquam Romanus Pontifex in Episcopos inferiores plenà iurisdictione perfungitur.

Cum autem ostensum sit, ob vnitatem, gubernationem, maiestatem, vnum esse constituendum supremum Caput, supremumque
Recto-

Restorem Ecclesiæ; oportet eundem, quò parens communis, neminiq̃ suspectus habeatur, in ditione cuiuscumq̃ ex aliis Principibus haud sedem figere, sed propriam ditionem obtinere, propriam aulam, proprios administratos, & qui suæ administrationis amplitudini debeantur. Atque ad hæc omnia vdenam necessarij sumptus suppeditabuntur? Quodlibet oppidum eos suo Parocho suppeditat, quælibet Diocæsis suo Præsuli, quælibet ditio suo Principi, multæq̃ simul ditiones ac regna suo Monarchæ. Neque subditorum detrimentum existimatur, si vnius regionis pecunia deportetur in aliam, modò illi pecuniæ ea merces rependatur omnium maximè necessaria, maximoq̃ in pretio habita, quæ scilicet est ipsa Lex & Iustitiæ conseruatio. Cur igitur extortum nequiter dicendum est id, quod è Christianæ gentis collationibus conflatur ad alendum Ecclesiasticæ Regiæ Principatum?

19 Dicent, ea esse quidem, sed rebus necessariis suppeditanda, non in luxus deliciasq̃ dissipanda, nascenti Ecclesiæ ignoratas, & Euangelio repugnantes. In hac populari querela grauissimo itidem sophismate peccatur. Si de splendore loquuntur, ad magnificentiam ornatumq̃ templorum, ad sacra vasa, ad sacerdotalem suppellectilem spectante; hic sanè in Ecclesiâ primæua parciore fuit, at sæculi prauitate, non Præsulum voluntate. Videamus cuiusmodi splendorem in Hierosolymæ templo Deus præceperit; qualem adhibuerit Constantinus statim ac Fidem susceperat, & quas inde laudes tulerit Sanctorum omnium calamis concelebratus? Nouit id vel Ethnica superstitio, asseruitq̃, aurum nusquam melius quàm in templo fulgere, Quòd si quis mordacior satyristes hunc morem carpit, scomma retorlit egregiè S. Bernardus, seuerissimus ille paupertatis & austeritatis cultor, dum ait: *Non quid in Sancto, sed quid in freno aurum faciat, inquirendum.* Quà ratione Deus, vt ita loquar, cælum inaurauit luce, quò mortalium amorem excigaret; eadem optimum est, auro templa illuminari, quò populus alliciatur, eoq̃ confluat, sensu cum ratione, voluptate cum pietate conspirantibus. Neque hæc magnifica sanctitas Romæ peculiaris est. Quis vestrum est, Principes ac Dynastæ, qui eam suis in ditionibus piâ liberalitate non imitentur? Flagitat populus theatra: hinc est non solum pietati, sed etiam politicæ congruum id agere, vt splendidiora & iucundiora theatra sint, in quibus vitium non alitur, sed curatur.

20 Iam verò, si sermo sit de luxu priuato, par est vt in Ecclesiastico, sicut in quolibet alio Principatu, desiderium à spe discernamus.

Pars I.

○

Pauper-

3520.

Paupertas voluntaria Romæ laudatur; illius auctores adorantur, vituperatores damnantur: non tamen virtus tam excelsa postulanda vniuersè in omnibus, aut speranda. Leges tunc planè sunt pessimæ, cum exigunt optimum, hoc est, supra quàm sperari queat perfectum: neque vult Deus vel innatas animis propensiones euellere, vel eisdem heroicam sanctimoniam generatim infundere. Vnde humana incommoda in cultu diuino humanis vicissim commodis compensentur oportet: idcirco pacem, non persecutionem exoptamus Ecclesiæ. Etenim si hæc per victoriam ardui quosdam excitat ad sanctitatem; illa facilitatis ope plurimos euehit ad salutem. Nec sanè humani alicuius illicitij adminiculum diminuit operis honestatem Dei causâ suscepti, prout liquet ex multis præmiis terrenis, ab eo in veteri Lege promissis. Si itaque velimus, vt sacra Christianæ Reipublicæ Regia re ipsâ frequentetur à viris ingenio, literis, virtute, nobilitate præclaris, qui desertâ patriâ, præcisâ spe concessâ connubij prolisque non indecoris, cetera subeant onera Ecclesiasticæ disciplinæ; necesse est honorum ac prouentuum spe eorum animi releuentur. Quantum splendoris, quantum firmitudinis nostræ Fidei confert, spectari Principum ac Dynastarum filios sacerdotio deuinctos, & obsequio summi Sacerdotis adductos? Id verò neutiqum contingeret, nisi pietas Christiani populi eidem summo Sacerdoti copiam remunerandi suppeditaret.

Vereor ne mihi à multis hinc exprobetur, hæc Christiani Orbis collationes posse tandem tolerari, si præmia iis conflata, ex merito, non ex affectu Romæ dispertirentur. Paulisper sistamus. Hac ratione de medio tollenda esset cuique Reipublicæ facultas remunerandi. Nulli enim Reipublicæ Deus tradidit perpetuo veluti fideicommissio, iusticiam ac sapientiam in distributoribus præmiorum. Quidquid humano iudicio committitur, cuidam regulæ committitur, sæpè ab affectu, sæpè ab ignorantia distorta. Adde, acutiùs ab egregio scriptore fuisse obseruatum, huiusmodi errores esse necessarios ad quietem Reipublicæ conseruandam; cum certum sit, si maius præmium, maioris etiam meriti certissimum esset argumentum, neminem æquo animo passurum, se aliis per tam apertum dedecus posthaberi. Gratissimum cuique leuamen est, posse fortunam vt inimicam virtutis incusare. Ceterum, quæ ab huiusmodi sacræ politix rudiori examine proueniunt expendamus, vt factò opus est in cunctis legibus moribusque ponderandis. Liquet profectò, ex tot tamque amplis remunerationibus à Pontifice distributis, oriri nostræ Religioni splendorem illum incompa-

comparabilem à me laudatum, propterea quòd in Christianis nationibus flos nobilitatis, doctrinæ, virtutis, Christi Aris deuotetur; quod certè, humanæ imbecillitatis vitio, in Ecclesiæ inopia non eueniret.

22 Neque hoc est (vt oblatrant aduersarij) sanguinem Christianæ gentis exfugere, quo Roma pinguescat. Nam si Sacerdotia consideremus; ea quocumque in loco, eiusdem loci populares plerumque obtinent: & quibus hoc non contingit, alia aliis in aliorum patria, per quamdam compensationem vicissim impertiuntur. Si pecuniam consideremus, quam sibi Pontifex è diplomatum, aliarumque facultatum traditione desumit; ea sanè veritatis calculo computata, tanta non est, quanta mediocri Principi sustentando sufficiat; cum videamus multos Principes non maximos nihilo minorem quam Pontifex in alenda familia sumptum impendere. Et tamen ij proventus solam conficiunt partem illius summæ, quam Pontifex ad id infumit; cum pars altera, nec tenuis, ab eiusdem profana ditione illi suppeditetur. Rationem subducite, quam particulam eorum singula verè conferant. Præterea illà ipsà particulà quiaam, rogo, perfruuntur? Romana Aula, non est Aula ibi à stirpe nascentium: Aula est Ecclesiasticorum, ex variis Orbis Christiani Prouinciis eò confluentium: ac propterea decora, diuitiæ, commoda illius Aulæ ad cunctas etiam Orbis Christiani Prouincias pertinent. Quis verò, nisi vecors aut improbus, inficiabitur, conferre plurimum ad incitamentum virtutis, communem quamdam Christianis omnibus Aulam esse, in qua possit pro se quisque coniti per meritorum gressus ad summam & dignitatis, & opulentia, & dominationis fastigia?

23 Dimetiatur denique huius principatus vtilitatem normam magis apertam, sensibus & vulgo etiam expositam, id est effectis. Nulla perinde Respublica vt Christiana tam numerosè, tam splendide tueretur ac fouet nobilitatem, nimirum decori, honestatis, virtutis, inuentionem altricem, & quæ meritò apud inclytam Germanorum nationem tanti aestimatur. Id autem ex eo prouenit, quòd cum in Christiana Religione, dignitatibus redditibusque nobiles alliciantur ad vitam cælibem, quàm inter Militares, quàm inter Clericalem ordinem profitendam, efficitur, vt patrimonia familiarum ab iis facile integra retineantur, vbi alioqui maiorum natu iura minoribus fratribus euaderent intolerabilia. Nulla alia hominum natio adeò vel maximè abundat literis. Quid ita? Quia supremum obtinet Principatum, atque in eo tam sublimes gradus, quibus tam

1520.

quam præmiis propositis, ad Palladis studia, non Martis aspirant. Si (vt paucis multa complectar) vniuersum terrarum Orbem circumspectemus, nulla nobis occurret Respublica aut felicior, aut excellior, aut ornatior iis dotibus, quæ supra belluas hominem euehunt, ipsisque Angelis admovent, quàm Christiana Communitas obtemperans Romano Pontifici. Neque id naturæ climatisque beneficio tribuatur. Aliis tempestatibus longè felicior, excellior, & in politicis præstantior extitit Oriens, quàm Septemtrio. Id igitur quoddam bonum est, quod oritur ex ipsa ratione Principatus à Christo constituti, quo suum populum manifestâ prærogatiuâ insigniret in terris; cuius Principatus, vt intelligitis, basis, nexus, rector, ac mouens tamquam intelligentia, Romani Pontificis auctoritas est.

Quare primum ac præcipuum ex capitibus à me propositis ita concludo: Si Lutheri pertinacia, vt iam vobis exploratum est, id enititur, vt Christianæ Religionis cardines diuellat, sublato mortalium operibus respectu supplicij præmiique cælestis, Sacramentis veneratione, votis solennibus custodiâ, fidei sacroque Christianorum Principatui vnitatem, atque id expellendo funditus ex animis pietatem, atque à cœtu mortalium felicitatem, vbiicumque illius doctrinæ lues affatur; quæ lues adipi sensuive infusa, adeo tenaciter, vt in dies experimur, populos corripit, adeo longè lateque per eos grassatur: liquidò apparet, opus esse remediis præsentissimis, vt opprimatur. Animaduertit id perspicaciâ singulari Maximilianus Cæsar, suisque literis Romanum Pontificem stimulauit, vt proserpenti hæresi suarum definitionum auctoritate obuiam iret, pollicitus se per vniuersum Imperium eas pro virili promoturum. Hac permotus fiducia Leo Decimus, non dubitauit sacrosancta sua tela ad pugnam educere, & Apostolico studio suas omnes partes explere. Nolet enim uerò Carolus, despectâ sententiâ, violatâque promissione Decessoris & Aui, Pontificem impiorum ludibrium deferere, ingensque illud incendium sibi præsens negligere, cuius vel primæ scintillæ tantum Maximiliano sollicitudinis ardorem intulere.

Hoc ita stabilito, de reliquis duabus partibus pauca supersunt dicenda. Secunda pars est, an sit reliqua spes vlla curationis per remedia minùs acria, minùsque mordacia, quàm sit Edictum Cæsareum. Sed quod, oro, huiusmodi remedium non est adhibitum? Pontifex, exclamare ausim, per suum dedecus (si vniquam Christi Vicario dedecori vertenda sit charitas) Pontifex, inquam, perinde cum

cum Lutero egit, ac si cum magno Principe agendum, non cum pernicaci cucullato. Illum acciuit Romam; eoque recusante, causam Romano Tribunali nouo exemplo subtractam, in Germania Cardinali Legato, clarissimo ætatis nostræ Theologo, demandauit. Legatus passus est, uti sese Lutherus adiret Cæsareâ fide munitus: quod idem erat, ac reuinctis Legati brachijs, & linguâ solum solutâ. Audiuit hominem sæpè quâ voce quâ scripto loquentem: integram obtulit veniam sceleris, omnium quæ à Christi cultore admitti possunt scdissimi, modò ipse scelus agnosceret. Amicorùm cohortationes adhibuit: tulit postea se, ab eodem indecore deferi, non modò non impetratâ, sed ne significatâ quidem abeundi facultate, atque uti suspectæ fidei iudicem repudiari, abstinuitque ab ea legitima consuetaque multa, quæ est, reum damnare. Deinde, Lutero exhibente plenam animi confessionem cum voce Pontificis, ac si Dei vox foret, Pontifex articulos definiuit in genere, prætermisso Lutheri nomine in diplomate, ut ab ea ignominia intactum relinqueret. Ille interea in Romanam Sedem, summis Regibus adoratam, tamquam in sceleratorum colluuiem ore & calamo debacchari, ipsius auctoritatem abnegare, & ad Concilium prouocare, quod neque tunc coactum erat, neque erat in promptu ut cogere, arrogatâ sibi licentiâ, vel agendi vitam immunem ab omni Ecclesiastica potestate, vel compellendi Ecclesiam, ut ipsius solâ gratiâ Generale Concilium congregaret. Post hæc omnia, Carolus Militius, vir in his regionibus satis clarus, Legatus à Romano Pontifice ad præclarissimum Septemuirum Saxonie, sæpius impendit reconciliando Lutero, nedum lenitatis, sed demissionis officia lacrymasque; neque quidquam ab eo impetrauit, nisi literas ad Pontificem eâ putidas ignominia, ut longè urbaniores illi scriberet Turcarum Princeps. Obtulit tam sæpè Lutherus causam suam subiicere iudicio, inter ceteras, Academiæ Louanienfis: ea doctrinam illius damnauit; sed obsequij loco contumelias retulit. Adhuc Pontifex, ut suæ vocis humanitate orisque maiestate hominem recuperaret, & quò etiam ipsemet adspiceret quantum interesset inter veram Romam, & eam quam idem obrectationum suarum carbone delineauerat, flexit animum ad eum Romam inuitandum, simulque fidem publicam ac viaticum offerendum: neque destitit, tamquam cum filio fugitiuo cum eo agere, qui secum atroces inimicitias profitebatur. Postremùm, sollicitatus Academicarum Præfulumque Germaniæ postulationibus, ut in hunc animorum deceptorem damnationis fulmen iacularetur,

1520.

ipsum de ista imminente praemonitum voluit, eique simul indulgere nouum spatium fulminis euitandi. At quis iam ex tam constanti clementia, tam patienti ac tanta cunctatione tandem extitit fructuosus? Durior eius contumacia effecta est, eius despicientia petulantior, supra modum impia eius blasphemia, dum ipse interea nouos in dies asseclas sibi adiungeret, seu loquacitate deceptos, seu licentia fascinosos. Atque hoc denique leuamentum est, quod infamiae illius perditae capitis mitiora remedia contulere.

Caesar ex altera parte purgantia, sed minus acriter expertus est. Primum enim sacrilega volumina interdixit, sed auctorum nominibus pepercit, & ea tamen volumina auctiore semper numero ac foediore contumacia pullularunt. Eadem comburi iussit, Academicarum magni nominis iudicio, vnaque Archiepiscopis Septemviris auctoritate ac exemplo rem comprobantibus. Lutherus contra ausus est aliis flammis ea volumina absumere, quae maxime, secundum sacras Literas, venerationi sunt Christianae Reipublicae, quippe certa regula recte credendi atque viuendi. Augentur in dies concionum impietas, libellorum petulantia, satyrorum aculei, conuenticulorum seditio, querimoniarum etiam insolentissima confidentia. Quoniam ergo quodcumque aliud telum draconis huiusmodi squamis retunditur atque hebetatur, quid iam reliqui sit, nisi Edicti Caesarei tormentum explodere?

Verum, ne quis obiciat, ex hoc ipso incrementum mali pertimescendum, si forte Lutherani, ex desperatione ferociiores, potentioresque ex multitudine, in apertam adeoque insuperabilem perduellionem erumpant, oportet ad vltimum caput ex tribus alatis accedere, expendamque breuiter, vtrum ex duobus consiliis maius nobis detrimentum minuetur. Edicto superfedeat Caesar. Quid, nonne Caesarem pro inimico Lutherani iam habent? Nonne Caesar ex vniuersa ditione sua illorum doctrinam profligauit? Nonne per incendia eidem simul cum auctoribus suis infamiae notam inussit? Nonne hoc ipsum etiam tres à me laudati Septemviri persecerunt? Quam sibi pacem ab his Principibus sperandam putent, post tam acerbam nequitiae suae declarationem? Et post offensionem adeo grauem, quam ab illis vltionis efferatae vicem hi Principes expectare non debeant? Vbi inimicitia iam capitalis est & in aperto, tergiversatio hoc vnum facit, vt opportunitas detur hosti se muniendi, & ictum praecupandi. At verò, etiamsi animi iam exultanti non essent offensionum acerbitate, satis adhuc forent damna tam funesta, de quibus iam disserui, ab hac secta imminen-

culq

11

tia sinceritati Religionis, populorumque tranquillitati, vt quodcumque minus periculum præ illis leue reputaretur.

28 At vndenam ymquam, per vestram fidem, hæc pericula formidamus? Nõne in hoc amplissimo Senatu tota Germaniæ potentia coalescit? An ignoramus infinitam in hac natione populorum erga Principes reuerentiam? Enimuerò quibuscum tandem contenditur? cum turba, quæ vti formidabilem ante certamen obtemeritatem sese ostentat, ita in conflictu contemnendam se prodit propter timiditatem. Plurimi sunt, non inficior, non tamen innumerabiles, vt videntur quòd voce turbulenter obstrepant: qui autem impendit totum spiritum vt obstrepat voce, nihil sibi retinet, quò manu rem gerat. Quantò ex Dei beneficentia numerosior est factio Catholicorum? neque solùm numerosior, sed instructior, atque validior cunctis illis dotibus, quæ in certaminibus numero potiores sunt? At sapientiæ existimationem exposcitis? Academia celeberrimæ Lutherum damnarunt, Gradus venerationem requiritis? omnes Germaniæ Episcopi, Præsides, Rectores Ecclesiarum maximè conspicui Lutherum execrantur. Vultin' dominationis potentiam? Cæsar in sui patrimonij ditione Lutheri Opera publicè concremavit, potiorque pars Germaniæ Principum ac Dynastarum Lutheri nouitatem abominatur: An fortè Principum exterorum tutelam extimescitis? Gallorum Rex Lutheri doctrinæ sua in Regna ingressum prohibet, certisque coniecturis habetur, consensu Regis à Parisiensi eiusdem Academia censuram in Lutherum excudi ac fabricari, quam hîc breuè spectabitis. Rex Britannia, vt perlatum est, vulnus Luthero intendent, suâ manu infligendum, dum in illius errores librum elaborat. Quid Pannonia, quid Italia, quid Hispania sentiant, satis liquet. Nemo ex finitimis, tametsi vos odisset, hoc vobis malum optaret. In hostili domo, si propè sit, exoptatur quidem febris, non tamen pestis. Quid tandem sunt Lutherani, nisi farrago ex arrogantis grammaticis, ex inquinatis clericis, è discinctis regularibus, ex illiteratis caudicis, ex nobilibus delapsis, è seductis plebeiis? Concors decretum huius præstantissimi Confessus simplices animos illuminabit, monebit incautos, nutantes pertrahet, pauidos confirmabit. Quòd si quis ex Primoribus huic sectæ hucusque patrociniatus est, noler in Luthero importunè defendendo iniuicissimi Cæsaris, & Augustissimi huiusce Senatus Maiestatem offendere; quippe se suo inobsequens capiti, suo discors corpori membrum ostenturus.

Verum-

1520. Verumtamen, utcumque hominum improbitas, temporumque calamitas efficerent, ut ad tam grauem ictum nefasta hæc planta adhuc viua persisteret, viuet adeo debilitata, ut sperare iam liceat, non solum eius germina in præsens reprimenda, sed ipsam sæculo feliciore casuram. At verò absque huiusce securis ictu illam videre mihi videor occupantem suis ramis ingentem hanc Christi vineam, eamque in horridum nemus, in omnium bestiarum iustra miserimè deformantem: vnde contingat Germaniæ, ob effrænatam Lutheri hæresim, id quod Asiæ contigit ob sædam Mahumetanam superstitionem.

CAPVT XXVI.

Lutherus accitus ad Conuentum, datâ Cesaris fide; adest: interrogatur: quid respondeat.

Cœtus ille vehementer commotus est Aleandri rationibus, et eâ eloquentiâ adductis, quâ ipsas intenderet neruis, non effeminaret pigmentis. Quapropter cum eodem antea propenderet, rebus pluribus, de quibus ambigebatur, euanescentibus, à plerisque in eam sententiam itum est, Lutheranam hæresim esse funditus euellendam. Carolus verò eam adeo auersabatur, ut oblatas à Luthero literas, quibus ad excutiendum Pontificiæ auctoritatis iugum à Germaniæ ceruicibus illiciebat, legere recusauerit; quin eas repente conciderit, itaque concisas tradiderit Aleandro, qui ad Leonem mitteret. Non tamen cessabat factio Lutherana saltem moras innectere, satis gnara, tempus commutationum omnium parentem esse. Studuit idcirco ad æmulationem distrahere Aleandrum disputationis inuitamento, quam ille sapienter repudiauit, quemadmodum Colonia prius egerat; merito Romæ ob eam rem collaudatus, mandato etiam iniuncto, ut in eadem repulsa vsque persisteret.

Operam etiam dedere, ut idem laceffit in iniuriis incandesceret; si forte ad priuatam vltionem conuersus à sollicitatione causæ publicæ dimoueretur: eoque deuentum est, ut homo vilis, Consilij Cæsarei ianitor, animo Lutheranus, Aleandrum pugnis eius pectori admotis repulerit. Ille verò excelsi animi moderatione iniuriam tolerauit; cum satis intelligeret, perperam ab eo pugnari, quia configendo hostium Imperatore se flectat, quò acceptum à lixa vulnus vlciscatur: ostenditque se probè callere discrimen inter verum honorem, cuius mensura bonum publicum esse debet, ac popularem,

fularem, qui idolum quoddam est, ab ingeniis stolidè ferocientibus fabricatum.

3 Non tamen euitare licuit obstaculum planè molestum à Saxone propositum, aiente, dubitari posse, an multa ex impiis Operibus, quæ Lutheri nomen præ se gererent, eum reuerà auctorem haberent, ideoque non æquum videri, hominem non vocatum & inauditum damnari. Timuit Aleander, ne hic hominis accitus eò tenderet, vt in solempni disputatione Lutherus audiretur, cui ille inhæbat auidè, fretus linguæ suæ volubilitate, animi sui audaciâ, & communi auditorum inscitiâ. Quamobrem sedulò contestatus est apud Cæsaris administratos, non esse in controuersiam adducendum id quod à Romano Pontifice, supremo Iudice in rebus Religionis, sancitum fuerat; præterquam quòd non esset in potestate illius Conuentus, vt pote profana, huiusmodi causis præesse: Lutherum denique Colonie palàm edixisse, recusari à se Philosophos, Canonum peritos, & vniuersum Ordinem Ecclesiasticum; proinde solum esse reliquum, vt Tribunal ab illo admissum ex meris Grammaticis ac Poëtis constitueretur.

4 Sed statim factus est certior, vocari Lutherum; non quòd proscriptos à Pontifice Romano articulos in concertationem adduceret, sed quòd declararet, an eos tamquam suam doctrinam agnosceret. Nihilominus, tametsi illius rei causâ is acciretur, nec mora nec periculum vitabatur; quoniam homo factiosus, ac linguâ promptus, ardore vultus, & oris spiritu ad concitandam feditionem plurimum valuisset. Cùm etiam haud lateret, à quibusdam veluti sanctum illum coli, eiusque imaginem excusam fuisse, apicte supra verticem diademate more Sanctorum.

5 Urgebat Aleander, hæreticum manifestarium, à Romano Pontifice iam damnatum, neutiquam audiendum. Quòd si adhuc citandus esset, vt nouæ damnationis forma seruaretur, haud certè fidem publicam illi præbendam, quæ concedi non debet pro eo crimine, cuius nomine reus citatur. Sed in causâ magnis vtrimque patrociniis fulta, media plerumque consilia prævalent: præsertim verò Germaniæ libertatis mos est, in re dubia mitiorem sequi rationem damnandi. Missus igitur Fecialis minister Cæsaris, qui fidem publicam Luthero deferret. Hic Lutherus, quamquam multis dehortantibus, statuit eò se conferre; consiliisque suæ linguæ viribus, quâ elatus vniuersis Imperij Ordinibus sollicitudinem incusserat, sperauit ad sua signa vniuersos Imperij Ordines eadem se pertracturum.

Pars I.

P

Effecta

1520.

Effecta huius aduentus (quæ probrosissima fuerunt ignominia, supra quam Lutherana vniquam hæresis passa sit) describuntur à Suauis eâ artis industriâ, vt non per plurimum falsitatis, sed per plurimam veritatis silentium, rem tamquam illi sectæ admodum honorificam repræsentet; sculptores imitatus, qui è rudî saxo pulchrum simulacrum conformant, non addendo, sed demendo. Nos itaque, quò Lectorem edoceamus, rem distinctè pleneque proponemus, existimantes longitudinem breuitatemque narrationum ab eorum voluptate commodoque metiendam, quibus illæ scribuntur.

Venit ad Conuentum Lutherus, centum equitibus, quos nobiles eiusdem partium instruxerant, comitantibus. Iter facienti occurrebant populi, nonnulli studio, cuncti curiositate commoti. Cum octo solùm equitibus Wormatiam ingressus, ad hospitium prope Saxonem diuertit, atque è curru desiliens exclamauit: *Deus pro me stabit*. Eodem die tota ciuitas sollicitè confluit, quò monstrum spectaret seu sapientiæ seu nequitia. Conspectus tamen minuit existimationem apud multos doctrinæ, apud plurimos probitatis. Defecerat opinio doctrinæ, quòd eius argumenta, vt est natura sophismatum, amiserant fulgorem illum improvisò, quo aciem perstringebant; atque aduersus ea iam cognita in ipsius commentariis, exactâque sapientium virorum trutinâ perpensa, satis se quisque munierat: ac propterea ipse potiùs ad obiectorum nouitatem inermis euaserat. Ex altera parte aduersantem sibi experiebatur fauorem ac studium ipsius famæ. Sicut enim illa suis exaggerationibus hominis ingenium quasi supra conditionem humanam extulerat; ita quidquid in eo infra hanc mentionem apparebat, despiciatui ducebatur. Quod verò ad probitatem attinet: rudiores haud deerant, qui sub ea loquendi agendique ratione per lyphaticam auctoritatem, nescio quid diuinum suspicabantur; vt ex aduerso alij, ob eandem causam malo dæmone obsessum existimabant. At magis cordati, illius animum metientes tam eo quod per os eius intrabat, quàm eo quod exibat, planè agnoscebant in ipso multum intemperantiæ, superbiæ plurimum, plurimum iracundiæ, vno verbo, summam peruerfionem inferiorum appetentiarum, quibus edomandis studuit Euangelium. Quare haud illis verisimile videbatur, eum à cælo fuisse destinatum, tamquam ipsius nuntium & interpretem singularem. Atque in primo ad Cæsarem aditu tantum modestiæ in verbo ac gestu ne tantisper quidem valuit sibi mutuari ab arte ac reuerentia, vt qualis esset reapse dissimularet.

simularet: vnde lepidè Cæsar dixit: *Hic certè numquam efficeret ut hereticus euaderem.* 1520.

8 Postridie quàm aduenerat, Cæsarem adiit coram Comitibus die 17. Aprilis. Statimque ex Conuentus mandato interrogatus fuit ab altero Ioanne Eckio (quod nomen Lutheri damnationibus fatale) Treuirensis Archiepiscopi Vicario, viro docto, Catholico, & Aleandri necessario. Prima interrogatio fuit, an Martinus tamquam suos agnosceret libros ibi productos, aliosque suo nomine iam euulgatos. Aderant ibi viginti quinque circiter ex Operibus in lucem editis à Luthero, & Aleandri collectis industriâ. Simul etiam quaesitum, an vellet res in illis contentas sustinere. Ad priorem partem respondit, eos libros reuerà suos esse: ad posteriorem, tempus ad deliberandum postulauit in tam arduo negotio, quod ad Dei verbum, animarumque salutem pertineret. His auditis, Cæsar cum suis Consultoribus aliò secessit, aliò Septemviri cum ceteris Principibus, aliò etiam liberarum Ciuitatum Delegati. Dein cunctis in vnum conuenientibus, idem Eckius, Cæsaris ac Imperij nomine dixit: Absurdum videri, spatium ab eo ad considerandum deposci, cum ad dicendam super eo argumenta causam disertè in ius vocatus, debuisset in promptu responsum habere. In causa Fidei prolationem minimè concedi, proptereà quòd cum periculo atque offensione fidelium id contingit: nihilominus, ex summa Cæsaris clementia, vsque ad proximum diem tempus indulgeri. Postea illum admonuit, fuisse ab eo theses conscriptas contra Romanum Pontificem Sedemque Apostolicam, ac multas hæreses disseminatas, quibus nisi confessum fuisset occursum, nec ipsius retractationem postea, neque vim Cæsaris ad incendium extinguendum profutura. Sed hæc postrema verba in rem fortasse non erant, cum illi ceu periculum obiicerent id ipsum, quod idem ceu prosperum quid appetebat. Verumtamen visus est Lutherus egredi minori cum confidentia quàm fuerat ingressus; quippe intelligebat eò se adactum, ut vel partum sibi nomen exueret palinodiâ, vel Imperij totius indignationem subiret peruicaciâ.

Alter Lutheri accessus ad Conuentum; & quæ ibi acciderint.

Quæ Wormatiæ gesta, in causâ Lutheri, narratur in Volumine Archiepiscopi Vaticani, inscripto, *Acta Wormatiæ*; præter citatas Aleandri literas.

Post huiusmodi colloquium iniunxit Cæsar suo Confessario, ac Vicario Treuirensi, vt postridie manè vnâ cum Aleandro conuenirent de iis, quæ cum Luthero postero die essent agenda. At Aleander sollicitudine haud prorsus vacabat, gnarus multos, nomini Romano infensos, auctores esse Luthero, vt ea solùm retineret quæ contra Romanum Pontificem eiusque Aulam oblocutus fuerat, ceteris erroribus reuocatis. Quod si accidisset, minimè sperandum videbatur, vt Conuentus constatus ex tot profanis hominibus, ac sinistra opinione corruptis, in sententiam damnationis abiret. At vasti callidique homines, cuiusmodi erat Lutherus, student impensius nihil sibi nocere, quàm nocere inimico. Idcirco consilium ab eo reiectum; vt pote quod omnem fidem suæ doctrinæ ademisset, si ore suo palàm omnibus fateretur, se ad eam vsque horam hæresiarum fuisse, soloque pœnæ metu coercitum à Christianis seducendis.

Itaque sequenti die regressus ad Conuentum Lutherus dixit: Libros suos tripartito diuidi posse: aliis religionis argumenta contineri, & ex iis multa ne ab aduersariis quidem damnari: se non posse, nisi conscientiam lædat, ab eorum doctrina recedere. In aliis, Romani Pontificis Decreta, ac Pontificiorum sententias impugnari: atque illorum reuocationem nihil aliud esse, nisi eam humani generis carnificinam communiri. Hic verò contumeliosis obiurgationibus debacchari cepit; quæ tamen illic Cæsaris auctoritate in illius ore suffocata sunt. Quare ad tertiam classem progressus, in ea dixit varios aculeos inesse ac probra in suos æmulos, Romæ assentatores & mancipia; ac sanè ingenuè fateri, se in pungendo mordendoque fines honesti transgressum; sed hoc ipsum in illos reiciendum, qui se prouocassent; nolle tamen eos libros retractare, vt is qui non sanctitatem sed doctrinam profitebatur. Satis se quidem hominem noscere, adeoque erroribus obnoxium: propterea se paratum esse de suis opinionibus cum quocumque mortalium disceptare; atque vbi sacræ Scripturæ testimoniis conuinceretur, suas offerre manus, quibus suamet Opera in flammis coniceret. Interea in ipsis contradictionibus agnoscere se Euangelicæ doctrinæ lineamenta, dicente Christo, *Non veni pacem mittere, sed gladium*. Dignum esse tantis Principibus, supplicem & innocen-

tem

tem ab impetu inimicorum tueri: Agi in eo negotio de communis Patriæ salute. Consulere proinde Cæsaris iuuentæ, neque recentis Imperij natalem infaustum redderent eâ imprudenti damnatione, inextricabilibus turbis Germaniam implicaturâ: neque fas, neque congruum esse, humanæ vtilitati res Diuinas accommodare. Cumque pergeret fusiùs sacrarum Literarum exemplis ea confirmare, interpellauit Treuirensis Vicarius; Si nouæ ab eo sententiæ proferrentur, fortasse cum Pontifice acturum fuisse Cæsarem, vti doctis integrisque viris examinandæ committerentur. Verùm, hos errores fuisse iam ab Ecclesia proscriptos in hæreticis Waldensibus, Piccardis, Adamitis, in Wiclefo, Ioanne Husslo, & Pauperibus Lugdunensibus. Eum deinde percontatus est, velletne Concilium Constantiense recipere, quod adeò Germaniâ venerabatur, quodque fuerat recens collectum ex vniuersis Christiani Orbis nationibus. Negauit disertè, propterea quòd Concilia quandoque aberrauerant, atque inter se discrepabant. Demonstrandum hîc suscepit Vicarius, non posse in rebus Fidei Oecumenica Concilia aberrare, nec discrepare. Sed Cæsar ad postremum Lutheri effatum horrore perculsus, colloquio interciso illum à Conuentu dimisit. Remigrauit ad hospitium Lutherus multis ex Frederici familiaribus deductus, populi que infinitâ multitudine, semper auidi exaturandi lumina iis spectaculis, quorum rumor quocumque tandem nomine percrebuerit.

4 Cæsar postridie manè, Septemuiris aliisque Principibus magnâ frequentiâ conuocatis, eorum sententias de Lutheri causa rogauit: petitoque ab illis ad respondendum spatio, subdidit Cæsar, velle se prius exponere quid ipse sentiret; iussitque recitari scriptum haud breue suâ manu exaratum, quod confestim cum Pontifice per suum Romæ Legatum communicauit. Pontifex verò & in Senatu Vaticano id perlegendum curauit, & Cæsari gratias egit literis studiosissimis, quibus per insolitam Pontificibus amoris significationem in eo literarum genere, suo chirographo aliquot versiculos adscripsit. Scripturæ sententia hæc erat: Compertum esse Conuentui, se ortum ducere ab Imperatoribus Christianissimis, à Catholicis Hispaniæ Regibus, ab Archiducibus Austriæ, ac Burgundiæ Ducibus, qui omnes cultu ac propugnatione Romanæ Fidei, veterumque Catholicorum Rituum illustres extiterant: proinde studere se, vti venerabatur memoriam; ita Maiorum suorum exempla prosequi, cum Religionem pristinam tuendo, tum ea potissimè quæ ab iisdem in Oecumenico Constantiensi Concilio re-

1520. cepta fuerant. Aduersari tunc huic Religioni cœnobitam male
 deceptum, qui non solum vniuersam fidelium classem tunc exi-
 stentem damnabat, sed vniuersam etiam à decem sæculis iam præ-
 teritam. Ideò apud se statuisse, regna, thesauros, amicos, corpus,
 sanguinem, vitam spiritumque profundere, ne tantum malum am-
 plius progredi sineret, cum tam graui sua ipsorumque ignominia.
 Cùm ad ea vsque tempora Germanorum natio inter alias præluxisset
 Iustitiæ Fideique cultu, non posse absque summo apud æquales
 ac posteros dedecore, in præsentia pullulantem illic, nedum hære-
 sim, sed qualemcumque illius tenuem suspicionem à se permitti.
 Quoniam igitur pridie illius diei pertinax Martini responsum om-
 nes audierant, placere tunc sibi quid haberet in animo Conuentui
 palàm facere; id autem esse, valde se pœnitere, tamdiu moram tra-
 xisse ad eam hæresim propulsandam. Quapropter nolle amplius
 Lutherum audire, sed ipsum dimittere, seuerè admonitum, vt per
 viam conditiones in concessa fide appositas exactè obseruaret, ne-
 que conciones habendo, neque populos seu publicis seu priuatis
 sermonibus ad res nouas motiue concitando, neque villo pacto
 suorum errorum tabe inficiendo: dein penè statutum apud se esse,
 hominem persequi vti manifestum hæreticum; atque ab ipsis omni-
 bus postulare, vt in ea causa se gererent prout probos Christi cultores
 deceret.

Vniuersus Confessus iuit in sententiam Cæsaris, idque agebatur,
 vt postero die Martinus dimitteretur. Sed eadem nocte Lutherani
 præfixerunt in foro, vt iam insinuauimus, denuntiationem minarum,
 quã quadringenti nobiles coniurati minabantur, primò quidem
 Moguntino tamquam Conuentus Principi, deinde verò ceteris
 generatim Ordinum capitibus. Hæc denuntiatio, sumptis viribus
 à propinquitate nobilis cuiusdam Dynastæ, militari virtute formi-
 dati, ac Luthero studiosissimi, Moguntinum perpulit (qui pio ma-
 gis animo erat, quàm forti) ad Cæsarem communi nomine rogan-
 dum, vt per ipsum liceret denuò Lutherum interrogare, atque
 ad saniora consilia cohortari. Quamquam autem intrepidè Cæsar
 id pernegasset; tamen Saxo dedit operam, vt rursus vniuersorum
 precibus id à Cæsare deposceretur, adductâ ratione, Vbi nihilomi-
 nus peruicaciter Martinus obduresceret, titulum inde cunctis ho-
 nestiorem futurum ad hominem depellendum. Ad hæc tandem re-
 spondit Cæsar, Nolle se ab eo quod statuerat recedere, neque cui-
 quam iniungere, vt nomine publico Lutherum adiret; sed quò po-
 stulanti Conuentui gratificaretur, indulgere nouum spatium trium
 dierum,

dierum, quibus priuatim exhortari hominem possent: atque ubi is respiceret, curaturum se ut à Romano Pontifice venia impetraretur.

- 6 Negotium permouendi Lutheri suscepit Archiepiscopus Treuirensis. Erat hic Richardus Grieffeclau, Frederico intime familiaris, sed probus Catholicus, adeoque cupientissimus rei ita componendæ, ut simul amico Principi satisfaceret, simul Religioni nihil officeret. Mos est hominibus, ut si fortè cum argumenta ad persuadendum idonea se habere arbitrentur, vnusquisque antecedentem peruiaciam adscribat non tam peruiacis animi durtiæ, quàm prius hortantium infantia, confidatque id se perfecturum, quod alij nequiuertint. Conuenerunt apud Treuirenses multi Septemviri ac Principes, tam Ecclesiastici quàm profani, omnesque Luthero suadebant, ne contra communem sententiam animum obfirmaret, obiectis præsentissimis periculis, in quæ sua ipsum pertinacia præcipitem ageret: sed omnia incassum. Verumtamen Treuirensis sperauit rem sibi meliùs processuram in priuato quàm in publico congressu, atque suum intra cubiculum secum duxit Lutherum cum duobus Doctoribus, sine quibus hic de causâ quidquam agere renebat; adduxit quoque memoratum Eckium Vicarium suum, & Ioannem Cocleum Decanum Francofordiensem, spectatæ pietatis ac doctrinæ virum, qui ex priuato Religionis studio Wornatiæ per eam occasionem se contulerat, quò causæ Catholicæ opitularetur; ideoque semper postea Lutheranae loquacitatis morsibus dilaceratus est. Hic denuò plurimis rationibus Martinum Eckius hortatus est ad recipiendam Generalium Conciliorum doctrinam. At ille constanter affirmavit, ea interdum falli; præcipuè verò errasse Constantiense in damnanda positione Ioannis Husii, affirmante, *solis prædestinatis Ecclesiam constare*. Pro qua quidem positione idcirco Lutherus adeò laborabat, quia cum promissam Ecclesiæ assistentis Dei tutelam negare non auderet, nolebat Ecclesiam concedere visibilem ac manifestam, cuius iudicio damnari posset, sed quamdam Ecclesiam, ad quam discernendam necesse sit impenetrabilia diuinæ destinationis decreta dignoscere; quò hac ratione cuiuscumque humano iudici se subdiceret, atque vniuersa ad interiorem Dei asflatum referret, hoc est, ad suammet assertionem atque sententiam.
- 7 Rei euentu ad Principum Congregationem, deinde ad Cæsarem delato, significauit Carolus, videri sibi rei expediendæ tempus instare. Sed conceptæ spei tenax Treuirensis, petiit impetrauitque, deprecante Conuentu, adhuc bidui dilationem. Itaque 25. Aprilis Luthero accito, quietis appetentior Archiepiscopus quatuor obtulit, quæ

1520. quæ tamen Romano Pontifici nec accepta fuissent, neque decora. Primum erat, Vt Lutherus Pontificis simul & Cæsaris iudicio se permitteret: alterum, Vt vnus Cæsaris iudicio, quem pro certo habebat Septemuir, omnia ex Pontificis sententia peracturum: tertium, Vt in Cæsaris Ordinumque Imperij iudicio se reponeret: quartum, Vt enormiora quædam pronuntiata in præsentia reuocaret, cetera futuro Concilio committeret. At sanè media consilia sæpè vtramque partem offendunt, cum etiam mediarum qualitatum sit extremas corrumpere. Hæc oblata ex vna parte supremam Romani Pontificis in rebus Fidei auctoritatem violabant; adeoque de his Alexander acerrimè conquestus est: apud quem se purgabat Septemuir, sibi fuisse in animo non aliã ratione ea proponere, nisi quatenus postmodum auctoritate Apostolicã comprobarentur. Ex altera parte decisionem delegabat iudicibus huiusmodi, quorum iudicium sibi aduersum futurum prænoscebat Lutherus: & propterea repulsam ab eo retulere. Iactabat ille, Romanum Pontificem sibi esse inimicum, Cæsarem suspectum, seque ab Oraculo diuino edoceri: *Maledictus homo qui confidit in homine. Nolite considerare in Principibus, aut in filiis hominum, in quibus non est salus.* Neque minùs suspectos sibi esse Ordines Imperij, eosque omnes aduersos in se animos variis argumentis satis patefecisse. Iudicium futuri Concilij amplexurum se fuisse, dummodò ibi res verè perpenderentur solis Scripturarum effatis, non simul intermixtis seu maiorum traditionibus, seu superiorum Conciliorum scitis, seu Patrum interpretationibus, seu viribus rationum. Quod planè idem fuisset, ac debili oculo (qualis est hominis mens ad Diuina mysteria) paginam legendam proponere minutissimis characteribus exaratam, simulque conspiciolorum omnium vsum negare. Adhuc tamen propendebat ad ea Septemuir, modò Lutherus, vt aliis significauerat, silere sustineret; quòd ita speraret hæresim lentâ tabe interituram. Sed hoc etiam ille perucax recusauit, cum articuli futuro Concilio committendi ex iis forent, quos Constantiense proscripserat; certus apud se nequaquam in dubium reuocandi quidquid Hussus & Wiclefus contra vniuersam Ecclesiasticam Hierarchiam effutierant.

Postremò, Archiepiscopus Lutero proponendum curauit, vt quando propositas ab aliis conditiones repudiabat, aliquid ipse depromeret quieti publicæ conducibile. Tum verò Lutherus, ex multiplicatione precum, quâ totum Imperium ad se conuersum spectabat, suarum virium fiduciam exaugebat; adeoque preces illæ solùm valebant ad pertinaciam ex audacia cumulandam. Respondit itaque,

que, nihil sibi opportunius occurrere, quàm id quod ore Gamalielis Scriptura pronuntiat: *Si est ex hominibus consilium hoc, opus dissoluetur: sed ex Deo est, non poteritis dissolvere illud.* Quà nempe ratione conficeretur, Mahometis etiam superstitionem, atque idolorum cultum, esse à Deo, cum per tot sæcula nondum dissolui potuerint: à Deo pariter esse Calvinismum, qui reuera est quasi quædam hæresis herefeseo Lutherana, eamque, multis ipsi ablatis Prouinciis, potentia & asseclis superauit. Et etiam verum est, has omnes confecutiones magistro Luthero facile concedendas esse, cum ille vel ipsa scelera, Dei opera affirmare non dubitet.

C A P V T XXVIII.

Discessus Lutheri: Voluntarius eiusdem iter facientis raptus: Edictum Cæsareum in eum promulgatum.

1 Reuerentis, deferuescente iam spei calore pacificandæ Germaniæ, adeoque sedatiore animo rem pernoles, enimvero sensit, cuinam periculo, oblati huiusmodi conditionibus, sese obiecerat. Quapropter ex accepta repulsa latus, cupidusque se ab illis tricus prorsus expediendi, quidquid actum fuerat Cæsari detulit. Nec destitit Pontificij administri stimulos addere ad rem maturandam. Tunc Cæsar iussit per Curia ministros Luthero ita discessum indici, ut intra viginti dies ab vniuersa Caroli ditione decederet, seque per viam à concionibus habendis, concitandisque populis abstineret. De ea denuntiatione per eosdem ille gratias egit Cæsari, addiditque se in omnibus obtemperaturum; sed, ut ait Apostolus, *Verbum Dei non est alligatum:* quo dicto suam obfirmatam contumaciam expromebat aduersus præceptum, de concionibus non habendis.

2 Profectus est igitur postero die, qui fuit 26. Aprilis, ipsum deducente eodem Cæsareo Feciali, extra portam Wormatiæ à 20. equitibus suæ factionis exceptus. Post triduum Friburgum peruenit: ibi Fecialem dimisit, cum literis ad Cæsarem animi sui firmitatem purgantibus; reddidit etiam eidem ministro publicæ fidei chirographum, subdens eo sibi amplius haud opus esse. Creditum est, factu quodam id à Martino peractum, quasi semetipso fatisset armatus: sed reuera id egit, ne per concinnatum ab eo facinus, de quo dicemus, necesse foret custodiam Cæsaream violare; & quò magis fieret verisimile, sibi eo munimine spoliato à suis emulis vim factam.

3 Thuringiam ingressus, Saxonis ditionem, post habitam Eysenachi

Pars I.

Q

chi

1520. chi publicè concionem, excusafque ibi præmemoratas literas ad Carolum ab eo missas, quibus res omnibus innotesceret, die 3. Maij iter Wittembergam versùs profectur. Siluam ingressurus multos ex equitibus dimittit, qui ad eum præsidij causâ conuenerant. Alios è comitibus præmittit, specie hospitij opportunè parandi: ita quàm maximè potuit incomitatus arripit iter per siluam. Illic duo nobiles viri, Frederico fidissimi, hominem inuadunt ore personato; curruque cohibito, deiecto que, vt imitarentur hostes, in solum aurigâ & verberato, per vim simulatam abripiunt Lutherum, & equo impositum, ac militari chlamyde occultatum, per noctis tenebras clam in Westbergam arcem Saxonis, in monte à commerciis semotolitam, adducunt. Perstitit ibi nouem menses, lautè quidem pastus, sed ita clausus, vt ab vno solùm iuvene nobili videri posset, cibos quotidie deferente. Quin hoc totum vsque aded deliquit, vt neiple quidem Fredericus (sicuti narratur) sciuerit in quam è suis arcibus Martinus degeret; cum idem tamen priùs rei peragenda generatim dedisset mandata, peculiaris loci notitiâ sibi interdictâ, quò fas esset in iureiurando, vti fecit, verè Cæsari affirmare, quò vbinam Lutherus moraretur ignoraret.

^b Bzouius.

Epistola 31.
Alexandri.

Confestim raptus Nuntij Wormatiam peruenerunt. Plerique (vt Alexander Romano Pontifici significauit) ac in primis Cæsar, id quod erat suspicati sunt; eam videlicet ab aduersariis nequaquam captum, sed ab amicis subductum, ne in primo æstu Edicti iam imminentis grauius aliquid pateretur. Non tamen deerant, tam ex ipsius affectis quàm ex aliis inscitioribus, qui cultores Romani Pontificis ob eam rem lacerarent, perinde quasi violatâ fide publicâ hominem in vinculis detinerent. Et sanè (prout semper in promptu est aliquis temerarius blatero, qui, quò rerum admirabilium spectatorem se venditet, suorum etiam oculorum testimonium pro mendacio adducit) fuit qui testatus sit, visum à se Lutheri cadauer transfossam, reperiuntque in argenti fodina sepultum: quæ res præferocem leuitatem illi fauentium tam vehementer concitauit, vt ambo Pontificis Nuntij in magnum vitæ discrimen adducti censerentur. Atque hîc mihi veri dissimillimum sonat id quod narrat Suauis, antequam hoc accideret, proposuisse nonnullos in Conuentu, Lutherum esse interficiendum, nullâ fidei publicæ habitâ ratione, & per vnicam fidelitatis iacturam partâ Christianæ Reipublicæ tranquillitate. Profectò huiusce rei propositæ aliquid subuississet inuestigationi intentissimæ, quâ semper in eo negotio vltus est Alexander; nec illam sanè reticuisset ipsius literæ, quibus suum Princi-

1520.

cunctisque plaudentibus auditum. Post hæc, ut prius mandauerat Cæsar, delata sunt alia Diplomata ab iisdem Pontificiis Ministris, singula singulis Septemuiris: ceteris priuatim tradita, ad cuiusmodi ex temporis prerogatiua æmulationem, adeoque offensionem.

Deinde Cæsar Septemuiris ac Principibus exposuit, velle se aduersus Lutherum, iuxta ac in Conuentu sancitum fuerat, Edictum promulgare. Perlectaque ibi eius formulâ, Brandenburgicus Septemuir respondit communi nomine, eam cunctis placere, atque huiusmodi fuisse concordem totius Conuentus sententiam. Quæ omnia in publicas tabulas referenda curauit Aleander. Postridie mane 26. Maij (quamuis subscriptio, ut interdum vsuuenit, ad diem octauum reuocata fuerit) qui eo anno dies erat Dominicus Diuinæ Triadî nominatim sacer, cum Cæsar in templo adesset Nobilium frequenti coronâ cinctus, innumerâque populi multitudine stipatus, processit illi obuiam Aleander, duoque Edicti exemplaria latine alterum, alterum teutonice scriptum obtulit, obsecrauitque ut Cæsareâ subscriptione utrumque firmaret: quod ille festiuissimo vultu peregit, adstantibus Cardinalibus Moguntino, qui uti Princeps Conuentus iam illud signauerat, & Sedunensi; ac statim utraque exemplaria consuetis typis edita, & vndique peruulgata. Placet hic Edicti tenorem apponere.

Ad veri Romanorum Imperatoris officium pertinere, non modo fines Sacri Imperij, ad Orthodoxam viam adductis vel expulsis infidelibus, propagare, verumetiam ne qua hæreseos labe aut suspicio in iam sibi subditis nationibus sacrosanctam Religionem commaculet, summo studio prouidere: ac si qua iam oriri cæperit, eam omni ope, omniq. curâ, iuxta normam à sancta Romana Ecclesia hæcenus obseruatam, delere penitus & extinguere. Quemdam fratrem Martinum Lutherum, Ordinis sancti Augustini, erroribus & hæresibus, ab Orthodoxa Fide longe alienis, Religionem Christianam, in inelucta præsertim Germanica natione insicere conatum. A sanctissimo in Christo Patre Leone X. sacrosanctæ Romanæ & vniuersalis Ecclesiæ Summo Pontifice, ad quem Fidem Catholicam, & Ecclesiæ Sacramenta curare spectat, predictum Martinum à principio clementer & paternè monitum esse, ut à nefandis huiusmodi inceptis desisteret, & iam sparsos errores reuocaret. Quod cum ille neglexisset, & peiora semper prioribus adderet, conuocatis sapienter Reuerendissimis sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, Episcopis, & aliis Prælati, necnon Regularium Ordinum Prioribus seu Ministris Generalibus, ac ceterisq. pluribus scientiâ & probitate præstantibus viris, & in omni doctrinarum & linguarum genere eruditiss, ac diuersarum Christianarum nationum Doctõribus & Magistris (non paucissimis quibusdam Aulicis, ut

Polanus,

Polanus, alibi à nobis memoratus mentitur) prædicto tamen Martino prius vocato ac citato, ac in contumacia persistente, ipsius scripta, ut perniciofa, & Fidei, unitatiq; Ecclesie contraria, auctoritate sua Apostolica, præfatorumq; ad hoc accedente Cardinalium consilio & assensu, ac Episcoporum & Prelatorum, Doctorum & Magistrorum maturâ deliberatione, damnaſſe Lutherum, perinde ac in manifestam Ecclesie perniciem furens rueret, complures aceruatim libros, non modo nouarum, sed etiam à sacris Conciliis olim condemnatarum hæresum plenos diuulgare: Extremam Vnctionem cum VVicleſo, fictionem dicere: Liberum arbitrium prorsus nullum esse, sed omnia, certâ lege stare, ex Manichæi quidem, & ex VVicleſi penu depromere, & tamquam irrefragabili argumento Doctorum carminibus confirmare: De Purgatorio, & animarum quæ in eo expiantur statu, deq; diuini Sacrificij & veniarum suffragiis, quæ à nobis fideles defuncti expectant, cum VValdensibus & VVicleſiſtis contra Ecclesiam sentire: De Ecclesia verò ipsa militante, cum Pelagianis & Hussitis, sacrosanctis Conciliis palam contradicere, & pro suo arbitratu detrudere: Concilium Constantiense synagogam satanæ, quiq; in eo conuenerant, & Ioannem Hussum Hæresiarcham comburi iusserunt, Sigismundum utique felicitis recordationis Imperatorem, & sacri Imperij Principes, Antichristum & suos Apostolos, homicidasq; & Phariseos vocare. Et ne omnia, quæ innumeralia sunt Lutheri errata, singulatim perçenseantur, tamquam si hic vnus non homo, sed diabolus ipse sub hominis specie, ad perniciem humani generis assumptâ Monachi cucullâ, quam plurimorum hæreticorum damnatissimas hæreses iam diu sepultas in vnâ sentinam congeſſerit, & aliquas etiam nouissime de suo excogitauerit: sub simulatâ prædicatione Fidei, quam ad prætexendos suos dolos tam sæpè tantog; opere obicit, Fidem veram prorsus destruere: sub libertatis, quam promittit, specie, diaboli iugum & seruitutem inducere, & sub Euangelicæ professionis nomine, omnem Euangelicam pacem & charitatem, omnemq; rerum ordinem, & pulcherrimam denique totius Ecclesie faciem inuertere, labefactare, & penitus pefundare moliri.

Dein commemorat Cæsaris clementiam: Eum in Conuentum acceptum fuisse fide publicâ datâ: concessum sæpius ad respiciendum spatium, crebris doctorum hominum, ac Principum hortationibus monitiſq; adhibitis, oblatâ noxarum veniâ, tum suo nomine, tum à Pontifice impetrandâ: sed eum semper contumacius fuisse insolentem, spretâ, & lesâ Pontificis, Ecclesie, Oecumenicorumq; Conciliorum auctoritate. Vbi aduertere licet, hæc hæud connumerari conditiones à Treuirensi propositas; quippe non publico, sed priuato nomine oblatas.

Mox ait: Se tandem ad reliquas opportunas medelas, huic pestilentissimo morbo necessarias, Romanog; Pontifici & sanctæ Sedi Apostolicæ debi-

1520.

tam reuerentiam, ex Imperiali & Regia auctoritate, nec non consilio & assensu Electorum, & omnium Sacri Imperij Principum, Ordinum, & Statuum, Martinum Lutherum, ut membrum ab Ecclesia Dei abalienatum, ut obstinatum schismaticum, & notorium hereticum habendum decernit: denuntiari & grauisimis penis mandat, ne quis præfatum Martinum Lutherum receptare, defendere, sustentare, fouere dicto, facto, aut scripto præsumat. Quinimo, post elapsam viginti dierum terminum, contra eum, ubicumque deprehensus fuerit, procedant: eiusdem Martini complices, fautores & sectatores, nec non eorum omnia & singula bona, mobilia & immobilia capiant, & in usus suos optimo & pleno iure conuertant. Mandat insuper: Ne quis Martini Lutheri scripta, à Summo Pontifice auctoritate sua Apostolica damnata, aut alia quæcumque, tam Latino quàm Alemannico, seu alio quouis idioma ab eo hæcenus composita, vel in posterum componenda, utpote mala, suspecta, & à notorio & peruicacissimo heretico prouenientia, emere, vendere, tenere, legere, describere, imprimere, aut describi, vel imprimi facere, asserere, sustentare, prædicare, defendere præsumat.

Præterea præcepit: Ne quis famosos libros, seu quascumque alias schedas, scripturas, imagines, contra Orthodoxam Fidem, bonos mores, & id quod sancta Romana Ecclesia hæcenus obseruauit: atque etiam inuectiua, criminationes, & ignominias contra Summum Pontificem, Sedem Apostolicam, Prælatos, Principes, Vniuersitates studiorum, & eorum facultates, honestasq; personas, componere, scribere, imprimere, depingere, vendere, emere, tenere, habere audeat: iubenturque omnes cuncta hæc igni comburere.

Demum lex promulgatur: Ne quis calcographus, & librorum impressor, aut alius quiuis, libros ullos, seu aliam quamcumque scripturam, in quibus de sacris Literis aut Fide Catholica aliquid vel minimum tractatur, non habito prius consensu & voluntate Ordinarij loci, aut eius ad hoc Substituti & Deputati, cum auctoritate etiam Facultatis Theologicae alicuius propinque Vniuersitatis imprimat.

Huiuscemodi fuit iudicium ab vniuersa Nobilitate Senatuque Germaniæ solemniter pronuntiatum de Luthero, eiusque doctrina atque scriptis; de auctoritate Pontificis, Sedisque Romanæ; de ipsius definitionum firmitate; de iis quæ Leo X. egit in illa causa; de diplomate, quo illam decernit; de pondere & æquitate eiusdem diplomatis. Quod speciem tam diuersam præfert ab iis quæ Suius id temporis Germaniæ sensus appingit, quàm diuersa planè est vera Pontificum Romanorum facies, ab ea quam hæretici quandoque confinxere.

HISTO.